Львівський державний університет внутрішніх справ

ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Збірник тез доповідей
учасників круглого столу
29 жовтня 2021 року

Львів 2021

УДК 347.6

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою факультету № 1 Інституту з підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції Львівського
державного університету внутрішніх справ
(протокол від 10 листопада 2021 року № 4)

Упорядник:
***КУЧЕР Віталій**, кандидат юридичних наук, доцент,*
завідувач кафедри теорії права, конституційного
та приватного права факультету № 1 ІПФПНП
Львівського державного університету внутрішніх справ

Шлюбно-сімейні відносини: виклики сьогодення: збірник тез доповідей учасників круглого столу (29 жовтня 2021 року) / Упорядник: В. О. Кучер. Львів: ЛьвДУВС, 2021. 127 с.

У збірнику представлені тези доповідей, повідомлень та виступів учасників круглого столу «Шлюбно-сімейні відносини: виклики сьогодення» (29 жовтня 2021 року). У публікаціях учасників висвітлено теоретичні та практичні проблеми сучасного стану та перспектив розвитку правового регулювання сімейних відносин; наведено досвід фахівців у пошуку ефективних шляхів удосконалення сімейного законодавства.

Опубліковано в авторській редакції. За дотримання авторських прав, достовірність інформації та коректність висновків відповідальність несуть автори.

© Львівський державний
університет внутрішніх справ
© Автори публікацій

БАЛИНСЬКА Ольга,
докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КУЛЬТУРНИЙ КОД СІМ'Ї У ПРАВІ

Коди застосовують у всіх сферах життєдіяльності людини, від чого залежить і сам вид коду (цифровий, алфавітний, рельєфно-крапковий – шифр Брайля для незрячих, матричний тощо). Не є винятком щодо застосування кодів і сфера правовідносин. Адже право можна розглядати як елемент культури й водночас як нормативне її відтворення; тобто у праві відображені всі найбільш значущі моменти культури, так звані національні культурні коди.

Для того, щоб культурні коди ввійшли у право, вони мають набути статусу знаковості, а отже, проявитися як значущі для певного середовища правила поведінки та продемонструвати ефективну соціальну практику їх застосування. Такий статус «кодованим» нормам надає суспільство внаслідок визнання їх соціальними цінностями. Це так звані типові моделі поведінки, що однаково проявляються за однакових умов: люди повинні мати можливість передбачати дії та вчинки інших членів суспільства у типових ситуаціях, без цього впорядковане суспільство стане хаотичним.

При цьому доречно наголосити, що буквально всі сфери культури мають свої коди і всі вони відтворюються у праві. Потреба нормативного врегулювання основних сфер людського життя продиктована самою природою суспільства, адже взаємовизнані й взаємообумовлені правила співіснування дають членам спільноти відчуття стабільності, гарантують узгодженість і врахування різних інтересів та потреб, передбачають взаємну скоординованість поведінки всіх.

Держава через право закріплює ці коди, роблячи їх механізмом передачі всього культурного надбання, надаючи їм загального визнання, реалізуючи їх у відносинах між людьми, відображаючи через них якісний стан усього суспільства. Таким чином право стає своєрідним дзеркалом культури.

Скажімо, одна з українських дослідниць соціології культурних кодів А.М. Кліменкова у своїх працях пише: «Якщо взяти як приклад таку подію як «одруження», то вона може бути пов'язана з різними культурними кодами, і тому мати різні смисли: може розглядатися як «союз двох закоханих», або як «подія, що обов'язково має відбутися у житті кожного члена суспільства», чи як «засіб продовження роду», як «символ соціального престижу». У різних культурах та субкультурах акцент може робитися на різних аспектах одруження і шлюбу. Оскільки культурні коди і смисли, які вони привносять, найчастіше проявляються через асоціації, то в одному соціокультурному середовищі шлюб

може асоціюватися з коханням, в іншому – з економічною складовою життєдіяльності людини [1, с. 67].

Абсолютно погоджуючись із дослідницею, водночас доцільно зауважити низку аспектів у контексті вивчення механізму відтворення національних культурних кодів у праві. Зокрема, що стосується першої частини процитованого вислову, то культурний код одруження можна доповнити й іншими смислами, у нашому контексті це «реєстрація акта цивільного стану», згідно зі шлюбно-сімейним законодавством України [2]. А от щодо другої частини наведеної цитати, то її просто варто аргументувати прикладами з чинних нормативних джерел. Так можна виділити багато «акцентів» одруження, які по-різному відтворені у праві різних держав, однозначно, з огляду на їх культурні коди, але достатньо назвати лише найвагоміші з них.

Перша і найбільш дискутована зараз проблема розуміння суб'єктів шлюбу. За Сімейним кодексом України (далі – СКУ) «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка» (ст. 21 СКУ), тоді як у деяких країнах узаконено одностатеві шлюби (їх можна офіційно зареєструвати у 14 країнах ЄС – Австрії, Бельгії, Чеській Республіці, Данії, Фінляндії, Франції, Нідерландах, Ірландії, Люксембургу, Німеччині, Словенії, Угорщині, Великобританії та Іспанії, а також у трьох державах, що не входять до Євросоюзу – Андоррі, Ліхтенштейні і Швейцарії). Натомість у мусульманських країнах законодавчо дозволено сім'ї з декількох осіб (у шаріаті допускається шлюб одного чоловіка з декількома жінками, але не більше ніж із чотирма – полігамія; деякі держави практикують одночасне перебування однієї жінки у шлюбі з декількома чоловіками – поліандрія, що зустрічається у народів Тибету, Гавайських островів). Це пояснюють демографічною ситуацією, але всім відомо, що у цих державах так склалося історично (такий культурний код сім'ї).

Другим аспектом, що може продемонструвати різні національні культурні коди сім'ї (одруження), є укладання шлюбного договору. До відносно недавнього часу в нашій державі це вважалося неприйнятним, що було продиктоване радянською ідеєю (культурним кодом) про сім'ю як «міцний осередок суспільства», а тепер набуває дедалі більшого поширення (глава 10 СКУ), але при цьому вважається впливом західного «меркантильного капіталізму». Хоча треба віддати належне нашим далеким предкам, які починаючи зі XVII століття практикували оформлення шлюбних угод письмово (спеціальними документами – шлюбними або так званими «віновними листами»), особливо коли молодим давали (дарували) земельний наділ [3]. Тож можна вважати, що ідея матеріальної незалежності подружжя завжди була і залишається присутня в культурному коді української сім'ї.

Ще одним прикладом різних культурних кодів у державах, що належать до різних правових сімей, можна вважати розірвання шлюбу. Серед національних особливостей розірвання шлюбів можна виділити такі: 1) є країни, в яких і досі розірвання шлюбу є неможливим (Парагвай, Ірландія, Аргентина, Колумбія); 2) в

інших країнах розірвання шлюбу є можливим тільки за наявності чітко встановленого обмеженого кола підстав, яке не включає взаємну згоду подружжя (Італія, Португалія, Іспанія); 3) у більшості країн розірвання шлюбу допускається, у тому числі за взаємною згодою подружжя (Англія, Бельгія, Данія, Мексика, Німеччина, Норвегія та ін.); 4) у країнах мусульманського права підставами судового розірвання шлюбу є хвороба чи фізичні недоліки, конфлікт між подружжям, нанесення моральної шкоди, подружня зрада, реєстрація нового шлюбу без дозволу суду, нездатність чоловіка утримувати всіх дружин, невідомість місцезнаходження чоловіка, засудження чоловіка на певний строк, необґрунтована відмова від виконання подружніх обов'язків, імпотенція, психічна хвороба, жорстоке поводження та інше. Водночас майже в кожній європейській державі є свої правила, що складають особливості розлучень. Наприклад, у Польщі не допускається розлучення, попри повний і стійкий розлад спільного життя, якщо внаслідок розірвання шлюбу можуть постраждати інтереси спільних неповнолітніх дітей або подружжя, якщо з інших причин рішення про розлучення суперечило б принципам соціальносуспільних засад суспільства [4].

В Україні розірвання шлюбу можливе за ініціативи обох із подружжя або одного з них, але обов'язково за рішенням суду (ст.ст. 105-110, 112-115 СКУ), при цьому суд вживає заходів щодо примирення подружжя, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства (ст. 111 СКУ), і навіть надається право на поновлення шлюбу (ст. 118 СКУ) та право на повторний шлюб після його розірвання (ст. 117 СКУ).

Тож загалом код одруження (сім'ї) відтворює у праві здебільшого давні традиції та звичаї народу; натомість є інші культурні коди, що формуються на основі новітніх фактів, або ж «обростають» новітніми символами чи знаками.

Список використаних джерел:

1. Кліменкова А.М. Культурні коди як чинники формування ціннісних орієнтацій. *Наукові праці. Соціологія: Видання ЧДУ імені Петра Могили*. Вип. 189. Т. 201. С. 65-69.

2. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.

3. Див.: Укладення шлюбного договору – варто чи ні? *Видавничий дім «Галицькі контракти»*. URL: https://kontrakty.ua/article/63644. Дата посилання 27.10.2021.

4. Драгомирова Ю.В. Особливості правового регулювання розірвання шлюбу у праві деяких зарубіжних країн. *Часопис цивілістики* URL: http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/view/135/154. Дата посилання 27.10.2021.

БАРАНКЕВИЧ Анна,
аспірантка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),
помічниця судді Восьмого апеляційного
адміністративного суду України

ОХОРОНА СПАДКОВИХ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

З моменту відкриття спадщини до прийняття такої неповнолітніми спадкоємцями проходить тривалий час протягом якого важливим стає своєчасність та чітка послідовність як юридичних, так і фактичних дій щодо забезпечення охорони спадкових прав неповнолітніх осіб.

Спадкові права, будучи особливою правовою категорією, потребують чіткого та узгодженого правового механізму охорони, який в контексті сімейного права доцільно розглянути з огляду на особливий статус суб'єкта спадкових правовідносин – неповнолітніх спадкоємців.

Охорона спадкових прав неповнолітніх осіб в науці та на практиці найчастіше розглядається через дослідження інституту охорони спадкового майна, необхідність існування якого обумовлена тим, що з часу відкриття спадщини і до моменту прийняття такої, спадщина може бути привласнена неуповноваженими на те особами, внаслідок чого можуть бути порушені права спадкоємців, а тому вжиття заходів охорони особливо актуально для неповнолітніх спадкоємців, які обмежені у способах самостійного захисту своїх прав.

Сам інститут охорони спадкового майна безпосередньо пов'язаний з реалізацією закріпленого статтею 41 Конституції України права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та, як наслідок, такий історично та змістовно змінювався з розвитком приватної власності та підприємницької діяльності, розширенням прав громадян у здійсненні своїх спадкових прав, як спадкодавцем, так і спадкоємцями.

Цивільний кодекс України у Главі 87 «Здійснення права на спадкування» у статті 1283 «Охорона спадкового майна» закріплює, що в інтересах спадкоємців, відказоодержувачів та кредиторів спадкодавця з метою збереження спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями або набрання законної сили рішенням суду про визнання спадщини відумерлою здійснюється охорона спадкового майна [1].

Як вказує З. В. Ромовська потреба забезпечення охорони спадщини зумовлена насамперед непоодинокими фактами зникнення речей, особливо цінних, які були при людині в момент її смерті або знаходились в її помешканні [2, с.954].

Самого визначення «охорони спадкового майна» чинні нормативно-правові акти не містять, тоді як в науковій літературі під «охороною спадкового майна» пропонують розуміти: систему юридичних гарантій дотримання законних інтересів передбачуваних (евентуальних) спадкоємців та інших осіб, які мають інтерес у спадковому майні [3, с.110]; сукупність юридичних і фактичних дій, що вживаються уповноваженими законом суб'єктами, спрямованих на забезпечення спадкових прав та інтересів [4]; сукупність заходів із забезпечення збереженості майна, мета яких – запобігти псуванню, пошкодженню чи втраті спадкового майна [5, с.161-162]; комплекс заходів, спрямованих на забезпечення збереження спадкового майна, попередження його псування або знищення [6, с.117].

Як бачимо з вказаних наукових визначень розуміння «охорони спадкового майна» нерозривно пов'язано з наданням юридичних гарантій дотримання законних прав та інтересів спадкоємців, тобто з охороною спадкових прав.

Відповідно до положень Методичних рекомендацій щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя, схвалених рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України 29.01.2009, вжиття заходів щодо охорони спадкового майна є однією із найважливіших нотаріальних дій, що гарантує захист майнових прав громадян [7].

Як бачимо, охорону спадкового майна слід розглядати як складовий елемент охорони спадкових прав, яка є більш ширшим поняттям. На практиці такі заходи здійснюються комплексно та розглядаються як єдине ціле, однак, на нашу думку, не можуть бути ототожнені, оскільки окрім спадщини як об'єкта спадкових правовідносин, охорони потребують також права неповнолітніх осіб, пов'язані з прийняттям такої.

Заходи охорони спадкових прав неповнолітніх осіб тісно пов'язані не лише з діяльністю нотаріуса, а й з діяльністю батьків (усиновлювачів) або піклувальників, органу опіки та піклування, правоздатність та дієздатність яких доповнює цивільно-правовий статус неповнолітніх осіб у спадковому праві (комплексна правова суб'єктність).

Такими заходами охорони спадкових прав неповнолітніх осіб є, наприклад: надання згоди батьків (усиновлювачів), піклувальника і органу опіки та піклування на відмову неповнолітньої особи від прийняття спадщини; участь органу опіки та піклування у спорах щодо здійснення неповнолітньою особою спадкових прав; закріплення права на обов'язкову частку.

Первинною підставою для вжиття заходів щодо охорони спадкових прав неповнолітніх осіб є відкриття спадщини, в подальшому такі заходи визначаються в залежності від вчинення неповнолітніми особами тих чи інших правомочностей як спадкоємцями.

З врахуванням теоретичних та нормативних положень, можна сформулювати наступні основні ознаки охорони спадкових прав неповнолітніх

осіб: це комплекс дій як юридичних, так і фактичних, які вчиняє уповноважений суб'єкт; такі дії мають превентивний характер; наявність мети – дотримання прав неповнолітніх спадкоємців, збереження схоронності спадкового майна; здійснення в інтересах чітко визначеного кола осіб; припинення прийняттям спадщини.

Підсумовуючи вказане, можемо дійти висновку, що за відсутності у неповнолітніх осіб при здійснені права на спадкування абсолютної самостійності та юридичної незалежності, необхідною є участь третіх осіб - батьків (усиновлювачів) або піклувальників, які взаємодіючи з нотаріусом та/або органом опіки та піклування створюють спеціальний правовий механізм охорони спадкових прав неповнолітніх осіб. При цьому, пріоритетним є забезпечення дотримання якнайкращих інтересів неповнолітніх осіб, зменшення випадків зловживання правами з боку інших спадкоємців, що надає таким заходам ознак обов'язковості.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 23.10.2021);

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В.М. Коссак. К. : Істина, 2004. 976 с.;

3. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Нестерцова-Собакарь О.В. та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. 164 с.;

4. Абрамова Є. Н., Аверченко Н. Н., Байгушева Ю. В. Цивільне право: підручник: у 3-х томах. Том 3. Частина 2, 2010. URL: http://yport.inf.ua/grajdanskoe-pravo-uchebnik-tomahtom53.html (дата звернення: 23.10.2021);

5. Заіка Ю.О. Спадкове право в Україні. К.: Істина, 2006. 216 с.;

6. Васильченко В.В. Коментар та постатейні матеріали до законодавства України про спадкування. Одесса, 2007, 480с.

7. Методичні рекомендації щодо вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із вжиттям заходів щодо охорони спадкового майна, видачею свідоцтв про право на спадщину та свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя : Рішення Науково-експертної ради з питань нотаріату при Міністерстві юстиції України від 29.01.2009 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-09#Text (дата звернення: 23.10.2021).

БАТРУХ Вікторія,
здобувачка ступеня бакалавра факультету №1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ – ПРОБЛЕМАТИКА ДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВ

Всі проблеми, що стосуються створення, функціонування і розпаду родини, включаючи, зрозуміло, і правові проблеми, завжди були, є і будуть особливо актуальними, оскільки шлюб і сім'я є невід'ємною частиною людської цивілізації в цілому.

Вступ до шлюбу передбачає спільне бажання подружжя на збереження шлюбних відносин протягом усього життя. Однак це не означає неможливість припинення шлюбу, наприклад, при зміні взаємовідносин між подружжям в негативну сторону. Якщо громадяни країн ЄС укладають шлюб, а через кілька років вирішують розлучитися, виникає цілий ряд питань. При цьому питання виникають задовго до того, як стане ясно, чи зможуть вони, наприклад, розірвати шлюб, що буде з їхнім спільним майном, на чиєму опікою залишаться діти.

З вересня 2001 р. в межах ЄС діє Комісія з європейського сімейного права (Commission on European Family Law — CEFL), метою створення якої є робота з гармонізації сімейного права у Європі. До складу CEFL входять приблизно 26 експертів у сфері сімейного та порівняльного права з усіх держав-членів ЄС, а також з інших європейських держав. На жаль, українських експертів серед них немає. Одним із завдань комісії стало створення комплексу спільних принципів у сфері сімейного права за результатами дослідження національного законодавства європейських держав. На сьогодні розроблені і Принципи європейського сімейного права щодо розлучення та утримання між колишніми подружжям, Принципи європейського сімейного права стосовно батьківської відповідальності і Принципи європейського сімейного права стосовно відносин власності між подружжям [1].

Поряд з тим, що розірвання шлюбів має національні особливості, серед них можна виділити деякі однакові концепції. Так, існують країни, в яких і досі розірвання шлюбу є неможливим: Парагвай, Ірландія, Аргентина. В інших країнах розірвання шлюбу є можливим тільки за наявності чітко встановленого обмеженого кола підстав, яке не включає взаємну згоду подружжя (Італія). У більшості країн розірвання шлюбу допускається, у тому числі за взаємною згодою подружжя (Англія, Бельгія, Данія, Німеччина, Норвегія) [2, с.145–154].

В світі існують різні підходи щодо визначення підстав розірвання шлюбу та ставлення до цього. Так у деяких державах, міститься вичерпний перелік підстав розірвання шлюбу, до яких взаємна згода подружжя не належить (Велика Британія, деякі штати США); також деякі держави встановлюють окремою підставою для розірвання шлюбу етап сепарації – розподільне проживання подружжя протягом певного проміжку часу [3, с.186]. Наприклад, у

мусульманських країнах розірвання шлюбу можливе лише за умови дотримання норм шаріату.

Для розірвання шлюбу між громадянами України за її межами необхідне дотримання законодавства іноземної держави та проживання подружжя в іноземній державі. Також вони можуть звернутися з позовом як до суду України, так і до консульських і дипломатичних установ. У цьому разі застосовуватиметься право України [4].

Демократія як пріоритетний політичний режим у світі, дотримання прав і свобод людини як основний напрям діяльності державних та недержавних інституцій, а також всесвітнє прагнення викорінити дискримінацію за будь-якими ознаками не лише сприяло забезпеченню основоположних прав і свобод на абсолютно новому якісному рівні, а й привело до появи категорії осіб, які змінюють свою стать на протилежну шляхом хірургічного втручання. І якщо з медичної позиції така процедура сьогодні вирішується (хоч і являє собою досить тривалий і складний фізично-емоційний процес), то окремі юридичні аспекти життя таких людей досі залишаються неврегульованими, принаймні в Україні. Одним із таких неврегульованих питань є процедура розірвання шлюбу в умовах, коли особа змінює свою стать, маючи статус одного з подружжя або напередодні весілля. Варто також зазначити, що підхід до врегулювання цього питання на міжнародному рівні не є неоднозначним, оскільки в низці країн законодавчо дозволені одностатеві шлюби (наприклад, в Австралії, Англії, Аргентині, Бельгії, Бразилії, Данії, Іспанії, Канаді, Мальті, Нідерландах, Новій Зеландії, Португалії, Уругваї, Швеції, Японії), тобто зміна статі одного з подружжя не призводить до припинення шлюбу. Однак є й країни, де такі шлюби досі не легалізовані (наприклад, Афганістан, Білорусь, Індія, Іран, Нігерія, Північний Кіпр, Сінгапур, Туреччина, Уганда, Україна, Ямайка). Така ситуація, напевно, зумовлена насамперед ставленням суспільства в межах тієї чи іншої держави до фактів проживання однією сім'єю людей однакової статі, що склалося внаслідок вікових традицій, особливостей менталітету, культурних традицій і національних звичаїв та не готове змінюватися під впливом сучасних соціальних процесів. Незважаючи на те, що такі погляди суспільства, як правило, повністю кореспондуються із чинним законодавством щодо інституту шлюбу та сім'ї, окремі його положення все одно потребують переглядів та уточнень [4, с. 92-93].

Європейська конвенція 1950 р. не тільки закріпила особисті, соціальні, економічні та політичні права і свободи, а й передбачила відповідний механізм (Європейський суд з прав людини), необхідний для реалізації зобов'язань, прийнятих на себе державами-учасницями Конвенції [5].

Відзначимо, що першим правовим актом, який застосовується в сфері розірвання шлюбу, став Регламент Ради ЄС від 30 липня 2000 р № 1347/2000 про юрисдикцію, визнання і приведення у виконання рішень у справах про розлучення і справах, що стосуються відповідальності батьків («Правила Брюссель II »), який вступив в силу в березні 2001 року [7]. Правила Брюсель II встановлювали правила, що стосуються юрисдикції, визнання та виконання

судових рішень у сімейних спорах і питань батьківських прав і обов'язків по відношенню до дітей.

Також, Радою Європи було прийнято рішення про розвиток співробітництва у справах, що виникають з факту розлучення. Результатом рішення Ради ЄС про посиленої співпраці став Регламент 1259/2010 Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.12.2010 № 1259/2010 «Про співпрацю в області застосування законів про розлучення і роздільному проживанні подружжя (« Рим III »)» [8].

Біс Брюссель II застосовується в цивільних спорах, предметом якого є розлучення, встановлення режиму окремого проживання подружжя або визнання шлюбу недійсним. Біс Брюссель II наказує, що в основу визначення юрисдикції покладені два основні чинники: постійне місце проживання або громадянство подружжя. Це означає, що якщо чоловік і жінка мають різне громадянство, органом, компетентним розірвати їх шлюб, є орган, що знаходиться в країні, де вони мають спільне місце проживання. Якщо ж вони проживають на території різних держав, шлюб може бути розірваний в будь-якому з них за вибором подружжя.

Підсумовуючи вищевикладене хотілося б відзначити, що причин для розлучення може бути безліч, і в різних сім'ях вони будуть різними. Але однією з головних причин завжди і всюди буде те, що чоловік і жінка більше не можуть жити разом і вони не можуть вирішити конфлікти між собою.

Саме тому, законодавство країн ЄС регулює процеси розірвання шлюбу, щоб полегшити подружжю шлюборозлучний процес. Але потрібно позначити те, що основою правового регулювання розірвання шлюбу в будь-якому випадку повинна бути нейтральність закону про ставлення до розлучення, тобто право не повинно впливати на рішення подружжя про розірвання шлюбу: ні сприяти йому, ні перешкоджати, оскільки розлучення - справа особиста.

Отже, при розірванні шлюбу за взаємною згодою подружжя, суд не має права вживати заходів до примирення подружжя або будь-яким іншим чином втручатися в їх особисте життя і для кожної країни буде діяти своє законодавство, і займатися процесом розірвання шлюбу буде місцевий суд, в який звернуться громадяни. Якщо ж, у суду будуть труднощі в шлюборозлучному процесі, тоді на допомогу прийдуть діючі регламенти, такі як: Біс Брюссель II і Регламент «Рим III».

Список використаних джерел:

1. Principles of European fam ily law. Сайт CEFL. URL: h ttp :// eef lonline.net/principles /

2. Калакура В.Я. Проблеми колізійного регулювання сім'ї та шлюбу в міжнародному приватному праві. *Право України,* 2013. № 7. С.145–154.

3. Жушман В.П. Міжнародне приватне право: Підручник. В.П.Жушман, І.А. Шуміло. Х.: Право, 2015. 319 с.

4. Про міжнародне приватне право: Закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 32. Ст. 422.

5. Кириченко Т.С. Механізм розірвання шлюбу внаслідок неможливості його подальшого існування як союзу між чоловіком і жінкою (унаслідок зміни статі одного з подружжя). *Право і суспільство*. 2019. № 3. С. 92-93.

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

7. Регламент Ради Європейського Союзу 2201/2003 від 27 листопада 2003 року «Про юрисдикцію, визнання і приведення у виконання судових рішень у сімейних справах і справах про обов'язки батьків, який скасовує Регламент (ЕС) № 1347/2000». Регламент ради (ЄС) № 2201 / 2003 від 27 листопада 2003 р.

8. Регламент (ЕС) № 1259/2010 від 20 грудня 2010 року. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:343:0010:0016:BG:PDF

БІЛА Яна,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ Й РОЗВИТКУ СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сучасна українська сім'я, під впливом ряду чинників сучасного суспільства, активно трансформується, що веде до позитивних та негативних наслідків, змінюючи моделі сім'ї та шлюбу. В сучасній сім'ї активно змінюються її функції та їх лідерство, домінуючими є психологічна та сексуальна, зникли виробнича і функція передачі соціального статусу, стали більш обмеженими функція забезпечення і допомоги в старості [1, с. 5]. Дана проблема має значне наукове значення, вона викликала жваве обговорення і ставить питання: «Чому почалася криза сім'ї і до яких наслідків вона призведе?» [1, с. 2].

Особливості української сім'ї, які були сформовані історично: відповідальність дорослих дітей за своїх батьків, сильні зв'язки із родиною, паритетність між чоловіком та дружиною, домінація інтересів сім'ї над особистими інтересами, наявність патріархальних, але і егалітарних відносин між чоловіком і дружиною, незначна самостійність дітей в сім'ї, емоційний контроль батьків навіть за дорослими дітьми та відповідальність за них [2, с.34].

Під впливом економічно-соціальної та духовної кризи, інститути сім'ї та шлюбу активно змінюється, це поява нових форм сім'ї: фактичний шлюб, віртуальний, гостьовий, відкритий, неповний, поліаморія, дистанційний. З'явилися такі явища як свінгерство, асексуальність і т.п. У більшості випадків нові форми сім'ї та шлюбу взагалі не мають правового статусу і не регулюються українським законодавством. Нові форми шлюбу та сім'ї поки що не є життєстійкими, часто виникають проблеми та конфлікти, бо правовий статус їх розмитий, або взагалі відсутній. Наприклад: фактичні шлюбні відносини не завжди стають законними, бо особи сприймають такі відносини як «чорновик», у

якому безліч помилок та виправлень. І як результат, хочеться розпочати особисті відносини з чистого аркушу, відкинувши брудний і тому все це веде до розпаду сім'ї [1, с. 6].

При цьому зростає кількість жінок-одиначок, і їх соціальний статус активно змінився. Якщо раніше вони мали низький статус в суспільстві, як «гуляща жінка», яка народила дитину поза шлюбом, то зараз це зразок успішної, матеріально забезпеченої і впевненої в собі жінки. Тепер жінки мають можливість приймати участь в суспільному та політичному житті, займатися підприємництвом, розвивати кар'єру на державній службі. Народження дитини для такої жінки є статусним явищем, це є доказом того, що для виховання і утримання дитини, чоловіки їм не потрібні. Багато жінок вважають, що вони психологічно та розумово домінують над чоловіками. Теорія «особливого жіночого складу розуму» заявляє про гостроту та проникливість жіночого розуму над чоловічим [1, с. 7].

Корінні зміни, що відбулися на початку 90-х рр. минулого століття в політичному і соціально-економічному устрої суспільства, означали відмову від жорсткого централізованого розподілу і зрівняння в економічних відносинах, створили передумови для заміни колишнього, суто імперативного регулювання майнових відносин між подружжям більш гнучким диспозитивним регулюванням, у якому брало б участь саме подружжя. Інструментом такого диспозитивного, багатоваріантного регулювання подружніх майнових відносин і став шлюбний договір [3, с. 108].

Укладення шлюбного договору особами, які бажають вступити у шлюб, але не подали заяву про його реєстрацію, не тягне жодних правових наслідків, оскільки в цій ситуації шлюбний договір вступає в силу лише з моменту державної реєстрації шлюбу. Слід зазначити, що співмешканці (фактичні члени подружжя) не можуть укладати шлюбні договори. Цивільне законодавство не забороняє їм укладати правочини, спрямовані на регулювання майнових відносин.

Однак подібні договори не є шлюбним договором у буквальному сенсі. Деякі автори вважають за доцільне у зв'язку зі значною поширеністю цивільних шлюбів прямо дозволити фактичному подружжю укладати шлюбні угоди, в т. ч. і з умовою поширення на їхнє майно режиму спільної сумісної власності подружжя.

Всупереч поширеній серед громадян і навіть юристів думки про необхідність державної реєстрації шлюбного договору, який породжує, змінює або припиняє правовідносини із приводу нерухомого майна, він не потребує подібної процедури. Шлюбний договір є підставою для державної реєстрації наявності, виникнення, припинення, переходу, обмеження (обтяження) прав на нерухоме майно [3, с. 110].

Шлюбний договір - двостороння угода між особами задля передбачення їх майнового становища у шлюбі та на випадок розлучення. Донедавна підписання шлюбного договору можна було спостерігати більше по телевізору, в іноземних серіалах. Практика ж укладання такого договору в Україні існує всього останні

кілька років. Сучасні люди стали більш прагматичними та завбачливими, обережними. Вступаючи у шлюб, кожен прагне оцінити можливі наслідки у всіх можливих ракурсах, тому виникає бажання захистити своє становище та не бути обманутим. Проте поки що укладання таких договорів не таке значне. Це пояснюється закоханістю, ейфорією та небажанням дивитися так далекоглядно [3, с. 111].

Специфічність шлюбно-сімейних правовідносин виникає не зі звичайних юридичних фактів, що характерні для цивільних правовідносин (одностороння угода, договір), а зі шлюбу, споріднення, батьківства. Важливо відзначити, що з цих фактів виникають не тільки особисті немайнові відносини, але й майнові. Вони виникають зі шлюбу або зі споріднення. Саме тому шлюбно-сімейні правовідносини є, як правило, тривалими і пов'язують між собою не чужих людей (як у цивільному праві), а близьких - подружжя, дітей.

Шлюбно-сімейні правовідносини є переважно особисто-правовими (укладання та припинення шлюбу, особисто-правовий статус подружжя), а лише потім майновими (спільне та роздільне майно подружжя, аліментні зобов'язання). До того ж майнові відносини у сімейному праві завжди та безпосередньо пов'язані з особистими, або випливають з них, тоді як у цивільному праві майнові відносини можуть бути і не пов'язані з особистими [4, с. 29].

У цілому можна стверджувати, що у перехідному соціумі сучасної України сім'я залишається важливим багатофункціональним соціальним інститутом, ряд функцій якого розширюється й поглиблюється внаслідок неефективності, а іноді й кризи інших інститутів суспільства. Сім'я продовжує виконувати свої специфічні функції – забезпечення відтворення нових поколінь людської спільноти, без яких неможливе існування суспільства в його сучасному розумінні. Водночас існує ряд негативних суспільних явищ (у першу чергу, це велика чисельність дітей – соціальних сиріт), які є зовнішнім проявом глибинних деформацій основних функцій сім'ї, серйозних збоїв у механізмі їх реалізації [5, с. 19].

Аналіз функціональних особливостей сім'ї у конкретних умовах місця і часу в ідеалі має охоплювати широке коло питань щодо: складу сімей, характеру стосунків, матеріального рівня та умов проживання, соціального середовища сім'ї, індивідуального попереднього досвіду, організації управління сім'єю, розподілу ролей; стосунків між батьками, стосунків між батьками та дітьми, стосунків між батьками та прабатьками; національної належності, релігійних поглядів, соціально-професійного статусу членів подружжя тощо. Низку аспектів цієї проблеми охоплюють результати зазначеного дослідження «Сім'я та сімейні відносини», що дає можливість більш повно зрозуміти особливості життєдіяльності й розвитку сім'ї в сучасній Україні [5, с. 20].

В підсумку можна зазначити, що розвивати морально-етичне виховання осіб, психологічне навчання необхідно починати зі школи, потрібні позитивні телевізійні та радіо передачі про сімейні відносини та їх цінність. Державі необхідно розробити правові засоби впливу на сім'ю, її правову охорону, тобто є

нагальна потреба в створенні комплексного законодавства, де були б чітко розглянуті нові моделі сім'ї, внести доповннення до Сімейного кодексу України чи в окремий закон, відповідно повинен бути встановлений їх правовий статус.

Список використаних джерел:

1. Римаренко І. В. Зміна шлюбно-сімейних відносин в Україні. *Науковий огляд № 6(59), 2019.* URL: https://core.ac.uk/download/pdf/226778439.pdf

2. Капська А.Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення. Київ: ДЦССМ, 2003. 184 с.

3. Письменна О.П. Теоретичні аспекти правової природи шлюбного договору. *Правові новели*. 1 № 10/2020. С. 108-114. URL: http://legalnovels.in.ua/journal/10_2020/17.pdf

4. Сафончик О.І. Теоретичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики.* Випуск 21.2016. С. 28-31. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8761/28-31.pdf?sequence=1&isAllowed=y

5. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. К.: ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Family-ukr-WEB_copy.pdf

ГУДАК Віталій,
здобувач ступеня магістра факультету №1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЕТИЧНО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОДНОСТАТЕВИХ ШЛЮБІВ В УКРАЇНІ

У сучасному світі рівень демократичності суспільства вимірюється через ставлення більшої його частини до суспільних груп, що становлять меншість, та до політики держави, спрямованої на забезпечення рівних прав для усіх громадян. Такою суспільною групою являється рух сексуальних меншин.Його учасники є громадянами України, на яких поширюються усі права і свободи закріплені в Конституції України.[1] Втім, на практиці українське суспільство в своїй більшості не готове сприймати нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що відбивається на звуженні їх правових можливостей та проявах дискримінації.

Що таке одностатевий шлюб і чому про це варто говорити? А все тому, що одностатевий шлюб - це шлюб між людьми, які біологічно - однієї статі. Тобто, між жінкою та жінкою, або чоловіком та чоловіком. Україна дозволяє шлюб тільки між людьми протилежної статі, тому, якщо за паспортом людина є чоловіком, вона може побратися з жінкою, й навпаки.

Тема узаконення одностатевих стосунків важлива: в Україні багато одностатевих пар - як чоловічих, так і жіночих - живуть як сім'ї, але жодних прав не мають. Одностатеві пари в Україні не можуть залишати своє майно у спадок або успадковувати майно свого партнера чи партнерки, не мають права на аліменти, не можуть відвідувати один одного в медичних закладах, розпоряджатися тілом в разі смерті, разом виховувати дітей та інших прав та обов'язків, які дає шлюб. Для отримання одностатевими парами всіх цих прав потрібні зміни на законодавчому рівні.

Якщо ж глянути на міжнародну практику то на сьогодні, одностатеві шлюби можна укласти в 29 країнах. Але окрім цього зареєструвати подружні відносини можна по-різному в багатьох державах. Окрім шлюбу, може бути реєстроване партнерство, цивільний союз, домашнє партнерство, життєве партнерство тощо. В Україні таких опцій не існує.

Одностатева пара вперше узаконила свої стосунки в Данії в 1989 році як цивільне партнерство. А першою країною, яка офіційно дозволила саме одностатеві шлюби, стали Нідерланди в 2000 році. Обсяг прав і обов'язків, які надає реєстроване партнерство, в більшості країн практично такий самий, як і в шлюбі (у Нідерландах, Великій Британії, Італії, Австрії, Угорщині тощо). У такому випадку реєстроване партнерство майже дорівнюється звичайному шлюбу, а зареєстровані партнери - звичайному подружжю. Наприклад, вони також не можуть одружитися з іншою людиною, не розірвавши своє наявне партнерство. А їхній сімейний статус так і буде називатися – «реєстроване партнерство».

А там, де в пар є вибір, укладати партнерство чи шлюб, партнерство обирають переважно просто тому, що розірвати чи укласти його можна набагато простіше. У Франції, наприклад, не потрібно звертатися до суду. Часом партнерство обирають через неприязнь до шлюбу як застарілої суспільно - правової інституції.

Одностатеве партнерство відрізняється від «стандартного» шлюбу і в питаннях усиновлення. Цивільним партнерам однієї статі, зазвичай, можна всиновлювати біологічних дітей своїх партнерів або дітей, яких ті всиновили ще до укладення партнерства. Але часто цивільним партнерам не дозволяють всиновлювати чужих дітей разом (зокрема, в Естонії, Швейцарії, Німеччині, Італії тощо). Адже в законі прописано, що усиновити дитину разом можуть лише чоловік та жінка. Решта відмінностей між партнерством і шлюбом дуже відрізняються від країни до країни і залежать від особливостей їхнього законодавства.

Що ж таке реєстроване партнерство? Реєстроване цивільне партнерство - це новий правовий інститут, який регулює стосунки людей у сімейному парному союзі, незалежно від їхньої статі.

«Партнерство» – тому що регулює партнерські стосунки. «Цивільне» - бо стосується не особистого життя, а цивільних прав і обов'язків. Цивільне також і тому, що регулюється законодавством. «Реєстроване» – бо підлягає документальній реєстрації.

Реєстроване цивільне партнерство - не якась спеціальна форма реєстрації саме одностатевих пар. Воно призначене для всіх пар, які не можуть або не хочуть укладати шлюб. «Не можуть» - це про гомосексуальні пари, у яких такого права в Україні немає. «Не хочуть» - це про гетеросексуальні пари, які з різних причин не хочуть одружуватися.[2]

Часто шлюб надає право спільного усиновлення, партнерство – ні. Інформація, що ви одружені, є за замовчуванням відкритою, а про перебування в партнерстві - конфіденційною. Шлюб традиційно пов'язаний з низкою релігійних обрядів (вінчання) та народних традицій (весілля), партнерство - ні. Шлюб сприймається як щось вічне, партнерство – тимчасове. Проте обидві форми сімейних стосунків мають потужний символічний сенс для тих людей, які в них перебувають.

Щодо правового статусу в Україні то 22 березня 2011 Україна підтримала на сесії Ради ООН з прав людини в Женеві спільну заяву країн-членів ООН про необхідність припинення насильства та порушення прав людини за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

ООН 20 квітня 2011 року було рекомендовано для України «здійснити правовий захист одностатевих партнерств». Частина 1 статті 21 Сімейного кодексу України визначає, що: шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану.[3]

Отже, оскільки чинним законодавством чітко визначено, що шлюб є сімейним союзом саме жінки та чоловіка, тому одностатевий шлюб в Україні не має жодних правових наслідків.

Водночас у Києві у 2015 році зіграли квір-весілля (у Деснянському органі ДРАЦС відбулася реєстрація квір-шлюбу) та створили прецедент в Україні.

11 березня 2016 року Кабінет Міністрів України повідомив про намір розробити законопроєкт про легалізацію одностатевого цивільного партнерства до другого кварталу 2017 року (розпорядження № 1393 від 23 листопада 2015 року). Цим розпорядженням Кабмін затвердив план дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. План передбачає подачу в другому півріччі 2017 року на розгляд уряду законопроєкту про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з обліком майнових і немайнових прав. Такий законопроєкт повинен ураховувати питання володіння й спадкування майна, утримання одного партнера іншим у випадку непрацездатності, конституційне право не давати свідчень проти свого партнера.

Враховуючи історично обумовлені консервативні погляди переважної частини українського суспільства на питання, пов'язані із сексуальною ідентичністю, та виходячи з необхідності дотримування рівних прав для усіх громадян країни, в тому числі для представників нетрадиційної сексуальної орієнтації, слід розпочати громадську дискусію з метою пошуку компромісного варіанту цивілізованого співжиття усіх груп, що складають українське суспільство, та недопущення дискримінації до жодної з них. Публічне обговорення законопроекту має здійснюватися за участю вчених, громадських

активістів та експертів з даної проблематики й базуватися виключно на науковій основі.

В законодавчому полі необхідно дотримуватися взятих Україною міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини, в подальшому – зважати на соціокультурні особливості української громади при ратифікації міжнародних документів. Варто змінити стратегію нормативної заборони (через дискримінаційні законопроекти щодо ЛГБТ-спільноти) на стратегію нормативної підтримки традиційних для України сімейних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL:: http://zakon2.rada.gov.uaЛaws/show/254к/96-вр
2. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. Аналітична записка. URL: https://web.archive.org/web/20140714210157/http://www.niss.gov.ua/articles/1206/
3. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14
4. В Україні невтішна ситуація з правами людини - Human Rights Watch. URL: http://www.pravda.com.ua/news/2013/01/31/6982610/.

ГУРКОВСЬКА Катерина,
викладачка кафедри адміністративного права та адміністративного процесу (Львівський державний університет внутрішніх справ)

ДОВГА Вікторія,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 2 (Львівський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ТА НАСЛІДКИ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Шлюб є однією з найголовніших цінностей в житті кожного з нас, він укладається для узаконення відносин між чоловіком і жінкою, в подальшому для народження дітей. Аспекти, які регулюють формування, функціонування і припинення шлюбних відносин будуть актуальними за будь-яких умов, тому що сім'я завжди була, є і буде в нашому житті. Саме тому одним з найголовніших конституційних принципів є принцип державної охорони сім'ї, дитинства, материнства та батьківства (ст. 51 Конституції України) [1]. У відповідності до чинного Сімейного кодексу України (далі – СК), шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [2].

У подружжя, окрім безлічі прав і взаємних обов'язків, встановлених Сімейним кодексом України, є право на припинення шлюбу. Під припиненням шлюбу слід розуміти припинення правовідносин між подружжям, зумовлене настанням певних юридичних фактів, із якими закон пов'язує важливі правові наслідки [3, с.218].

Відповідно до законодавства (ст. 104 Сімейного кодексу), шлюб припиняється лише за наявності однієї з підстав:

а) внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим;

б) внаслідок розірвання шлюбу [2].

Юридичне оформлення і особливості припинення шлюбно-сімейних відносин внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим є значно легшими, порівняно з розірванням шлюбу. Для припинення шлюбу в цьому випадку не потрібно спеціального оформлення, тому що реальною підставою є смерть одного з подружжя. Достатнім доказом є пред'явлення Свідоцтва про смерть, яке подається до органів реєстрації актів цивільного стану . Крім цього, припинення шлюбу настає в той день, коли згідно з вироком суду громадянина оголошено померлим.

Відповідно до ст. 651 Цивільного кодексу України [4] розірвання договору можливе лише за згодою сторін або за рішенням суду на вимогу однієї зі сторін. Процедура розірвання шлюбу є значно тривалішою і важчою. Вона може вирішуватись як у адміністративному порядку, тобто в самих органах реєстрації актів цивільного стану, так і за допомогою судових органів.

У органах реєстрації актів цивільного стану шлюб розривається лише у таких випадках:

- подружжя не має спільних дітей (подружжя має подати спільну заяву про бажання розірвати шлюб. Якщо один з подружжя через об'єктивні причини не може подати заяву, то її (нотаріально засвідчену і прирівняну) подає інший член подружжя;
- одного з подружжя визнано безвісно відсутнім;
- одного з подружжя визнано недієздатним.

У випадках визнання одного з подружжя безвісно відсутнім або недієздатним органи реєстрації актів цивільного стану не застосовують заходи для примирення подружжя. Ці підстави є безспірними, тому припиняють шлюбно-сімейні відносини.

У судовому порядку ж шлюби розриваються, якщо у подружжя є спільні неповнолітні діти або один з членів сім'ї не дає згоди на розлучення, тобто виникають спори. В цьому випадку, є виняток : позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини [5, с.86].

Якщо у подружжя є неповнолітні діти, батьки повинні подавати заяву з чітким регулюванням подальших дій: з ким будуть проживати діти, і яку участь у вихованні буде брати інший член подружжя. Крім того, укладається договір про

сплату аліментів, який має бути нотаріально засвідчений. Тоді суд здійснює перевірку, чи дійсно заява про розлучення відповідає волі чоловіка і жінки. Після цих дій суд уповноважений постановити рішення про розлучення після спливу одного місяця від подання заяви. У випадку, коли один з членів подружжя не дає згоду на розлучення, суд з'ясовує фактичні причини розлучення, вживає заходів для примирення подружжя. Якщо підстав для розриву немає, суд дає відмову у розлученні. Якщо ж підстави є, він виносить рішення про розлучення і вживає заходів для захисту дітей, народжених у шлюбі.

Розірвання шлюбу як юридичний факт викликає певні юридичні наслідки. Між подружжям припиняються особисті права та обов'язки. Наслідки розриву шлюбу не завжди позитивні. З одного боку, подружжя «звільнилось» від сімейної рутини, але з іншого, спричинило втручання в інші правові відносини майнового і особистого характеру. По-перше, відповідно до ст. 113 СК України, особа, яка змінила своє прізвище у зв'язку з реєстрацією шлюбу, має право після розірвання шлюбу надалі іменуватися цим прізвищем або відновити своє дошлюбне прізвище. По-друге, здебільшого при розірванні шлюбу виникає майновий спір, тобто ставиться питання про поділ майна, набутого подружжям під час шлюбу (спільної сумісної власності). У разі поділу майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, частки майна дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором [6, с. 257]. Поміж цих наслідків, є багато інших. У більшості випадків розірвання шлюбу – це негативна річ, яка впливає на всіх членів сім'ї.

Слід зазначити, що шлюб – це не лише юридичне закріплення взаємовідносин між жінкою і чоловіком. Це в першу чергу закріплення кохання між чоловіком і жінкою. Найголовніші обставини, які зумовлюють шлюб – це, насамперед, любов, взаємоповага і щирі почуття. Саме тому суд не одразу дає згоду на розлучення, а намагається врятувати сім'ю, докладає зусиль для примирення. Проте є різні випадки, коли краще розірвати шлюб, аніж бути у шлюбі заради «галочки». Тут судова система повинна більше уваги приділяти та пом'якшення конфлікту між чоловіком і жінкою після розриву. Якщо у шлюбі були діти, суду потрібно докласти більше зусиль для того, щоб налаштувати чоловіка і жінку на мирний лад, адже в подальшому над дітьми повинні піклуватись обоє. Саме діти найбільше відчувають емоційний стан батьків. Їм важко дається саме розірвання шлюбу між батьками, а коли ще й після цього будуть негаразди і сварки, це може значно вплинути на їхнє психічне здоров'я.

Розлучення – не рідке явище на сьогоднішній час в Україні, і, на жаль, з кожним днем їх все більшає. Саме обдумане вирішення проблем, які виникають в процесі припинення шлюбно-сімейних правовідносин і правильний підхід до їх усунення, будуть позитивно впливати на подальші відносини і взаємини між членами подружжя і їхніми дітьми.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: http://zakon0.rada.gov.ua
3. Сімейне право : підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. URL: http://zakon0.rada.gov.ua
5. Сімейне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т. В. Курило. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 316 с.
6. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

ДОЛИНСЬКА Марія,
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри господарсько-правових
дисциплін Інституту права
(*Львівський державний університет*
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ ПОНЯТТЯ СІМ'Ї У ФЕРМЕРСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Поняття сім'ї тлумачилося по «своєму», як у різних культурах так і суспільствах, враховуючи конкретні історичні, етнічні та соціально-економічні умови.

Згідно з частиною четвертою статті 3 Сімейного кодексу України, сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, що не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [1].

Тобто, у Сімейному кодексі вперше зроблена спроба надати законодавче визначення поняття сім'ї. Хоча, як зауважує І. Жилінкова, законодавче визначення поняття сім'ї важко назвати «вдалим», оскільки у Сімейному кодексі визначається не поняття сім'ї, а тільки коло осіб, які до неї входять [2, с. 59].

Аналізуючи норми частини першої статті 3 Сімейного кодексу України, ми стверджуємо, що в ньому законодавцем визначено тільки соціологічне поняття сім'ї, як основного осередку суспільства, та не висвітлено правові дефініції [3, с. 113].

На думку Ю. Червоного сім'я – це історично визначена соціальна спільність, яка заснована на: шлюбі та кровному спорідненні (або лише на шлюбі чи лише на кровному споріднені), усиновленні та взятті дітей на виховання;

характерними ознаками якої є спільне життя її членів, взаємна моральна та матеріальна підтримка та взаємне виховання ними одне одного, насамперед підростаючого покоління [4, с. 68].

Ми погоджуємося з В. Толстим, що майже у кожній із галузей права поняття «сім'ї» має своє особливе значення, яке відповідає потребам регулювання даної сфери суспільних відносин [5, с. 5-7].

Варто зауважити, що поняття сім'ї застосовується у правовому регулюванні фермерства, зокрема, сімейних ферм.

Як уже зазначалося нами раніше, виявом сімейного та сімейно-родинного аграрного підприємництва в незалежній Україні у кінці минулого століття були та продовжують до тепер існувати фермерські господарства, в тому числі такі, що були створені членами однієї сім'ї відповідно до Закону України від 22 червня 1993 року «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про селянське (фермерське) господарство» [6, 7, 8].

Зазвичай фермерські господарства засновувалися, у переважній більшості, на праці членів української селянської сім'ї.

Наступним етапом розвитку сімейного фермерства в Україні став Закон України від 19 червня 2003 року «Про фермерське господарство» [9].

Сімейно-родинні утворення у вигляді сімейних фермерських господарств були запроваджені в державі досить недавно, відповідно до Закону України від 31 березня 2016 року «Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств» [10]. Варто наголосити, що вказаний законодавчий акт запровадив поняття «сімейне фермерське господарство».

Вищевказане сімейне фермерське господарство повинно складатися тільки з членів однієї сім'ї, відповідно до статті 3 Сімейного кодексу України [1].

У певній мірі має рацію Н. Багай, яка вважає що таке визначення є недостатньо повним, адже сімейне законодавство чітко не окреслює коло членів сім'ї, оскільки таке розуміння «членів сім'ї» є досить широким та на практиці не завжди узгоджуватиметься із ч. 3 ст. 3 Закону України «Про фермерське господарство» [11, с. 19].

Із аналізу норм вищевказаного Закону України «Про фермерське господарство» встановлено, що поняття сім'ї фермерському законодавстві загалом застосовується у двох ракурсах: сім'я та сім'я-родина.

На нашу думку, фермерське господарство як сімейне утворення – сімейна ферма може функціонувати у двох видах господарських формувань:

1. сімейна ферма без статусу юридичної особи, що організована та функціонує на основі діяльності фізичної особи-підприємця, за умови використання праці фізичної особи-підприємця та членів його сім'ї;

2. сімейна ферма – юридична особа, за умови використання в підприємницькій діяльності такого господарства виключно праці членів лише однієї сім'ї (відповідно до переліку осіб – членів такого господарства, встановленого у частині третій статті 3 Сімейного кодексу України) [12, с. 394].

Таким чином, провівши аналіз норм частини другої статті 3 Сімейного кодексу України, приходимо до висновку, що фермерську сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 21. Ст. 135.
2. Борисова В.І., Жилінкова І. В. Сімейне право України: підручник. 4-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2012. 320 с.
3. Долинська М. С. Поняття сім'ї в аграрному праві України. *Вісник національного університету « Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. № 1(29). 2021. С. 112-116.
4. Сімейне право України: підручник/ за ред. Ю. С. Червоного. К.: Істина, 2004. 464 с.
5. Толстой В. С. Понятие семьи в советском праве. *Советская юстиция*. 1969. № 19. С. 5-7.
6. Долинська М.С. Правове становище селянських (фермерських) господарств в Україні. Львів: Каменяр. 1999. 179 с.
7. Долинська М.С. Порядок створення, землекористування та діяльність фермерських господарств України: навчально – практичний посібник. Львів: ЛЮІ, 2005. 192 с.
8. Долинська М.С. Фермерські господарства України: Землекористування, порядок створення, діяльність та припинення діяльності. Харків, «Страйд», 2005. 264 с.
9. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15.
10. Про внесення змін до Закону України «Про фермерське господарство» щодо стимулювання створення та діяльності сімейних фермерських господарств: Закон України від 31.03.2016 № 1067-VIII. *Відомості Верховної Ради. 2016. № 21. ст. 406.*
11. Багай Н. О. Правове регулювання ведення фермерських господарств без створення юридичної особи. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні:* тези регіональної науково-практичної конференції (16 грудня 2016 року.). ЛьвДУВС. 2016. С.18-22.
12. Долинська М.С. Новели законодавства щодо створення фермерських господарств України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки.* 2017. Випуск 865. С. 392-397.

ЗДРЕНИК Іванна,
кандидатка юридичних наук,
доцента кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СІМЕЙНА МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сімейні спори є однією із найпоширеніших категорій справ, особливістю яких є специфічні взаємовідносини сторін та різноманітність предмету спору, зокрема щодо поділу майна, прав на дітей, виплати аліментів тощо. Відтак судовий розгляд затягується на довгий час, хоча для сімейних спорів украй важливим є швидке вирішення. Тому, з огляду на ці чинники, виникає необхідність у створенні й удосконаленні дієвого альтернативного способу вирішення правових спорів, яким і виступає медіація.

Основним Законом прямо не передбачено механізм вирішення спорів за допомогою медіації, проте відповідно до положень статті 55 Конституції України, кожному надається право в будь-який не заборонений законом спосіб захищати свої права та свободи від порушень і протиправних посягань.

Практика застосування альтернативного розгляду справи за участю медіатора на рівні закону давно використовується зарубіжними країнами такими як США, Канада, Японія та має позитивний результат, який могла б перейняти й Україна. Зауважимо, що у цих країнах медіація здебільшого є обов'язковою в спорах з приводу аліментів, що надає можливість закрити спори ще на етапі звернення до суду. За словами Л. Паркінсона, «сімейна медіація найчастіше застосовується при розлученні для того, щоб допомогти колишньому подружжю зберегти свій статус батьків, але притому відокремити виконання своїх батьківських обов'язків один від одного» [1, с. 18], відтак у США набув поширення термін «медіація при розлученні».

Сімейна медіація – це процес, у якому незалежна третя сторона (медіатор) допомагає сімейним парам, що перебувають на стадії розірвання шлюбу, покращити між ними взаємодію, прийняти вигідні та усвідомлені для кожного з них рішення щодо питань, пов'язаних із розлученням, дітьми, майном. Сімейна медіація може застосовуватися як досудовий або позасудовий спосіб вирішення спору, а також під час судового розгляду справи та вже на етапі виконання судового рішення [2].

На відміну від судового вирішення конфлікту, який базується на прямому правозастосуванні, медіація здійснюється з використанням права на основі справедливості та з урахуванням інтересів сторін. Залучення посередника дає можливість усунути психологічний бар'єр, що існує при прямому спілкуванні «ворогуючих» сторін. Залучивши до переговорного процесу кваліфікованого

медіатора, сторони визнають свою готовність до компромісу. У процедурі медіації сторони можуть користуватися допомогою адвокатів, перекладачів, а також експертів – фахівців у відповідній галузі, тощо. Учасники медіації приймають рішення (на відміну від судового розгляду, під час якого рішення приймає безпосередньо суддя), що задовольняє їх обох, а медіатор лише створює умови, які дають можливість коректно вести обговорення суті справи.

Медіація, як альтернативний спосіб вирішення сімейних конфліктів, ґрунтується на принципах рівноправності сторін, добровільності участі у процесі медіації, що передбачає можливість як для учасників спору, так і для медіатора приймати рішення про участь чи вихід на будь-якому етапі з процесу, готовність до конструктивного діалогу, порозуміння і прийняття рішень; конфіденційності, тобто вся інформація, яку медіатор отримує в процесі проведення переговорів від обох сторін чи від кожної сторони окремо не підлягає розголошенню, окрім випадків, коли стало відомо, що сторони планують завдати шкоди собі чи комусь; незалежності та неупередженості медіатора, неформальності та гнучкості процедури тощо [3, с. 112–117].

Водночас зауважимо, що в процесі медіації сторони самостійно мають генерувати варіанти рішень, а прийняте за результатами переговорів рішення буде таким, що задовольнить інтереси кожного з них у кожній окремій ситуації, а тому таке рішення буде виконуватися зі значно вищою ймовірністю, ніж прийняте арбітром (тобто суддею, який прийняв за його основу позицію іншої сторони) [2].

Аналізуючи сімейну медіацію як правовий інститут, вважаємо доцільним визначити базові принципи та засади його функціонування, до яких належать: принцип добровільності, принцип нейтральності, принцип конфіденційності, принцип самовизначення сторін, принцип гнучкості.

Необхідно зазначити особливості та переваги застосування сімейної медіації: приватний характер; відсутність втручання держави, зокрема судів у процес вирішення спору на прийняття рішення; договірний характер; добровільність та волевиявлення обох сторін; більша ймовірність виконання рішень, оскільки обидві сторони в цьому зацікавлені; універсальність загальної процедури для всіх сторін, одночасно для кожного випадку окремо застосовується індивідуальний підхід; можливість безпосередньої взаємодії сторін; гнучкість та відсутність формалізаційних процедур; можливість самостійно обирати прийоми, процедури та умови їх виконання; повна конфіденційність та гарантії нерозголошення; зниження емоційної напруги; мінімізація фінансових затрат та часу для вирішення спору.

Інститут медіації в Україні є відносно новим явищем, який потребує удосконалення і запозичення позитивного досвіду вже практикуючих країн. За допомогою медіатора усі спори будуть вирішуватися вчасно, мирно та добросовісно. Але, на жаль, доки не буде прийнятий Закон України «Про медіацію», ми не можемо говорити про розвиток інституту медіації, це лише

перші етапи його створення і становлення. Застосування медіації у вирішенні сімейних спорів є найбільш ефективним методом їх вирішення, що має виключно позитивні наслідки. Лише завдяки відновленню нормальних взаємин між учасниками спору можливе зміцнення інституту сім'ї в Україні.

Як ми вважаємо основними проблемами, що стримують запровадження та розвиток сімейної медіації в Україні є: відсутність профільного закону, який регулював би здійснення сімейної медіації та відповідав би загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу; відсутність спеціалізованих навчальних центрів для майбутніх медіаторів; відсутність довіри громадян до такого інституту, як сімейна медіація, адже більшість шляхів вирішення спорів в Україні є формалізованими; відсутність державного органу-регулятора або підрозділу в складі Міністерства юстиції України, завданням якого є формування державної політики, стратегії та координації медіації в Україні.

Можемо висновувати, що сімейна медіація – це гнучка процедура вирішення різноманітних сімейних конфліктів, яку можна адаптувати під унікальну ситуацію кожної сім'ї. Запровадження цього альтернативного способу вирішення спорів у сімейних правовідносинах на законодавчому рівні сприятиме всесторонньому й ефективному розв'язанню конфліктів, збереженню дружніх відносин, досягненню домовленостей, які кожна зі сторін добровільно виконуватиме. Тому, формування успішної моделі сімейної медіації пов'язано, насамперед, з активною участю держави, шляхом забезпечення належного правового регулювання медіації в Україні, введення правила досудового звернення до акредитованих сімейних медіаторів при виникненні сімейних конфліктів, забезпечення якісної підготовки фахівців в сфері сімейної медіації. Реалізація окреслених заходів відповідатиме позиції України щодо гармонізації національного законодавства законодавству Європейського Союзу, а також запровадження дієвих механізмів альтернативного вирішення спорів є доцільним на сучасному етапі розвитку національної правової системи, оскільки сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, пришвидшить вирішення конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Паркинсон Л. Семейная медиация. Москва: Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2010. 400 с.

2. Даниленко Платон. Сімейна медіація як альтернатива суду. *Електронне видання «Юридична газета»*. 2019. №38-39 (692-693).URL: https://yur-gazeta.com/ publications/practice/simeyne-pravo/simeyna-mediaciya-yak-alternativa-sudu.html. (дата звернення: 10.10.2021).

3. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / авт.кол: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський та ін.; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.

ІЛЬКІВ Наталія,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри господарсько-правових
дисциплін Інституту права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ, НАБУТОЇ ПОДРУЖЖЯМ ПІД ЧАС ШЛЮБУ

Правовий режим володіння, користування та розпорядження подружжям спільною земельною ділянкою визначається нормами глави 8 СК України з урахуванням особливостей, встановлених земельним законодавством. Так, попри законодавче встановлення презумпції спільності майна, набутого подружжям під час шлюбу, визначені окремі винятки з цього імперативу. Зокрема, особистою приватною власністю одного з подружжя є земельна ділянка, набута внаслідок приватизації, що перебувала у її/його користуванні, або одержана внаслідок приватизації земельних ділянок державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій, або одержана з земель державної і комунальної власності у межах норм безоплатної приватизації, визначених Земельним кодексом України. Однак, протягом останнього десятиліття правовий режим приватизованої земельної ділянки змінювався.

Відповідно до ч.5 ст. 61 СК України в редакції Закону України від 11 січня 2011 р. № 2913-VI «Про внесення змін до статті 61 СК України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя», об'єктом права спільної сумісної власності подружжя була земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, в тому числі приватизації. Законом України від 17 травня 2012 р. № 4766-VI «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини/ чоловіка», режим майна подружжя, набутого внаслідок приватизації, змінено і відповідно до п.5 ч.1 ст.57 СК України земельна ділянка, набута на час шлюбу внаслідок приватизації, є особистою приватною власністю дружини/ чоловіка. Таким чином, у період часу з 8 лютого 2011 по 12 червня 2012 р. включно земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, в тому числі приватизації, визнавалася спільною сумісною власністю подружжя; до 8 лютого 2011 року та після 12 червня 2012 року така земельна ділянка належала до особистої приватної власності чоловіка або дружини, яка використала своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду.

У справі № 626/4/17 про визнання недійсним договору оренди земельної ділянки, позивач обґрунтовувала свої вимоги тим, що земельна ділянка, яка є об'єктом договору, була набута під час перебування в шлюбі, відповідно є

спільною сумісною власністю подружжя, однак, на її думку, всупереч вимог ч.3 ст.65 СК чоловік не отримав її письмову згоду як дружини на укладення такого договору, що є підставою для визнання його недійсними. Верховний Суд вказав у своїй постанові від 12 серпня 2020 р., що земельні ділянки, приватизовані особою (одним з подружжя), є її особистою власністю, відповідно, згода другого з подружжя на укладення спірних договорів оренди не потрібна, а тому позовні вимоги не підлягають задоволенню [1].

На окрему увагу заслуговує питання власності на приватизовану земельну ділянку співвласників житлового будинку. Відповідно до ст.40 ЗК України, громадянам України за рішенням органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування можуть передаватися безоплатно у власність або надаватися в оренду земельні ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і гаражного будівництва в межах норм, визначених законодавством. Нормування розмірів земельних ділянок для цих цілей встановлено у ст.121 ЗК України. З аналізу цих норм слідує, що передача земельної ділянки здійснюється особі на праві особистої приватної власності. Поширеними на практиці є спори щодо поділу такої земельної ділянки після зведення будинку у разі припинення шлюбу.

Виходячи з того, що кожна річ, набута за час шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя, то житловий будинок є об’єктом права спільної сумісної власності подружжя та підлягає поділу. Попри те, що набута одним з подружжя під час шлюбу в порядку приватизації земельна ділянки, є його особистою приватною власністю та не підлягає поділу між подружжям, слід звернути увагу на вимоги ст. 120 ЗК України, якою передбачено, що у разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду, що перебувають у власності, користуванні іншої особи, припиняється право власності, право користування земельною ділянкою, на якій розташовані ці об’єкти. До особи, яка набула право власності на жилий будинок, будівлю або споруду, розміщені на земельній ділянці, що перебуває у власності іншої особи, переходить право власності на земельну ділянку або її частину, на якій вони розміщені, без зміни її цільового призначення. У разі набуття права власності на жилий будинок, будівлю або споруду кількома особами право на земельну ділянку визначається пропорційно до часток осіб у праві власності жилого будинку, будівлі або споруди.

Отже, якщо на земельній ділянці знаходиться будинок, будівля, споруда, що є спільною сумісною власністю подружжя, то у разі поділу будинку, будівлі, споруди між подружжям та виділу конкретної частини будинку, будівлі, споруди до особи, яка не мала права власності чи користування земельною ділянкою, переходить це право у розмірі частки права власності у спільному майні будинку, будівлі, споруди у відповідності до статей 120 ЗК України, 377 ЦК України. Зазначене передбачає можливість визнати таку земельну ділянку об’єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Власне на такому підході наголошується і в юридичній літературі. Так, І.І.Каракаш вказує, що у цьому випадку може виникати право спільної власності на земельну ділянку з відповідними умовами її використання [2, с.204].

На практиці нерідко виникають складності при вирішенні спорів щодо поділу спільної земельної ділянки, зумовлені державною реєстрацією права на неї за одним із подружжя.

У постанові ВС від 29 січня 2021 р. у справі № 161/14048/19 зазначається, що якщо майно придбано під час шлюбу, то реєстрація прав на нього лише на ім`я одного із подружжя не спростовує презумпцію належності його до спільної сумісної власності подружжя. Таким чином, державна реєстрація прав на земельну ділянку, набуту за час шлюбу у спільну власність, за одним із подружжя, не повинна впливати на спільний сумісний правовий режим власності подружжя на земельну ділянку.

Враховуючи вимоги ч. 1 ст. 64, ч. 2 ст. 69, ч. 1 ст. 71 СК України, подружжя за взаємною згодою має право на поділ земельної ділянки в натурі. Згідно зі ст. 79-1 ЗК України, титульний власник повинен звернутись до територіального органу Держгеокадастру України з метою поділу раніше сформованої земельної ділянки, яка перебуває у його власності, на дві земельні ділянки. У відповідності до технічної документації із землеустрою щодо поділу земельної ділянки на дві окремі земельні ділянки, відомості про них вносяться до Державного земельного кадастру. На підставі ч. 9, 10 ст. 79-1 ЗК України, після здійснення державної реєстрації права власності на дві земельні ділянки вони можуть бути об’єктом цивільних угод. Оскільки ці дві новостворені земельні ділянки залишаються об’єктом права спільної сумісної власності подружжя, то для здійснення їх поділу в натурі необхідно застосувати вимоги ст.71 СК України, п.4 ст.89 ЗК України та ст. ст.364,372 ЦК України. Подружжя вправі укласти договір про поділ земельної ділянки, що включається до їх спільного майна, в результаті якого кожному із подружжя на праві особистої приватної власності буде належати по одній земельній ділянці.

Отже, регулювання земельних відносин між подружжям ґрунтується на засадах сімейного законодавства із застосуванням спеціальних норм Земельного кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду від 12 серпня 2020 р. у справі № 626/4/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua

2. Каракаш І.І. Юридична природа та умови реалізації права спільної власності на землю в Україні. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії* / голов. ред. С. В. Ківалов. Одеса: Юрид. л-ра, 2008. Т. VII. С. 195-206.

КАЛІНЮК Анжела,
докторка філософії,
старша викладачка кафедри цивільно-правових дисциплін
(Національна академія внутрішніх спра)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН БАТЬКІВ І ДІТЕЙ У ЗМІШАНИХ СІМ'ЯХ

Охорона і захист родинних цінностей та сім'ї як найважливіших людських надбань завжди була і залишається нагальною потребою сучасного українського суспільства. Особливої уваги у цьому значені потребує і питання розвитку та удосконалення відповідних соціальних інститутів, одним із найважливішим серед яких є інститут відносин батьків і дітей, оскільки найвища цінність сім'ї полягає у тому, що вона є тим середовищем, в якому розвивається дитина та формується її особистість. Великим здобутком сьогодення є те, що ціннісні орієнтації українського суспільства до інституту сім'ї зберегли своє первісне значення. Здорові, правильні установки на належне виконання батьківських (материнських) обов'язків, незважаючи на присутність у родині нерідних за кровним походженням осіб (наприклад, вітчим, мачуха, пасинок, падчерка), спрямовуються на забезпечення проголошеного та гарантованого державою права дитини на дитинство.

На сьогодні укладення повторного шлюбу, наслідком якого є поява нової сім'ї - достатньо поширене явище. Створені, як правило, внаслідок розірвання шлюбу, повторні шлюби зумовлюють виникнення нової змішаної (реструктуризованої) сім'ї, що супроводжуються також і появою нових учасників сімейно-правових відносин: вітчим, мачуха, пасинок, падчерка. Процес становлення нормальних сімейно-правових відносин в змішаних сім'ях проходить через низку певних труднощів, у тому числі, пов'язаних із недосконалістю або, навіть, відсутністю відповідного правового регулювання відносин між окремими членами сім'ї і в першу чергу батьками та дітьми.

Усе зазначене, на нашу думку, потребує розв'язання наявних проблем процесу модернізації інституту батьківства саме на принципах відповідального батьківства, тобто поваги й любові до кожної дитини, розуміння її цінності для кожного з батьків, у якій би формі шлюбних стосунків не перебувала та чи інша особа [1, с. 33].

У науковій та спеціальній літературі неодноразово наголошується, що особливості сімейних відносин між батьками (вітчимом, мачухою) та дітьми (пасинком, падчеркою) висувають необхідність окремого та більш змістовного правового регулювання. Крім того, існування різних за своїм змістом наукових позицій і поглядів на сімейно-правові відносини батьків і дітей у змішаних сім'ях, вказує на складність цих відносин.

Дослідження даної проблематики підтверджує, що певні складнощі пов'язані саме з юридичною невизначеністю правового статусу вітчима, мачухи; правового змісту сімейних відносин дитини і вітчима або мачухи; невизначеності

місця вітчима, мачухи в житті дитини за наявності біологічних батьків та інш. Разом з тим, у ряді проведених досліджень доводиться обґрунтована позиція того, що реструктуризовані сім'ї мають достатній потенціал для повноцінного виховання і розвитку дитини [2, с. 70-98; 3, с. 81-90].

Зауважимо, згідно СК України, вітчим і мачуха мають особливий правовий статус у сімейному праві України, що істотно відрізняється від статусу усиновлювача, опікуна та піклувальника, характеризується мінімально необхідним набором прав та обов'язків щодо пасинка, падчерки.

Так, відповідно до ст. 155 СК України, батьки мають право і зобов'язані надати дитині належне батьківське виховання [4]. Такими ж правами та обов'язками наділені прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу та патронатні вихователі, які взяли у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування. Коли ж йдеться про вітчима, мачуху, то в силу закону (ст. 260 СК України), вітчим, мачуха наділені лише правом брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Як бачимо, законодавство містить положення, на підставі яких утворюються різні за своїм змістом правові конструкції, у яких обсяг прав і обов'язків залежить саме від суб'єктного складу правовідносин.

Отже, в силу закону до особистих немайнових прав вітчима, мачухи віднесено: право брати участь у вихованні пасинка, падчерки (ст. 260 СК України), право на самозахист своїх малолітніх, неповнолітніх, повнолітніх непрацездатних пасинка, падчерки (ч. 1 ст. 262 СК України), право звернутися за захистом прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних пасинка, падчерки до органу опіки та піклування або до суду без спеціальних на те повноважень (ч. 2 ст. 262 СК України) [4].

Разом з тим, особисті немайнові права, якими в силу закону наділяються вітчим, мачуха, мають певні особливості, можна навіть сказати, складнощі в частині їх реалізації. Як уже зазначалось, вітчим, мачуха мають право брати участь у вихованні пасинка, падчерки. Зі змісту закону випливає, що таким правом вітчим, мачуха можуть скористатися лише за певних умов, оскільки першочергове право на виховання, покладається на рідних батьків дитини, і лише за відповідних обставин, таким правом наділяються інші особи.

Наступною обставиною, а також, на нашу думку, прогалиною законодавства, усунення якої має важливе значення для характеристики особистих немайнових прав вітчима, мачухи щодо пасинка, падчерки є відсутність законодавчо визначеного обов'язку вітчима, мачухи на виховання пасинка, падчерки, на відміну від особистого немайнового обов'язку, що виникає у батьків щодо виховання.

З нашої точки зору, така невідповідність законодавчих положень при регулюванні однорідних за своєю сутністю правових відносин, не сприяє належній реалізації окремих особистих немайнових прав вітчимом, мачухою та має бути усуненою. Адже наявність у вітчима, мачухи певного обсягу особистих немайнових прав, за загальним правилом, повинно зумовлювати одночасне виникнення у них і відповідних обов'язків.

Наступне, що також потребує уваги це те, що ст. 260 СК України не вказує на таку обов'язкову умову, як спільне проживання з батьком, матір'ю дитини, зазначаючи лише обов'язкове проживання однією сім'єю з дитиною. Тому ми можемо припустити, що у разі тимчасової відсутності або навіть смерті батька, матері дитини, право вітчима, мачухи на виховання дитини залишається за останніми, як за особами, що фактично замінюють батька чи матір та за умови, що у дитини не має близьких родичів, які б взяли на себе її виховання. Такої ж думки дотримується і З. В. Ромовська вказуючи на те, що правовий статус вітчима, мачухи може бути збережений у разі смерті батька, матері дитини [5, с. 51].

Законодавець, згідно ст. 268 СК України покладає також на мачуху вітчима обов'язок утримувати малолітніх, неповнолітніх падчерку, пасинка, які з ними проживають, якщо в останніх немає матері, батька, діда, баби, повнолітніх братів та сестер, або ці особи з поважних причин, не можуть надавати їм належного утримання, за умови, що мачуха, вітчим можуть надавати матеріальну допомогу [4].

Очевидно, законодавець, прописуючи відповідні норми СК України щодо утримання, виходив з того, що дитина та вітчим (мачуха) проживали однією сім'єю, у процесі спільного проживання вітчим (мачуха) робили свій безпосередній внесок у виховання, розвиток дитини, і такі відносини за своєю природою загалом подібні до батьківських.

Із зазначеного вище вбачається, що основним критерієм, за яким між вітчимом, мачухою пасинком, падчеркою вибудовуються нормальні сімейні відносини є спільне проживання, спільне виховання та утримання дітей. За змістом цих відносин вітчим, мачуха є фактичними вихователями пасинка, падчерки, які не лише мають право брати участь у вихованні пасинка, падчерки, а на яких поширюються вимоги законодавства про права та обов'язки батьків щодо належного виховання дитини. А в умовах сьогодення все зазначене потребує подальшого наукового і законодавчого вивчення і втілення у відповідних нормах законодавства.

Список використаних джерел:

1. Слюсар Л. І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки. *Демографія та соціальна економіка*. 2016. № 2 (27). С. 26–38. doi: https: // doi.org/10.15-407/dse2016.02.026

2. Матейчек З. Некоторые психологические проблемы воспитания детей в неполной семье. Воспитание детей в неполной семье. Общ. ред. Н. М. Ершовой. Москва: Прогресс, 1980, с. 70-98.

3. Гурко Т. А. Особенности развития личности подростков в различных типах семей. *Социологические исследования*. 1996. № 3. с. 81–90.

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2001 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.

5. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручн. Київ: Правова єдність, 2009. 500 с.

КИРИЛЬЧУК Софія,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 3
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Сучасні країни світу визнають шлюбний договір, як одним із важливих кроків, що закріплює подружні взаємовідносини. У розвинених країнах вважають, що шлюбний договір здатний попередити можливість конфлікту між колишнім подружжям і сприяє економії грошових коштів, які були б витрачені в разі судового процесу. Також основну мету шлюбного договору вбачають у наданні подружжю права на свій розсуд встановити правовий режим майна і самостійно визначити характер майнових відносин у шлюбі. Серед українців побутує думка, що в основу шлюбного договору покладено корисливий інтерес, який не пов'язаний з почуттями любові та поваги, на яких має базуватись шлюб, що, укладаючи даний договір, наречені, подружжя вже думають про розлучення.

Одним із ґрунтовних досліджень шлюбних договорів між представниками різних держав є дисертаційна робота О. С. Олійник «Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем» (2009 р.) [1], яку присвячено дослідженню чинників, тенденцій і закономірностей становлення та розвитку інституту шлюбного договору на території України та у країнах романо-германської та англо-американської правових сімей. До останніх наукових розробок щодо дослідження шлюбних договорів слід віднести працю Л. П. Радченко «Шлюбний договір в іноземних правопорядках: окремі засади правового регулювання» (2017 р.) [2].

Законодавством багатьох європейських країн передбачена правова регламентація шлюбних договорів.

У загальному вигляді до порядку укладення шлюбного договору в зарубіжних країнах установлюються такі вимоги: а) договір укладається письмово; б) договір укладається в присутності обох сторін (подружжя, наречених); в) у деяких країнах є особливості, пов'язані з реєстрацією шлюбного договору [2, с. 39].

Так, наприклад, в американському праві наявний інститут дошлюбних угод осіб, що одружуються. Вважається, що такі угоди повинні будуватися на принципах розумності й справедливості, а їхнім змістом може бути регулювання як майнових відносин, так і відносин, що пов'язані з вихованням і утриманням дітей. Коли особи, одружуючись, не укладають шлюбного договору, їхні майнові відносини підпорядковуються приписам закону, тобто встановлюється легальний правовий режим майна подружжя. Виділяють легальний режим майна подружжя трьох таких видів: режим спільності подружнього майна (наприклад, у Франції, Швейцарії, Нідерландах, Італії, у восьми штатах США), режим роздільності (наприклад, в Англії, більшості штатів США, Федеральній Республіці Німеччина (ФРН)), режим відкладеної спільності (наприклад, у Швеції, Норвегії, Данії).

Проте слід наголосити, що в Німеччині застосовується термін «режим спільності майна подружжя», хоча він має умовний характер, оскільки подружжя й у шлюбі зберігає кожен у власості своє майно. Так, у § 1363 Німецького Цивільного положення, що до відносин подружжя застосовується режим спільності майна, нажитого кожним із подружжя під час шлюбу, якщо в шлюбному договорі вони не домовилися про інше [2, с. 39].

Заслуговує на увагу регламентація шлюбного договору у Литовській Республіці. У статті 3.101 Цивільного кодексу Литовської Республіки 2000 року передбачено, що шлюбний контракт визначає майнові права й обов'язки у період шлюбу, а також у разі розлучення або роздільного проживання [3, с. 82].

Французький цивільний кодекс містить легальну дефініцію шлюбного договору, згідно з якою шлюбним договором є укладений у нотаріальній формі договір, який визначає режим майнових відносин подружжя, а якщо його не укладено, то встановлюється законна спільна власність на майно подружжя, яка розповсюджується на їхнє дошлюбне майно і набуте у шлюбі рухоме майно. У доктрині французького права шлюб розуміється як укладений у встановленій законом формі цивільний договір, який об'єднує осіб для спільного життя та надання взаємної підтримки [4, с. 86].

У Франції шлюбний договір визнається чинним за умови перебування у шлюбі, з огляду на що потребує уваги процедура укладення шлюбу між громадянами України та Франції на території України.

Таким чином, при укладанні шлюбу між громадянином України та Франції на території України існують імперативні приписи, порушення яких може призвести до визнання незаконності шлюбу, а також і шлюбного договору. До них належать такі: офіційне оголошення; свідоцтво про можливість укладення шлюбу, видане французьким консульством; подання необхідних документів, засвідчених апостилем Міністерства юстиції України, з належним перекладом; медичне свідоцтво про відсутність вагітності нареченої [5, с. 1–2].

Здебільшого шлюбні договори (контракти) підлягають договірній свободі, проте, щоб шлюбний договір був чинним у Німеччині, він не повинен порушувати німецькі правові норми. Свобода договору обмежується, якщо договір порушує юридичну заборону, є аморальним або діє на шкоду третім особам. Договір не повинен суперечити сенсу та основній ідеї шлюбу. Умови розлучення, за яких можна розірвати шлюб, регулюються законом, тому у шлюбному договорі не можна зазначити умови, які призведуть до його розірвання. Шлюбний договір буде вважатися аморальним, якщо економічно сильна сторона в однобічному порядку утискає іншого з подружжя (у разі хвороби, старості, вагітності чи відсутності коштів). Крім того, сторони не можуть відмовитися від догляду за дитиною, оскільки дитина має право на утримання. Таким чином, одностороння відмова від опіки над дитиною у шлюбному контракті є неможливою [6].

Список використаних джерел:

1. Олійник О. С. Шлюбний договір: порівняльно-правовий аналіз законодавства різних правових систем : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ: Б.в., 2009. 20 с.
2. Радченко Л. П. Шлюбний договір в іноземних правопорядках: окремі засади правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. Том 9. 2017. С. 38–41. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/8.pdf.
3. Бажанова В. О. Шлюбний договір в Україні та інших країнах світу. *Порівняльне аналітичне право*. Вип. № 2. 2015. С. 81–83. URL: http:// www.pap.in.ua/2_2015/24.pdf.
4. Хобор Р. Б. Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя за законодавством Франції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3. С. 86–89. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/Pjuv_2015_3_18.
5. Шлюб в Україні між громадянином/-нкою Франції та громадянином/-нкою України. Стаття Посольства Франції в Україні. URL: https://ua.ambafrance.org/spip/pdf/mariage- versionencoursukr2015.
6. Шлюбний договір. Ahrens and Schwarz: німецький центр. URL: https://ahrens.kiev.ua/ шлюбний-договір-міжнаціональний-шлюб-Україна-Німеччина-410-ua.html.

КУРИЛО Тетяна,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ СІМЕЙНОГО ПРАВА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Принципи сімейного права є фундаментальними засадами правового регулювання сімейних відносин, які визначають напрями розвитку сімейного права, а також відображають культурний та моральний рівень суспільного розвитку. Застосування принципів сімейного права не може замінити правові норми, які є основними регуляторами сімейних відносин, але регулятивна дія норм сімейного права визначається та обмежується принципами сімейного права.

Багато науковців досліджували теоретичні проблеми принципів сімейного права, а саме: Г. Журавльова, М. Козюбра, А. Колодій, О. Мережко, С. Погребняк, М. Савчин, О. Тихомиров, Л. Красицька, О. Розгон, В. Чернега, О. Явор, Т. Боднар, К. Боеле-Вулке, В. Ватрас.

М. Козюбра відзначає, що під час застосування основоположних та загальних принципів права не завжди існує необхідність посилатися на інше джерело права (закон, правовий звичай тощо), саме тому, на думку науковця, такі

принципи часто розглядають як самостійне джерело права у міжнародному та європейському праві, а також у правових системах романо-германського права, а суди застосовують їх уразі існування прогалин та колізій. Крім того, це дає можливість уникнути ототожнення права та закону, є запобіжником створення і застосування несправедливих законів [1, с. 78].

Принципи сімейного права є своєрідним стандартом законності. Вони повинні застосовуватися при тлумаченні суперечливих норм законодавства. Вони можуть посилювати аргументованість при встановленні законності певного діяння або рішення.

Принципи сімейного права, як і принципи права загалом та принципи цивільного права, виконують регулятивну функцію, яка проявляється в тому, що принципи є важливим елементом системи правового регулювання сімейних відносин. Також вони виконують охоронну функцію, адже відбувається охорона моральних цінностей суспільства у сфері сімейних відносин.

На думку Р. Достдар, сімейне право побудоване на принципах: автономії; добровільності; юридичної рівності; диспозитивності; загального дозволу; правового захисту приватного інтересу та ін. Вказані науковцем принципи є насамперед принципами приватного права загалом, і регулюють не тільки сімейні, але і інші приватні відносини [2, с. 12].

Серед українських вчених нема єдності у підходах щодо розуміння, які принципи становлять систему принципів сімейного права. Низка науковців до принципів саме сімейного права відносять такі принципи: державна охорона сім'ї, материнства, батьківства; рівність учасників сімейних відносин; недопустимість державного чи будьякого іншого втручання в сімейне життя; пріоритет сімейного виховання; регулювання сімейних відносин за домовленістю (договором) між їх учасниками; пріоритет захисту прав та інтересів дітей та непрацездатних членів сім'ї [3, с. 31].

Зустрічається і більш розширений підхід, коли до основних принципів сімейного права, крім зазначених вище відносять також регулювання сімейних відносин на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства; добровільність шлюбного союзу чоловіка та жінки; визнання шлюбу, укладеного тільки в державному органі реєстрації актів цивільного стану [4, с. 13].

Систему принципів сімейного права України складають принципи, які закріплені на конституційному та законодавчому рівні, а також принципи, що не є зафіксовані у писаному праві але регулюють сімейні відносини. Сімейний кодекс України визначає, що права та інтереси малолітніх та неповнолітніх дітей є пріоритетними якщо дитина або особа, дієздатність якої обмежена, не може самостійно здійснювати своє право, ці права здійснюють батьки, опікун або самі ці особи за допомогою батьків чи піклувальника (принцип надання неповнолітнім батькам допомоги у здійсненні батьківських прав та виконанні батьківських обов'язків) [5, с. 259].

Система принципів сімейного права в Україні потребує удосконалення шляхом вивчення досвіду європейських країн, закриття прогалин в законодавстві.

А. Довгерт зазначає, що процес рекодифікації ЦК України повинен відбуватися за "європейським сценарієм" з урахуванням трансформації суспільства, формування ефективної ринкової економіки, яку науковець розглядає як складову громадянського суспільства, а також євроінтеграційну спрямованість суспільства [6, с. 259].

Американські науковці при аналізі засад сімейного права виділяють два ключові принципи – біблійний традиціоналізм і ліберальний індивідуалізм, які, на їхню думку, характеризують сучасне американське сімейне право. Біблійний традиціоналізм формує нормативний погляд на "моральну сім'ю", а ліберальний індивідуалізм підкреслює автономність індивіда і захищає свободу в світському і плюралістичному суспільстві [7, с. 259].

Безумовно, потрібно враховувати національні особливості під час кодифікації сімейного законодавства. Під час застосування принципів сімейного права важливе значення відіграють ті, котрі закріплені в Конституції України, адже її норми є нормами прямої дії, тому такі принципи мають так само пряму дію. Отже, суб'єкт правозастосування може мотивувати рішення у справі принципами сімейного права, що містяться в конституційних нормах. Протягом останніх років все більше рішень Конституційного Суду України в обґрунтуванні містять посилання на принципи права. Наприклад, у Рішенні від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005 КСУ встановив, що із конституційних принципів рівності та справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки ніщо інше не в змозі забезпечити її однакове застосування. У рішенні від 26 грудня 2011 року № 20-рп/2011 КСУ тлумачив принципи соціальної та правової держави, а також верховенства права і констатував, що вони зумовлюють законодавче регулювання суспільних відносин на засадах справедливості та розмірності із врахуванням обов'язку держави забезпечити гідні умови життя кожному громадянину. Тобто Конституційний Суд України, як правило, застосовує загальні принципи права, які також регулюють і сімейні відносини.

Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що принципи сімейного права відіграють важливу роль в регулюванні та охороні відносин такого інституту, як сім'я. Також можна виділити дві форми застосування принципів сімейного права: 1) переважне застосування принципів права через закріплення їх у правових нормах; 2) безпосереднє застосування принципів права у судовій практиці.

Список використаних джерел*:*

1. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ, 2015. 392 с.

2. Достдар Р.М. Рецепція принципів візантійської Еклоги сучасним сімейним та спадковим законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2005. С. 12.

3. Сімейне право України : підручник / Л.М. Баранова,В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В.І. Борисової та І.В.Жилінкової. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2009. С. 31-32.

4. Оніщенко О.В. Сімейне право : навч. посіб. Київ: Вид-во Нац. авіаційного ун-ту “НАУ-друк”, 2009. С. 13-14.

5. Явор О.А. Загальні засади регулювання сімейних відносин: традиційний та сучасний підходи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3 (25). С. 259.

6. Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України*. 2019. № 1: Національна доктрина приватного права: основні методологічні засади. С. 30.

7. Vivian E. Hamilton. Principles of U.S. Family Law. 2006. Faculty Publications. 31-33. URL:https://scholarship.law.wm.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F&httpsredir=1&article=1183&context=facpubs&fbclid=IwAR3hK74ZFhqIwn6dPV-8r6QAaT tzQ5eKCMOvEkJ1ZqWsuJ3eZDEJ1bJmLc.

КУЦ Марія,
здобувачка ступеня магістра факультету № 1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО В УКРАЇНІ

У зв’язку з реєстрацією шлюбу виникають особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя. Тому важливо при пошуку одного з подружжя розглядати людину з таким ж цінностями – ставленням до сім’ї, до виховання, дружби.Адже кожен з нас, чи чоловік чи жінка - розуміє, що у його майбутньому значну роль поміж іншими суспільними відносинами займе виховання дітей та розподіл взаємних обов’язків . А якщо на цю тему виникатимуть серйозні суперечки, то рано чи пізно сім’я звернеться до законодавчого врегулювання свого конфлікту. Більше того, а що якщо сучасна сім`я і не бажає реєструвати своїх відносин на законодавчому рівні?

Дослідженню поняття батьківства, материнства в юридичній науці приділено значну увагу. Серед цих наукових досліджень, які безпосередньо стосуються суб’єктів сімейних правовідносин, варто виокремити праці І. А. Бірюкова, В.А. Ватраса, Є. М. Ворожейкіна, О. М. Гончаренко, Л. В. Красицької, В. П. Мироненко, М.В. Логвінової, В.Ю. Москалюк, А. М. Нечаєва, З. В. Ромовської та інші. Досліджуючи ці праці зустрічаються проблеми щодо небажання реєстрації шлюбу, щодо права не ставати матір`ю та інші.

Для більшої конкретизації питання виховання дітей, материнства та батьківства чинний Сімейний кодекс постійно доповнюється. На доповнення впливає позитивний та негативний вплив використання законодавчих норм за допомогою яких особи вирішують проблеми, які між ними виникають у

сучасному світі . Варто зауважити, що для того аби розкрити суть цих проблем потрібно спочатку розтлумачити самі поняття. Отже, батьківство — один із найбільш гендерованих інститутів і практик, де гендер «працює» найвиразніше. Материнство тісно пов'язують із жіночою самореалізацією в суспільних установках і в соціалізації жінок. Дослідження свідчать, що навіть у сім'ях, налаштованих на рівний розподіл обов'язків, народження дітей стає чинником повернення до традиційного укладу, де законодавче врегулювання відхиляється на «другий план».Що ж на законодавчому рівні означає поняття «сім'я»? Згідно ч.2 ст 3. Сімейного Кодексу України (далі СКУ) сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки [1, с.1].

Звідси одразу виникає думка: рівність прав та обов'язків жінки і чоловіка в сім'ї це міф чи все таки реальність? Риторичне питання адже відповідь для кожного своя. Ця тема є спільною для всього світу, адже в кожній країні, в кожному куточку світу, і всюди де може існувати саме сім'я між особами різної статі виникне конфліктне питання розподілу так званих «жіночих» і «чоловічих» обов'язків. Є різні чоловіки й різні жінки, є дані статистичних досліджень, які відбивають реалії сьогодення. І саме ці реалії лягають в основу законів, якими керується держава. Звідси вже беремо встановлене СКУ тлумачення «права на материнство». Згідно ч.1 ст.49 СКУ: дружина має право на материнство. Це явище зрозуміло, далі цікава ч.4 ст. 49 СКУ: вагітній дружині мають бути створені у сім'ї умови для збереження її здоров'я та народження здорової дитини. [1, с.12]. І тут ми одразу повертаємось до реальності. Ким мають бути забезпечені ці умови, якщо батько відмовляється їх створювати. А на законодавчому ж рівні він не зареєстрував відносини з жінкою, що і є підставою для звернення до Сімейного кодексу при регулюванні таких правовідносин. Згідно ч.5 ст.49 СКУ: дружині-матері мають бути створені у сім'ї умови для поєднання материнства із здійсненням нею інших прав та обов'язків [1, с.12].

Стаття 43 Конституції України передбачає разом з правом кожної особи на працю також право кожного на належні, безпечні й здорові умови праці. Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам законодавства (ч. 1 ст. 6 Закону України "Про охорону праці"). Забороняється застосування праці жінок на важких роботах і на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, крім деяких підземних робіт (нефізичних робіт або робіт, пов'язаних з санітарним та побутовим обслуговуванням), а також залучення жінок до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до Переліку важких робіт і робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підіймання і переміщення важких речей, що затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі охорони здоров'я (Перелік важких робіт та робіт зі шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок, затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 р. №256) [2, с.78].

Прочитавши це варто тільки глянути на рік коли був затверджений цей перелік важких робіт. Так звичайно він оновляється, але будьмо реалістами – професії змінюються, перейменовуються посади, виникають кожного дня вже нові ланки які виникли з тих чи інших посад. Деякі професії стають абсолютно не актуальні, деякі ж настільки швидко оновлюються і розвиваються, що влада навіть і не встигла б внести суттєві зміни до законодавчих актів. Але це лише краплина у морі тої дискримінації жінки суспільством і владою.

Право на батьківство СКУ тлумачиться надзвичайно скромно. Цитуючи повню ст 50 СКУ, а там лише 3 частини, а саме :

1. Чоловік має право на батьківство.

2. Відмова дружини від народження дитини або нездатність її до народження дитини може бути причиною розірвання шлюбу.

3. Позбавлення чоловіка можливості здійснення репродуктивної функції у зв'язку з виконанням ним конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо нього є підставою для відшкодування завданої йому моральної шкоди [1, с.12].

Взаємозв'язки між батьками і дітьми також включають психологічний вимір: психологічну підтримку, психічний та особистісний розвиток, надання психологічної допомоги тощо. Традиційно мати ідеалізується; адже вважається, що материнський інстинкт є вродженим, що він робить жінку більш терплячою, емпатійною, розуміючою та неодмінно допомагає їй інтуїтивно відчувати, що необхідно дитині [3, с.52-53].

Батько ж часто уявляється як відсторонена від цієї діади людина, котра лише відвертає увагу матері на себе та без її допомоги не може зрозуміти потреб дитини. Так виходить і на законодавчому рівні. Де одна норма перечить іншій, адже вище ми читали про рівність батьків і, де багато сторінок прогорнувши бачимо певні суперечності.

Окрім видимої нерівності великою проблемою сучасного материнства і батьківства є значне ослаблення інституту шлюбу. Порівнюючи з минулим у сучасних чоловіків і жінок помітно ослабла мотивація як до вступу в шлюб, так і до дітородіння. Внаслідок емансипації сексуальності від репродукції символічним показником «чоловічої сили» давно вже стало не число вироблених на світ дітей, а сама по собі сексуальна активність. У ситуаціях, коли дітонародження було вигідно чоловікам (наприклад, при розподілі землі) або хоча б не пов'язане з особистою відповідальністю (наприклад, при зв'язках з повіями), ці моменти не розрізнялися, але в повсякденному житті чоловік звик піклуватися про те, як задовольнити свої сексуальні потреби, не стаючи батьком і відповідно не створюючи правову відповідальність що підлягала б під норми СКУ [4]. Так і з іншої сторони сьогодні сексуально освічена жінка може прийняти найважливіше репродуктивне рішення навіть без відома свого партнера, що породжує цілу низку складних моральних і юридичних питань, пов'язаних з визначенням батьківства. І таким чином ще до виникнення певних прав і обов'язків вже їх уникнути.

Іншою сучасною течією 21 століття є така собі норма поведінки як «childfree». Свідома бездітність — субкультура та ідеологія, яка характеризується принциповим небажанням мати дітей попри таку можливість (не йдеться про людей з безпліддям, тих, що відкладають розмноження на потім або не мають

твердої позиції в цьому питанні) [5]. Окрім того, відкритим з юридичної точки зору є питання визначення «протиприродних статевих відносин», адже законодавство не містить такого поняття, а ініціатор проекту «childfree» не пропонує його визначення [6].

Як висновок канони нашого сімейного законодавства є давно застарілі. Питання, які виникають у сучасної молоді є часто не врегульовані на законодавчому рівні, а саме це і звільняє модерних батьків від правової відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top

2. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. URL: https://yurincom.com/book/naukovo-praktychnyj-komentar-simejnoho-kodeksu-ukrainy/

3. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Психологія сім'ї». URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/..pdf

4. Овчарова Р.В. Батьківство як психологічний феномен : Навч. посібник, 2006. 496 с.

5. Свідома бездітність [URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/

6. Криміналізація пропаганди чайлдфрі: аналітика законопроекту. URL: https://uba.ua/ukr/news/7507/

КУЧЕР Віталій,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЄВХУТИЧ Ірина,,
кандидатка юридичних наук, доцент,
доцентка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ДО ПИТАННЯ МІСЦЯ СІМЕЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Одним з найбільш дискусійним у наукових колах є питання про місце сімейного права в системі права України. Як зазначає Л.В. Красицька особливої актуальності проблематика визначення місця сімейного права в системі права набрала в умовах проведеної в Україні кодифікації цивільного та сімейного законодавства [1, с. 571].

Відомо, що під час розробки Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) однією з книг кодексу була книга 6, яка іменувалася «Сімейне право» [2]. Це дало можливість пов'язати багато інститутів сімейного права з спорідненими інститутами цивільного права (наприклад, опіка, піклування, спільна сумісна власність тощо).

Прихильники самостійності сімейного права звертали вагу, що сімейне право в системі цивільного права характеризується певною уособленістю, що обумовлюється особливостями відносин, які регулюються нормами сімейного права та своєрідністю засобів їх правового регулювання [3, с. 20].

Із загальної теорії права відомо, що питання предмета визначається характером відносин, які ним регулюються: якщо вони специфічні, самостійні – то такі відносини становлять самостійну галузь права.

Прибічниками *теорії єдності цивільного та сімейного права* були М.Д. Єгоров, І.В. Жилінкова, О.С. Іоффе, С.М. Ландкоф, Р.А. Майданник, К.П. Побєдоносцев, І.А. Покровський, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневич та інші. Вони розглядали сімейне право як інститут цивільного і основними їхніми аргументами були:

1) схожі правовідносини, які регулюються цивільним та сімейним правом (предмет правового регулювання), якими є особисті немайнові та майнові відносини суб'єктів. Оскільки і в цивільному, і в сімейному праві регламентуються майнові та особисті немайнові правовідносини, доводилася позиція про те, що немає підстав для розмежування цих галузей. Таким чином сімейне право є складовою частиною цивільного права;

2) подібність методу регулювання, оскільки як цивільні, так і сімейні правовідносини регулюються на засадах рівності, а норми відповідного законодавства (чи то сімейного, чи цивільного) можуть бути як диспозитивними, так і імперативними.

Зокрема Г.Ф. Шершеневич ще на початку XX ст. вказував, що якщо ми надаємо вирішального значення ознаці приватності у протилежність публічності відносин, то необхідно ставити сім'ю, шлюб на одній стороні з власністю, договором, заповітом [4, с. 12-13].

Інші юристи (А.М. Бєлякова, Т.В. Боднар, С.Н. Братусь, В.С. Гопанчук, О.В. Дзера, С.П. Індиченко, Л.В. Красицька, З.В. Ромовська, В.А. Рясенцев, тощо) вважали, що сімейне право – самостійна галузь, яка принципово відрізняється від інших галузей права, в тому числі цивільного права. Вони стверджували, що хоч об'єктом сімейного права і є регулювання майнових та особистих немайнових взаємовідносин, проте це не зовсім звичайні майнові та особисті відносини – вони відрізняються за своїм характером та мають ряд особливостей:

1) сімейно-правові взаємовідносини характерні своїми підставами виникнення. Якщо цивільні правовідносини виникають, як правило, з договорів, заподіяння шкоди, створення творів науки, літератури та мистецтва тощо, то шлюбно-сімейні відносини виникають з рідства, шлюбу, усиновлення;

2) якщо суб'єктами цивільно-правових відносин виступають фізичні та юридичні особи, держава та територіальні громади, то суб'єктами сімейних – є лише фізичні особи. При цьому сімейні правовідносини пов'язують не сторонніх, а близьких осіб – родичів, подружжя;

3) в першу чергу, сімейні правовідносини – це особисті немайнові, і лише в другу чергу, вони є майновими. Майнові правовідносини випливають з особистих: є рідство, є шлюб – є майнові відносини. У свою чергу в цивільному праві переважна більшість відносин – це майнові відносини;

4) сімейні права та сімейні обов'язки не можна відчужувати, передавати, купувати, продавати чи дарувати. Причому не тільки особисті, але й майнові. Не можна, наприклад, передати право на одержання аліментів або ж на виховання дітей. В цивільному ж праві майже всі майнові відносини легко передаються (наприклад, право на одержання спадщини);

5) процес розгляду сімейних справ відрізняється від розгляду цивільних, як суттєво відрізняється й виконання рішень. Наприклад, у справах про передачу дитини на виховання другому з подружжя не можна так легко виконати рішення, як рішення, скажімо, про відчуження певної речі;

6) сімейно-шлюбні відносини в Україні в багатьох випадках регулюються нормами моралі, а не тільки правовими нормами, і це характерно тільки для сімейного права;

7) цивільні та сімейні відносини регулюються окремими кодифікованими законодавчими актами – ЦК України та Сімейним кодексом України (далі – СК України).

Незважаючи на ряд особливостей сімейного права, науковцями зазначалося про відсутність принципових важливих відмінностей. Як зазначає Є.О. Харитонов у результаті «сімейні відносини» виглядають такими, що практично поглинаються відносинами цивільними, котрими відповідно до ст. 1 ЦК України є особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [5, с. 13].

В наш час розробники Концепції оновлення Цивільного кодексу України пропонують сімейне право включити у ЦК України, зазначаючи: «більшість положень … свого часу безпідставно виокремлено із проєкту ЦК України. Здійснюючи рекодифікацію цивільного законодавства, пропонується повернутися до звичайно прийнятого у світі погляду на місце у цивільній кодифікації приватноправового нормативного масиву у сфері сім'ї та шлюбу» [6, с. 59].

Усе це дає підстави вважати відкритою та незавершеною дискусію щодо самостійності сімейного права, а сімейне право можна визначити як сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини які виникають між особами на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, опіки та піклування, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Список використаних джерел:

1. Сучасні проблеми цивільного права та процесу: навчальний посібник / за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Х.: Право, 2017. 808 с.
2. Проект цивільного кодексу України від 25 серпня 1996 р. *Українське право*. 1999. № 1.
3. Сімейне право України: підручник / Л.М. Баранова, В.І. Борисова, І.В. Жилінкова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Жилінкової. Х.: Право, 2012. 320 с.
4. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). М.: Фирма «СПАРК», 1995. 556 с.
5. Сімейне право України: підручник / За ред. Є.О. Харитонова, Н.Ю. Голубєвої. К.: Істина, 2010. 320 с.
6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

ЛИСНЯК Катерина,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 2
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ ТА РОЗІРВАННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ

Неоднозначна правова природа, поєднання цивільно-правового та сімейно-правового регулювання, відносно небагата судова практика ведуть до труднощів, які виникають як у громадян, які бажають укласти такий договір, так і у юристів, які займаються цими проблемами.

У західних країнах, у США шлюбний договір є звичним правовим інструментом, за допомогою якого подружжя може самостійно визначити свої права та обов'язки у шлюбі та (або) у разі його розірвання, однак у нашій країні договірне регулювання подружніх відносин не користується популярністю. Частково це пов'язано з менталітетом українців, багато хто з яких вважає, що кохання та договір – несумісні категорії; частково з їхньою юридичною неграмотністю та низьким рівнем правосвідомості. Крім того, деякі проблеми правового регулювання шлюбного договору призводять до сумнівів людей щодо необхідності його укладання.

Аналізом порушеної нами проблеми займалося багато видатних українських та радянських учених, а саме: А.І. Поцелуйко, О.О. Ульяненко, О.О. Леонідова, О.А. Явор, І.В. Римаренко, Ю.В. Гофман, Л.В. Липець та інші. Разом із тим існує ряд окремих питань, що потребують подальшого детального розгляду та вирішення.

Глава 10 Сімейного кодексу України (далі СК України), що регулює відносини, пов'язані із укладенням шлюбного договору, передбачає, що ним

можуть бути визначені виключно майнові відносини між подружжям, в тому числі їхні майнові права та обов'язки як батьків [1].

Станом на сьогодні у нашій державі поняття «шлюбний контракт» змінено на поняття «шлюбний договір», порядок укладення якого регулюється тільки одним нормативним актом – СК України, інші законодавчі акти втратили чинність.

Дослідження законодавчого закріплення права особи на укладення шлюбного договору є одним із найпопулярніших питань серед українських науковців. А.І. Поцелуйко вважає, що в сучасних ринкових умовах і на шляху України до європейської інтеграції шлюбний договір є надзвичайно важливим правовим інститутом, що розширює диспозитивні можливості суб'єктів сімейно-правових відносин, надаючи їм можливість відійти від встановленого законом режиму майна подружжя та регулювати свої майнові відносини відповідно до своїх індивідуальних потреб [2, с. 143].

Варто звернути увагу на те, що шлюбний договір укладається у письмовій формі та нотаріально посвідчується. Відповідно до статті 96 СК України, у шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, а також строки тривалості окремих прав та обов'язків [1]. Виходячи із того, що даний договір за правовою природою є диспозитивним, сторони у ньому можуть визначити ряд важливих положень, зокрема щодо правового режиму майна, порядку користування житлом, прав на утримання тощо.

У свою чергу шлюбним договором не може бути передбачено: яке прізвище обере кожен з наречених при реєстрації шлюбу, яке прізвище і ім'я буде надано дітям, які народяться у подружжя; пріоритет чоловіка або жінки у вирішенні питань сім'ї, ці питання повинні вирішуватись спільно чоловіком і жінкою; обмеження у праві кожного подружжя стосовно навчання і закінчення того чи іншого навчального закладу; обов'язок одного з подружжя щодо прийняття тієї чи іншої віри; обов'язок вінчання після реєстрації шлюбу; обмеження кількості дітей у подружжя тощо [3, с. 106].

Чоловік може у шлюбному договорі «зобов'язати дружину ощадливо ставитись до сімейного бюджету, здійснювати облік проведених витрат на певну суму та інформувати його про ці витрати. Дружина може зобов'язати чоловіка забезпечити проживання своєї сім'ї в окремій квартирі чи будинку, окремо від його батьків.

Шлюбний договір не може регулювати права подружжя щодо дітей, насамперед тому, що ця угода зі спеціальним суб'єктним складом і повинна включати лише умови, що стосуються подружжя. Тим часом у юридичній літературі зустрічаються рекомендації щодо включення питань щодо виховання дітей, наприклад, в якій релігії виховуватимуться діти, встановлення аліментів на дітей.

Зміна шлюбного договору може здійснюватися шляхом його доповнення новими умовами, коригування вже існуючих або виключення окремих пунктів.

Слід зазначити, що в деяких країнах неприпустима зміна шлюбного контракту або обмежена така можливість жорсткими процедурними рамками.

Можливі ситуації, коли угоди про зміну або розірвання шлюбного договору сторонами не досягнуто. У цих випадках шлюбний договір може бути змінений або розірваний судом за позовом заінтересованого чоловіка. Умови та порядок такої зміни чи розірвання регулюються цивільним законодавством.

На практиці шлюбний договір дуже часто застосовується не для регулювання спільного проживання і користування майном, а на випадок розриву шлюбних відносин. Тому, безперечно, у шлюбному договорі можна визначити можливий порядок поділу майна, у тому числі і після розірвання шлюбу. У цьому разі у випадку розлучення можна уникнути довготриваючих судових процесів поділу майна, маючи більше шансів зберегти добрі відносини після розлучення [4, с. 97].

Аналіз сутності та функцій цивільно-правового договору та шлюбного договору дозволяє зробити висновок про те, що шлюбний договір має розглядатися як самостійний договірний тип. Правове регулювання шлюбного договору в сімейному законодавстві має бути більш детальним, гнучким та послідовним.

Підсумовуючи, зазначимо, було б помилкою вважати, що укладання шлюбного договору дозволить подружжю уникнути судових суперечок. Навпаки, багато питань укладання, зміни, розірвання шлюбного договору викликають у правозахисників труднощі через недосконалу правову регламентацію, відсутність достатнього обсягу судової практики розгляду таких спорів.

На наш погляд, значення шлюбного договору в українському праві полягає, перш за все, у розширенні можливостей подружжя на власний розсуд врегулювати майнові відносини у шлюбі та (або) у разі його розірвання.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.

2. Поцелуйко А.І. Шлюбний договір як цивільно-правовий інструмент сімейно-правового регулювання подружніх майнових відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. № 4. С. 135-144.

3. Білоусов В. М., Дмитришина В. А. Шлюбний договір в Україні: практичне втілення. *Юридичний вісник*. 2016. № 4 (41). С. 105-108.

4. Чеховська І. В., Яременко В.С. Право на укладання шлюбного договору. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 95-98.

ЛИТВИН Еліна,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Насильство в сім'ї – актуальна проблема сьогодення. Тривалий час проблема насильства в сім'ї залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалося грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади. Вперше на світовому рівні проблема сімейного насильства була висвітлена та актуалізована завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки становили найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала від насильницьких дій з боку членів своєї родини (батьків, чоловіків, братів тощо) [1].

Дана проблема завжди цікавила багатьох дослідників та вивчалась у різних напрямках. До уваги можна взяти таких дослідників : Л. Аларкон, І. Басиста, Ф. Бурчак, Ш. Волін, Б. Волков, Т. Говорун , І. Дроздова, Г. Єрошин, Д. Заброда, В. Знаков, Т. Сафонова, Л. Семенюк, С. Свистунова, В. Ковальов, Ю. Онищенко, В. Оржеховська.

Відомий польський спеціаліст із попередження домашнього насилля Л. Аларкон, дає таке визначення поняттю насилля – це дії, які чиняться однією (або декількома) особами й характеризуються такими ознаками:

• здійснюються свідомо, спрямовані на досягнення певної мети;

• завдають шкоду (фізичну, моральну, матеріальну тощо) іншій особі;

• порушують права й свободи людини;

• той, хто здійснює насилля, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо),це неможливлює ефективний захист жертви насилля [2].

Згідно статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь.

За даним законом розглядають чотири види домашнього насильства:

- фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне

позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Фізичним насильством можуть порушуватись особисті права, такі як право на вільний розвиток своєї особистості, право на життя, свободу та особисту недоторканість.

- психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.
- економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.
- сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності [3].

Часто жорстоке поводження з дітьми є результатом того , що самі ж батьки були жертвами домашнього насильства в дитинстві. Деякі батьки думають, що використовуючи насильство, вони зможуть виховати "правильно" дитину . Але вони не замислюються над тим, що цим вони принижують честь та гідність дитини, знущаються і можуть тільки нашкодити їй, бо в майбутньому дитині буде важко виразити своє «Я».

Отже, насильство в сім'ї дуже поширене явище в Україні і ця статистика вражає, бо близько 30-40 % всіх знущань відбувається саме в сім'ї . Майже завжди діти, які зазнають жорстокого поводження, ні з ким не діляться своїми переживаннями, але доросла людина, чи то педагогічний працівник, чи то психолог може за переліченими ознаками припустити, що дитина піддається насильству, і таких дітей дуже багато в світі.

Список використаних джерел:

1. Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В., Брижик В.О., Мусієнко О.М. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання. Навчально-методичний посібник. Київ, 2012. С.11-20. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/8/1/93319.pdf

2. Юрків Я.І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема. URL:
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/575/1/%D0%9D%D0%90%D0%A1%D0%98%D0%9B%D0%AC%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%9E%20%D0%94%D0%86%D0%A2%D0%95%D0%99%20%D0%A3%20%D0%A1%D0%86%D0%9C%E2%80%99%D0%87.pdf

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України. *Відомості Верховної Ради* . 2018. № 5. Ст.35.

4. Онишко Ю. В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3-4. С. 39–47.

ЛУЧИНСЬКА Олена,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ПОДРУЖЖЯ

Абсолютна більшість особистих немайнових відносин в сім'ї, крім хіба що чисто фізіологічних, інтимних, потребує регулювання за допомогою соціальних норм і піддається такому впливу. Звичними для сім'ї і, в принципі, цілком достатніми регуляторами особистих немайнових сімейних відносин з моменту її зародження були такі соціальні норми, як звичаї, традиції, мораль, релігія. Правове регулювання особистих немайнових сімейних відносин поширювалося лише на самі основи сім'ї і, як правило, не було інтенсивним. Навпаки, стійкі традиції і звичаї, берегинею і носієм яких була, перш за все, сім'я, передавалися з покоління в покоління і сприяли моральному здоров'ю суспільства, а якщо цього було недостатньо – санкціонувалися державою і набували форми загальнообов'язкових правил поведінки, тобто трансформувалися в правові норми [1, с. 123].

Укладення шлюбу та створення сім'ї є одним із основних інститутів суспільства. Шлюбні відносини між подружжям регулюються Сімейним кодексом України, який визначає, що поняття шлюбу як сімейний союз жінки і чоловіка, що зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. Особи, які вступають у шлюб набувають певних прав і обов'язків. Особисті немайнові права - врегульовані нормами сімейного права відносини з приводу особистих немайнових благ та інтересів осіб, що перебувають у шлюбі [2, с. 108].

Коли особа народжується, вона одразу наділяється певними особистими немайновими правами, більшість з яких залишається з нею довічно, тому вступивши в шлюб ці права не обмежуються.

Особисті права та обов'язки випливають із духовних та нематеріальних інтересів. Саме це відрізняє їх від майнових прав та обов'язків, і це відображає майновий аспект відносин між чоловіком та дружиною.

Особисті правовідносини слід відрізняти від особистих відносин подружжя на основі моральних цінностей. Ці два елементи відносин тісно пов'язані і переплітаються між собою. Вони доповнюють один одного і впливають на розвиток сімейних відносин. Однак вони набувають юридичного значення тоді, коли регулюються нормами права. Особисті відносини теж враховуються для оцінки поведінки жінки та чоловіка у відносинах, які регулюються нормами сімейного права. Прикладом може бути питання розірвання шлюбу, питання про те, з ким із подружжя у випадку розірвання шлюбу мають залишитися діти, тощо [3, с.149].

Слід зазначити, що не всі особисті відносини подружжя піддаються правовому регулюванню. Більшість з них регулюється нормами моралі. Це пояснюється тим, що більшість відносин подружжя не піддаються нормам юридичного впливу через глибокий особистий характер. Особисті правовідносини подружжя виникають з укладенням шлюбу й припиняються з його припиненням [3, с. 149].

Доречним буде зазначити, що законодавство України не передбачає санкцій в разі порушення особистих немайнових прав, проте систематичне порушення призводить здебільшого до розірвання шлюбу між подружжям.

До особистих немайнових прав подружжя за Сімейним кодексом України відносять такі правовідносини: право на материнство; право на батьківство; право на свободу та особисту недоторканість; повага до індивідуальності; право на саморозвиток; право на зміну прізвища; розподіл обов'язків; спільне вирішення питань сім'ї [4].

Право на материнство - це можливість кожної жінки народжувати дітей. Небажання чи неможливість чоловіка здійснювати репродуктивну функцію може стати причиною розірвання шлюбу. Материнство охороняється Конституцією України. Якщо жінка позбавлена можливості народжувати дітей через виконання нею конституційних, службових, трудових обов'язків або у результаті протиправної поведінки щодо неї є підставою для відшкодування їй матеріальної чи моральної шкоди (ст. 49 СК України).

Право на батьківство визначається можливістю чоловіка бути батьком. Батьківство в праві визначається як факт походження дитини від певного чоловіка, що засвідчується записом в державних органах РАЦСу про народження. Небажання або неможливість жінки народжувати дитину може бути підставою для розірвання шлюбу (ст. 50 СК України).

Право на свободу та особисту недоторканість - це право означає, що чоловік і жінка можуть вільно обирати своє місце проживання, вони мають право робити те, що не суперечить законодавству України. Право на особисту недоторканість полягає у тому, що особа самостійно ухвалює рішення щодо цілісності свого організму за життя або після смерті, також питання контактування з навколишнім середовищем. Загалом особиста недоторканість

включає в себе: тілесну недоторканість (право вільно розпоряджатися своїм тілом), статеву недоторканість (право самостійно вирішувати питання статевого життя), психологічну недоторканість. Порушення права на особисту недоторканість забезпечується певними санкціями з боку держави.

Повага до індивідуальності. Індивідуальність - це неповторність кожної людини. Кожна людина унікальна, тому потрібно поважати її погляди, думки, вподобання. Дивлячись з моральної точки зору, щасливі відносини між чоловіком і жінкою будуються саме на повазі один до одного (ст. 51 СК України).

Право на саморозвиток , за яким чоловік та жінка мають рівні права на духовний, фізичний розвиток, здобуття освіти тощо (ст. 52 СК України).

Право на зміну прізвища. Особі з народження присвоюється певне прізвище. Вступивши у шлюб дружина, чоловік зберегли дошлюбні прізвища, вони мають право подати до державного органу реєстрації актів цивільного стану, який зареєстрував їхній шлюб, або відповідного органу за місцем їхнього проживання заяву про обрання прізвища одного з них як їхнього спільного прізвища або про приєднання до свого прізвища другого з подружжя. У разі зміни прізвища державний орган реєстрації актів цивільного стану видає нове Свідоцтво про шлюб (ст. 53 СК України).

Право дружини та чоловіка на розподіл обов’язків та спільне вирішення питань сім’ї означає, що чоловік та дружина можуть між собою розділити обов’язки. Усі питання сім’ї повинні вирішуватись на рівних правах, з урахуванням думки кожного з подружжя (ст. 54 СК України) [3].

Втупивши в шлюб, подружжя набуває певних обов’язків. Вони вважаються правилами поведінки чоловіка і жінки, які не несуть за собою майнового характеру.

Варто звернути увагу на те, що чоловік та дружина зобов’язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім’ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби та взаємодопомоги. Чоловік зобов’язаний утверджувати в сім’ї повагу до матері, а відповідно дружина зобов’язана утверджувати в сім’ї повагу до батька. Чоловік та дружина зобов’язані відповідним чином поводитись у сім’ї й несуть відповідальність один перед одним і перед іншими членами сім’ї за свою поведінку в ній, а також вони зобов’язані спільно дбати про матеріальне забезпечення сім’ї [3, с. 167].

В основу регулювання особистих немайнових відносин покладено принцип рівності при набутті та здійсненні особистих немайнових прав та обов’язків кожним із подружжя. Рівність чоловіка і дружини — основний принцип шлюбних відносин, заснований на визнанні однакової соціальної цінності особистості чоловіка і жінки. Це означає, що використання своїх законних прав кожним із подружжя і застосування закону при вирішенні різних спорів між ними повинно здійснюватися з неодмінним дотриманням рівності прав і обов’язків чоловіка і дружини [5, с. 66].

В підсумку варто зазначити, що основою регулювання особистих немайнових відносин є гарантовані Сімейним кодексом України особисті права

та обов'язки. Але захист та регулювання особистих немайнових прав та інтересів учасників сімейних відносин, потребують подальшого вдосконалення. Відповідно поряд з соціально-економічними заходами сучасна сім'я гостро потребує невідкладних правових заходів для регулювання особистих немайнових відносин. Правове регулювання особистих немайнових сімейних відносин в Україні і порівняння його з-за кордонним досвідом дасть змогу прогнозувати подальшу тенденцію до розширення сфери правового регулювання зазначених відносин і посилення її інтенсивності.

Список використаних джерел:

1. Сімейне право України: підручник / за ред. А. О. Дутко. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 480 с.
2. Сімейне право України: навчальний посібник кол. авторів; за ред. Т.В. Курило. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с.
3. Сімейне право : підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 512 с.
4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.
5. Сімейне право України: Підручник. Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Бо: рисової та І. В. Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 200 с.

МАРКОВСЬКИЙ Володимир,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ШЛЮБ В ДИГЕСТАХ ЮСТИНІАНА: ҐЕНДЕРНІ ТА ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ

Право на шлюб стародавні римляни вважали природним правом людини. У 1-й книзі Дигестів Юстиніана міститься таке пояснення Ульпіана з цього приводу: «Природне право – це те, якому природа навчила все живе, бо це право притаманне не тільки людському роду, але і всім тваринам, які народжуються на землі і в морі, і птахам; сюди відноситься поєднання чоловіка і жінки, яке ми називаємо шлюбом, сюди ж народження дітей, сюди ж виховання; ми бачимо, що тварини, навіть дикі, мають розуміння цього права» – D.1.1.1.3. [1]. А римський юрист Модестин сформулював положення стосовно розуміння шлюбу, яке значною мірою відповідає поняттю, що міститься в ст. 21 Сімейного кодекса

України (далі – СК): «Шлюб є подружній союз чоловіка і жінки, спільність всього життя, єднання божественного і людського права» –D. 23.2.1. [1].

У сучасній правовій доктрині, це право належить до першого покоління прав людини і відноситься до невід'ємних (невідчужуваних) прав, про це, зокрема, зазначено і в ст.16 Загальної декларації прав людини [2].

Водночас в римському приватному праві існувала ціла низка юридичних обмежень про те, хто і з ким може вступати у шлюб. Первісно (до прийняття lex Canuleia 445 р. до н. е.) були заборонені шлюби між патриціями та плебеями. До першого шлюбного закону Августа, lex Julia (18 р. н. е.), заборонялися шлюби вільновідпущеників з вільнонародженими [3, с. 89].

Значний обсяг таких обмежень був спричинений ґендерною нерівністю чоловіка та жінки в античному суспільстві – це власне констатував римський юрист Папініан у 31-й книзі «Питань»: «За багатьма постановами нашого права жінки знаходяться в гіршому становищі, ніж чоловіки». – D.1.5.9. [1]. Римський юрист Цельс доволі чітко сформулював суть цих обмежень у 29-й книзі «Дигест», а саме: «Коли укладений законний шлюб, діти отримують юридичний статус батька; зачата поза шлюбом (дитина) отримує юридичний статус матері». – D.1.1.19. [1].

Така ґендерна нерівність в тогочасному суспільстві мала свої підстави. Зокрема, вже згаданий Ульпіан у 27-й книзі «Коментарів до Сабіна» зазначив, що імператор Адріан в рескрипті до Публіція Марцелла вказав про те, що коли вагітна жінка засуджена до страти, то той, хто буде народжений нею, є вільним, і що є звичай зберігати їй життя, допоки вона не народить. Але коли жінка, що зачала в законному шлюбі, піддана забороні (відлучена від) води і вогню (тобто, з якою розлучилися з волі чоловіка), то вона народжує римського громадянина, який *залишається у владі батька*, і відповідно – успадковує його правовий статус (римського громадянина) – див. D.1.5.18. [1]. Відповідно до частини шостої ст.7 Сімейного кодекса України жінка та чоловік мають рівні права і обов'язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім'ї [4]. Проте спеціальний Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» прийнятий, зокрема і з метою, ліквідації нерівності жінок та чоловіків Україні. То ж деякі прояви ґендерної нерівності існують і в сучасному соціумі.

Далі щодо обмежень спричинених політичними міркуваннями – такі приклади містяться в Дигестах, книги 23 Титулу II: «Про урочисту форму укладення шлюбу», див. 16, 23, 31, 38, 47, 63 фрагменти. Зокрема, на це вказує Павло в 35-й книзі «Коментарів до едикту»: «У промові до сенату божественного Марка вказано: якщо дочка сенатора вийде заміж за вольновідпущеника, то немає шлюбу, про це йдеться і в сенатусконсульті». D.23.2.16. [1].

Цельс зазначає, що *у* 30-й книзі «Дигест» Законом Папія було передбачено, що всім вільнонародженим, окрім сенаторів і їхніх дітей, дозволяється брати в дружини вільновідпущениць. – D.23.2.23. [1].

Далі з *Папініана:* «Якщо хто-небудь обіймає посаду в якійсь із провінцій, то він не може взяти в дружини (жінку), яка походить звідти або проживає там, хоча заручитися з нею не забороняється, зрозуміло, з тією умовою, що в разі, якщо жінка не побажає укласти шлюб після того, як (ця особа) складе з себе обов'язки, їй буде дозволено це зробити, тільки повернувши дошлюбний подарунок, який вона отримала (на користь імператорської казни)». – D.23.2.38. [1]. Тобто на думку римських юристів шлюби римських сенаторів з провінціалами могли створити конфлікт інтересів у публічній діяльності вищих посадових осіб держави – такі от заходи з запобігання корупції античного світу.

Ще приклад на який вказує Папініан: «Префект когорти або кінноти *(Praefectus cohortis vel equitum)* або трибун всупереч забороні взяли в дружини жінку з тієї провінції, в якій він виправляв посаду. *Шлюбу не буде*. Цей випадок потрібно прирівняти (до випадку) з підопічною, так як положення вищої влади перешкоджає шлюбу». – D.23.2.63. [1].

Водночас існували і винятки з цього правила:

Приклад 1: «Донька сенатора, яка торгує тілом, *або займається акторським мистецтвом*, або засуджена публічним судом, безкарно виходить заміж за вільновідпущеника, оскільки не бережеться честь тієї, яка довела себе до такого позору». – D.23.2.47. [1].

Приклад 2: «Якщо сенатору буде милістю принцепса дозволено взяти вільновідпущеницю в законні дружини, то вона може бути законною жінкою». – D.23.2.31. [1].

Як уже було зазначено, право на шлюб в стародавньому Римі мало значну кількість обмежень, що були викликані як питаннями тогочасної моралі так і питаннями політичної доцільності, зокрема, тих, що могли породжувати конфлікт інтересів.

Список використаних джерел:

1. Дигести Юстиніана: Бібліотека Гумер: Право і юриспруденція: URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/digest/index.php (дата звернення: 01.10.2021)

2. Макарчук В.С. Основи римського приватного права: навчальний посібник [вид. 2-ге, допов.]. К. : Атіка ; Х. : Право, 2015. 256 с.

3. Загальна декларація прав людини: ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 (дата звернення: 01.10.2021)

4. Сімейний кодекс України: Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення: 01.10.2021)

МАРКІВ Олена,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

СУЧАСНА СІМ'Я: ГЕНДЕРНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проблема гендерної рівності – це проблема всього українського суспільства, у якому порушення прав особистості, фізична недоторканість та моральна гідність мають бути в центрі уваги як громадськості так і держави. Сучасна українська сім'я поставлена в досить жорсткі й надто складні умови, які змушують її просто виживати. Економічні негаразди впливають на психологічний клімат у родині, вони часто стають причиною конфліктних ситуацій і навіть насильства в сім'ї [1, с. 7].

Шлюбно-сімейні відносини та родинні традиції – досить складна і своєрідна сфера життя, суспільний інтерес до неї завжди був стійким і масовим. Пояснюється це тією великою роллю, яку сім'я відіграє в соціальному житті, в особистому щасті кожної людини.

Варто зауважити, що у сьогоднішньому суспільстві дуже багато проблем, які пов'язані зі звичаями та традиціями, що нерідко говориться і наголошується на українському менталітеті. Але чи завжди наші звичаї та традиції виправдані та прогресивні? В нашій державі поважають материнство, святкується День матері, таким чином вшановують роль жінку-матері, але варто задуматися, чи тільки цією ролью жінка хоче реалізувати свій внутрішній потенціал? Чи не варто поміняти традицію, вважаючи, що сім'я, це виключно жіноча відповідальність?

В українському суспільстві, дуже багато стереотипів, це яскраво виражено при народженням в сім'ї хлопчик чи дівчинка уже змалечку батьки наділяємо їх різними ролями. Також, поширена думка, що дівчинці у дитячому садку потрібно мало простору, її можна посадити в куточок, дати лялечку і вона буде тихенько сидіти, гратися, нікому не заважаючи, бо вона чемненька дівчинка, її не вчать говорити «ні». Відповідно дівчинка виростає, у неї мало б виникнути природне бажання зробити кар'єру і реалізуватись, але завдяки такому вихованню цього може і не статися. До виховання хлопчиків зовсім інший підхід, у садочку їм виділяють більше місця, щоб рухатися, бігати, відповідно у дорослому житті вони і займають великі місця (просторі кабінети, великі столи тощо). Тому, з таким підходом до виховання з хлопчиків виростають впевнені, повноцінні і повновладні чоловіки, а з дівчаток виростають не впевненні у собі жінки, які вважають себе обслуговуючим персоналом, який ще й повинен надихати чоловіків. А де ж самоцінність жінки?..

Важливо зауважити, що для зміни нашої ментальності та стереотипів по відношенню до ролі жінки у суспільному житті, необхідно дівчаткам з самого раннього віку прищеплювати лідерські якості та внутрішню потребу самореалізації. У них має бути своя місія, яка заключається не тільки у

народженні дитини та берегині сімейного вогнища, але і мати можливість повноцінно реалізувати свій потенціал. Чоловікам також потрібно реалізовувати свої можливості, але у той час, коли вони будують свою кар'єру, не повинні забувати, а чітко розуміти, що відповідальне, рівноправне ставлення до сімейних обов'язків, буде благом для усієї родини.

Сьогодні процес утвердження й забезпечення рівноправності в незалежній Україні має не тільки національні, але і європейські особливості. На початку XXI століття процеси рівноправності між жінкою і чоловіком в українському суспільстві чим далі зазнають європейських і світових впливів. Це, насамперед, вплив міжнародного жіночого руху, світової інтеграції людства в усіх сферах життя, його інтелектуалізації і гуманізації. Але зміни, які відбуваються в сучасній Україні, спонукають звернутись до таких категорій інституту сім'ї, як духовність, психологія, етика, мораль. Тому що непохитна цінність сім'ї, як і раніше, зберігається в самосвідомості українського суспільства. Саме норми звичаєвого права покладені в основу сучасного сімейного права [2].

Давайте спробуємо розглянути питання про стосунки між чоловіком та дружиною, а також питання про рівноправ'я чоловіка та жінки. Раніше для суспільства були характерними такі явища, як пригнічення та дискримінація жінок чоловіками, але в останні роки велику силу набув рух за емансипацію жінок, який пропагує надання жінкам рівних прав з чоловіками. З іншого боку, коли активно розвивається емансипація жінок, зростає відсоток розлучень та розпад сімей, що зумовлюється надмірним наголосом на рівноправ'ї чоловіків та жінок.

Для того, щоб знайти вірну відповідь на питання рівності чоловіків та жінок, необхідно детальніше проаналізувати принципи, на яких будуються стосунки між ними, подивитися на природу цих стосунків. Актуальність цього питання зумовлена тим, що переважна більшість людей будувала стосунки на основі бажань власного „его", або, простіше кажучи на егоїзмі. Розглянувши історію людства, можна з впевненістю сказати, що це є історія конфлікту на особистому, сімейному, суспільному та світовому рівні. Людство постійно перебуває в боротьбі за владу, землю, гроші, вплив і т.д. Нажаль, в історії значно більше випадків, коли люди хотіли отримати щось, виходячи з власних егоїстичних бажань, ніж віддати або допомогти ближньому, базуючись на принципі альтруїзму - життя заради інших. Життя заради інших базується на принципі дарування, самопожертви заради партнера, суспільства, країни або світу. Якщо людина має всього вдосталь в будь-якому - матеріальному, моральному чи духовному плані, то питання рівності ніколи не постане [3].

Воно актуальне лише тоді, коли людині чогось бракує. Тому вирішення проблеми рівності потрібно шукати не в зовнішніх чинниках, як то соціальне або матеріальне становище людини в суспільстві, а в принципі, на якому базуються стосунки між людьми. Якщо будуть будуватися стосунки в сім'ї, суспільстві, країні або світі на егоїстичних бажаннях та прагненнях, то ніколи невдастя вирішити це питання. Лише поклавши в основу життя заради інших та

використовуючи альтруїстичний підхід, можна знайти реальний шлях вирішення проблем, пов'язаних з питанням рівності чоловіків та жінок.

В кожній культурі є свої уявлення про ідеал чоловіка та жінки, але завжди спостерігається розділення соціальних ролей, які гармонійно доповнюють одна одну. Крім того, такі якості як відповідальність та надійність завжди характеризують справжнього чоловіка, а ніжність та готовність до співпереживання – справжню жінку. Ці риси не даються людини в момент народження, вони приходять в наслідок довгої та напруженої роботи над собою [4].

Прагнення абсолютно зрівняти роль чоловіка та жінки нагадує спробу зрівняти роль цукру та солі в приготуванні їжі. В одних стравах треба більше солі, тоді як в інших потрібно більше цукру. Спробуйте поміняти їх місцями або зрівняти їх кількість, навряд чи комусь це сподобається. Їх цінність абсолютно однакова. Те саме стосується й чоловіка та жінки. В кожного з них є своє покликання, права та обов'язки, й ніколи не варто їх забувати, зрівнювати або міняти місцями. Так само, як ніколи не треба забувати про те, що як чоловік, так і жінка мають абсолютно однакову унікальну цінність. Кожен з них відіграє відповідну роль в сім'ї та суспільстві, вважається, що чоловіки повинні приносити в життя впевненість та спокій, тоді як жінки ніжність та тепло. Відповідно, що ті, хто прагне змінити те, що було закладено в людині матінкою-природою, намагаючись довести що чоловік та жінка можуть обійтися один без одного або поміняти їх положення місцями, глибоко помиляються.

Важливо звернути увагу на те, що вирішення проблеми стосунків між чоловіком та жінкою лежить не так у тому, наскільки рівні становища вони займають, як у тому, на яких принципах вони будують свої стосунки. Якщо кожен зможе користуватися в своєму житті принципом життя заради інших, то воно стане набагато яскравішим та щасливішим [5].

Базовим є принцип, що сім'я – це коли будь-які проблеми чи завдання сприймаються як спільні та вирішуються спільними зусиллями чоловіка та дружини. Незважаючи на те, які уявлення про сімейний уклад чи гендерну рівність мали молоді люди до шлюбу, існують універсальні правила побудови необхідних умов для сімейного щастя [6, с. 18].

Отже, можна підсумувати, що в сім'ї не може бути абсолютного рівноправ'я між чоловіком та дружиною, але це ніякою мірою не означає, що один з них має більшу цінність ніж інший. Між чоловіком та жінкою повинні бути гармонійні стосунки без гендерних стереотипів. І лише при виконанні цієї умови їх стосунки будуватимуться на основі любові, поваги та взаєморозуміння, що відповідно дасть і чоловіку, і дружині відчуття щастя та сімейного благополуччя.

Список використаних джерел:

1. *Сучасна українська сім'я: гендерні проблеми та шляхи їх подолання*. Матеріали обласної науково-практичної конференції 4 лютого 2009 року, м. Чернігів. 139 с.

2. Кремльова О.М. Врахування гендерних аспектів у формуванні законодавства України 2021р. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_7596

3. Гендерна нерівність: п’ять порушень прав жінок в Україні. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html

5. Кісь О. Дефініції фемінізму. URL: http://www.ji.lviv.ua/n17texts/o-kis1.htm//

6. Гендерний розвиток у суспільстві. Конспект лекцій. Відп. ред.. К.М. Лемківський. 2-е вид. К.: ПЦ «Фантаст», *2005*. 351с.

МЕЛЬНИК Надія,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В теперішній час досить великої актуальності набуває шлюбний договір, оскільки, укладення зазначеного договору спрощує низку особистих майнових взаємин між особами, які перебувають у шлюбі.

Укладаючи шлюб, чоловік і дружина створюють союз як соціальний, так і юридичний. Як усім відомо, що після укладення шлюбу його учасники створюють правовідносини, які мають солідарний характер, тобто включають у себе взаємні права та обов’язки. Побут стає загальним, так само як дохід і все майно, яке було нажито за спільного життя. Однак, іноді складаються такі ситуації, коли чоловік або дружина хоче виділити певну частину майна як свою особисту або встановити певний правовий режим щодо цієї частини. Іншими словами – визначити всі умови, які цікаві (чоловікові/дружині) під час шлюбу, так і умови, які будуть діяти після його розірвання. У таких випадках укладається шлюбний договір [5, с. 143].

Як зазначає Т. Курило шлюбний договір «…це угода, укладена особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також між подружжям для врегулювання їхніх майнових відносин [5, с. 143].

Головна мета шлюбного договору – це надання подружжю можливості врегулювання майнових відносин за взаємною згодою сторін. Це означає, що пара може визначити свої взаємні права та обов’язки (як подружжя між собою та/або як батьків між ними й дітьми) винятково матеріального характеру [2, с. 290].

Слід зазначити, що істотною умовою шлюбного договору є його предмет, де дії сторін, спрямовані на встановлення договірного правового режиму подружнього майна на період шлюбу. Зміст шлюбного договору впливає на немайнові умови буття конкретної сім’ї, а отже, предмет шлюбного договору має

в більшій мірі сімейно-правову сутність. Шлюбний договір регулює права та обов'язки щодо майна, яке придбано кожною стороною до шлюбу, а також у період подружніх відносин [1, с. 47].

Вивчення наукової літератури дозволило виділити основні ознаки шлюбного договору: по-перше, шлюбний договір є правочином, оскільки спрямований на зміну відносин між подружжям; по-друге, має спеціальний склад суб'єктів, якими можуть бути не тільки подружжя, але й особи, що вступають у шлюб – наречені; по-третє, шлюбний договір має спеціальні вимоги до оформлення, а саме укладається у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню; по-четверте, регулює специфічне коло відносин – тільки майнові відносини подружжя [1, с. 46].

У контексті нашого дослідження варто зупинитись на розгляді особливостей щодо укладення, припинення, розірвання та визнання шлюбного договору недійсним.

Однією з головних особливостей укладення шлюбного договору є визначеність, яка полягає в тому, що майнові права та обов'язки подружжя можуть бути визначені самостійно учасниками (сторонами) договору. Зокрема, умовами шлюбного договору може бути встановлено, що: а) певне майно, яке належало одному з подружжя до шлюбу або буде одержано під час шлюбу в дар, стає їхньою спільною сумісною власністю; б) визначено на розсуд подружжя розмір часток у праві власності на майно, що буде нажите в період шлюбу; в) передбачено умови поділу спільного майна в разі розірвання шлюбу; г) порядок погашення боргів кожного з подружжя за рахунок спільного чи роздільного майна тощо. Шлюбний договір може містити також положення про непоширення на майно, набутого ними за час шлюбу, положень про спільну сумісну власність та вважати набуте майно спільною частковою власністю або особистою приватною власністю кожного з подружжя [1, с. 48].

Крім того, як зазначає О. В. Розгон «…розірвання шлюбного договору та відмова від нього стосуються ситуації, коли такий договір припиняє свою дію на майбутнє зі збереженням правових наслідків, які виникли під час його дії (у цьому полягає різниця між відмовою від шлюбного договору, його розірванням і визнанням шлюбного договору недійсним). Однак відмова від шлюбного договору здійснюється за бажанням сторін (ст. 101 Сімейного Кодексу України), тоді як для його розірвання потрібне відповідне рішення суду (ст. 102 Сімейного Кодексу України). У ч. 2 ст. 101 Сімейного Кодексу України встановлено, що відмова подружжя від шлюбного договору здійснюється шляхом подання нотаріусу «заяви про відмову від нього». Тлумачення норм сімейного та нотаріального законодавства надає можливість припустити, що заява подружжя про відмову від шлюбного договору не посвідчується, а на ній тільки засвідчується вірність підписів подружжя. Хоча цілком очевидно, що така заява має характер двостороннього правочину. Також підставами розірвання шлюбного договору слід вважати смерть обох або одного з подружжя, визнання шлюбу недійсним і розірвання шлюбу в судовому порядку, коли здійснюється поділ

майна. Припиняється шлюбний договір у зв'язку із зникненням тієї обставини, у зв'язку з якою він був укладений, – припиненням шлюбу» [4, с. 122].

Однак аналіз накопиченого наукового знання дозволяє виявити в юридичній літературі підстави визнання шлюбного договору недійсним: 1) порушення нотаріальної форми договору, а також укладення шлюбного договору неповнолітніми неемансипованими особами, які беруть шлюб без згоди їх батьків або піклувальника; 2) неналежний суб'єктний склад (укладення договору недієздатними особами, або такими, що не мають необхідного обсягу дієздатності); 3) зменшення обсягу прав дитини, які встановлені Сімейним Кодексом України; 4) включення умов, які ставлять одного з подружжя у надзвичайно невигідне матеріальне становище; 5) укладення договору під впливом обману або насильства; 6) помилка однієї зі сторін договору; 6) порушення шлюбним договором норм закону тощо [3, с. 62].

Проаналізувавши вищевикладене, варто зазначити, що шлюбний договір – це договір подружжя (особи, які вже зареєстрували шлюб) або наречених (особи, які подали до державного органу РАЦС заяву про реєстрацію шлюбу) щодо встановлення, зміни та припинення їх майнових прав і обов'язків під час шлюбу та (або) у випадок його розірвання.

Проведений аналіз існуючих теоретичних аспектів до з'ясування сутності та змісту шлюбного договору, дозволяє виявити його основні особливості:

– має специфічний суб'єктивний склад учасників, якими можуть бути не тільки дружина та чоловік, що стали подружжям після реєстрації шлюбу, а й особи, які вступають у шлюб – наречені;

– якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності у день реєстрації шлюбу, а якщо шлюбний договір укладено подружжям, він набирає чинності у день його нотаріального посвідчення;

– регулює тільки майнові відносини подружжя;

– укладається в установленому законом порядку письмово та нотаріально посвідчується.

Список використаних джерел:

1. Байрачна М. І. Правова природа шлюбного договору. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського.* Серія: юридичні науки. 2019. Т. 30 (69). № 3. С. 45–50.

2. Гофман Ю. В. Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С. 287–292.

3. Гриняк А. Окремі аспекти укладення шлюбного договору за цивільним та сімейним законодавством України. *Історико-правовий часопис.* 2014. № 2 (4). С. 59–54.

4. Розгон О. В. Договори у сімейному праві України: монографія. К.: Ін Юре, 2018. 301 с.

5. Сімейне право України: навч. посіб. / за ред. Т. В. Курило. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с.

МЕЛЬНИЧУК Анастасія,
здобувачка ступеня магістра факультету № 1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АЛІМЕНТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО УТРИМАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ. ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Обов'язок батьків утримувати своїх дітей виникає з моменту їх народження і зберігається до досягнення ними повноліття. Відповідно до ч. 1 ст. 199 Сімейного кодексу (далі – СК) України якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу.

Аліментні зобов'язання батьків і дітей поряд з аліментними зобов'язаннями подружжя належать до аліментних зобов'язань першої черги, оскільки зазначені особи зобов'язані надавати утримання одне одному незалежно від наявності у них інших родичів (аліменти другої черги – зобов'язання щодо взаємного утримання баби, діда, внуків, братів, сестер, третьої черги – аналогічні зобов'язання мачухи, вітчима, падчерки, пасинка, вихователя і вихованці, є додатковими (субсидіарними) [1, с. 266].

Аліменти на неповнолітню дитину (від лат. alimentum - харчування) – це кошти на утримання дитини, які присуджуються у частці від доходу її матері, батька і (або) у твердій грошовій сумі.

Окремі аспекти правового регулювання аліментних правовідносин досліджувалися у роботах В. Антошкіної, Г. Богданової, Е. Ворожейкіна, І. Грішина, Н. Єршової, І. Жилінкової, О. Кудрявцевої, Г. Клімова, Н. Осіпова, С. Фурси, Є. Фурси, М. Штефана, Ю. Червоного та інших.

Підставою виникнення аліментного правовідношення є сукупність наступних фактів: 1) кровне споріднення між батьками і дітьми, засвідчене в установленому законом порядку, або інші юридично значущі зв'язки між ними (наприклад, усиновлення); 2) вік особи, яка має правовий статус дитини.

Визначення доходу матері, батька, у частці від якого присуджуються аліменти, врегульовується Постановою КМУ від 26.02.1993 р. № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб». Відповідно до цієї Постанови утримання аліментів з працівників провадиться з усіх видів заробітку і додаткової винагороди як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом, в тому числі з допомоги по державному соціальному страхуванню, допомоги по безробіттю, одержуваної пенсії (за винятком надбавок до пенсії, що виплачуються інвалідам першої групи на догляд за ними, державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства), стипендій, доходів від підприємницької діяльності, фермерських господарств, кооперативів, об'єднань громадян, а також доходів, що припадають на частку платника аліментів від присадибної ділянки

або підсобного господарства, усіх видів заробітку, одержуваного адвокатами за роботу в юридичних консультаціях, плати, отриманої за передачу в оренду земельної ділянки або земельної частки (паю), інших видів заробітку.

Розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини. Якщо мінімальний розмір аліментів на одну дитину 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини, чому ж тоді особа, з якою залишилась проживати дитина повинна витрачати 70 відсотків на утримання дитини, а інша особа, що проживає окремо тільки тридцять відсотків. [2, с. 3-4].

У той же час слід наголосити, що, як свідчить судова практика, саме визначення доходів потенційного платника аліментів є чи не найбільшою проблемою для позивача та суду. Нескладно визначити вказані доходи, якщо відповідач працює в бюджетній сфері, отримує пенсію тощо. Однак в інших випадках, зокрема, коли платник аліментів – підприємець, дуже важко об'єктивно оцінити реальний рівень доходів громадян України, оскільки часто трапляються випадки, коли відомості про доходи ними приховуються, довідки про заробітну плату не відповідають дійсності, процвітає в Україні й офіційно незареєстрована праця.

По-перше, ведучи мову про судову практику щодо стягнення аліментів, неможливо не відзначити той факт, що зазвичай судді не використовують диспозитивність норм СК України щодо можливості встановлення розміру аліментів в кожному конкретному випадку індивідуально, а вважають за простіше йти утореваним шляхом та призначати аліменти у відсотках, які були встановлені ще Кодексом про шлюб і сім'ю.

По-друге, зазвичай, позивач у суді не може довести, що відповідач має значно більші доходи, ніж ті, які він декларує. Як правило, з даного приводу письмових доказів позивач взагалі надати не може. Тут слід відзначити, що будь-яку інформацію про доходи відповідача, зокрема, в органах Державної податкової служби України, позивачу отримати доволі важко. Доводиться звертатися до суду з клопотанням про отримання даної інформації судом.

Витребування доказів є одним із способів їх забезпечення. Однак слід пам'ятати, що клопотання про витребування доказів може подаватися лише до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 137 ЦПК). Особа, яка заявляє клопотання про витребування доказів, обов'язково має долучити до нього відомості про неможливість отримання таких доказів особисто. Якщо ж таких відомостей особа подати не може, то їй доведеться звертатися до суду з клопотанням про забезпечення доказів. Якщо ж потенційний платник податків свої доходи офіційно не декларує, то вся процедура, передбачена для захисту майнових інтересів неповнолітніх дітей фактично зводиться нанівець, оскільки стягнути з нього частку від реальних доходів майже неможливо.

Якщо ж у платника коштів немає взагалі доходів (зокрема, він так декларує), дитині відповідно до Постанови КМУ від 22.02.2006 р. № 189 «Про затвердження порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості

утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» призначається тимчасова державна допомога в розмірі 30% прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, який встановлюється Законом про бюджет. Зокрема, Закон України «Про бюджет на 2021 рік» у ст. 7 встановлює у 2021 році прожитковий мінімум на дітей віком до 6 років: з 1 січня – 1921 гривня, з 1 липня – 2013 гривень, з 1 грудня - 2100 гривень; дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня - 2395 гривень, з 1 липня – 2510 гривень, з 1 грудня - 2618 гривень. Провівши нескладні арифметичні підрахунки можна встановити, що у вищеописаному випадку дитина віком до 6 років отримає 576,3 – 630 грн., а дитина віком від 6 до 18 років – 718,5 – 785,4 грн. Таким чином, отримуємо наступний факт: якщо платник аліментів приховує від держави свої прибутки і доходи і в той же час є недобросовісним батьком чи матір'ю неповнолітньої дитини, хоча при цьому й має високий життєвий рівень, дитині залишається близько 600-800 грн. соціальної допомоги. Вказана сума не може забезпечити дитині достатній життєвий рівень, тобто матеріальне забезпечення дитини повністю лягає на плечі того з батьків, з ким дитина проживає.

Таку ж допомогу буде призначено дитині, якщо рішення суду про стягнення аліментів із одного з батьків не виконується, у зв'язку з ухиленням від сплати аліментів (цей факт має бути підтверджений довідкою виконавчої служби про невиконання рішення суду протягом 6 місяців і більше до дати звернення по допомогу); якщо один із батьків перебуває під арештом, слідством, на примусовому лікуванні, в місцях позбавлення волі, визнаний недієздатним або перебуває на строковій військовій службі; якщо місце проживання платника аліментів не встановлене.

У той же час стає зрозуміло, чому, всупереч нормам СК України щодо рівності прав та обов'язків батьків щодо дитини, законодавець визначив мінімальний розмір аліментів на дитину саме у 30-відсотковому розмірі прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку: це зумовлено тим, що держава бере на себе обов'язок виплати соціальної допомоги у цьому розмірі у випадку несплати аліментів їх платником. Таким чином, вказана норма спрямована на менші витрати державного бюджету.

Крім того, варто наголосити на тому, що не тільки платники аліментів можуть бути недобросовісними. Відповідно до ч. 1 ст. 179 СК України аліменти, одержані на дитину, є власністю того з батьків, на ім'я кого вони виплачуються, і мають використовуватися за цільовим призначенням. Іншими словами – на потреби дитини.

О. Тимощук пропонує для того, щоб уникнути різного трактування, уточнити існуючу норму доповненням про здійснення таких перевірок на підставі подання опікуном чеків, квитанцій, що підтверджують витрати на дитину тощо [3].

Єдиним можливим варіантом застосування судового наказу для стягнення аліментів на неповнолітню дитину є випадок, коли сума аліментів дорівнюватиме мінімальному розмірові аліментів на дитину відповідного віку, встановленому законодавством України. Адже лише тоді буде відсутній спір про розмір

аліментів (зрозуміло, що йдеться тільки про такі аліментні зобов'язання, які не пов'язані з встановленням батьківства), тобто вимога про стягнення аліментів є безспірною, а отже, і стягнути їх можна у спрощеному порядку [4, с. 110].

Таким чином, можна констатувати, що той факт, що особа не працює, не є підставою для звільнення її від відповідальності за ухилення від сплати аліментів.

Розмір заборгованості у таких справах встановлюється відповідно до довідки-розрахунку відділу державної виконавчої служби.

Отже, можна зробити наступний висновок, що суди стоять на позиції захисту інтересів неповнолітніх дітей, законодавством передбачені механізми впливу на батьків, які ухиляються від сплати аліментів на своїх неповнолітніх дітей, однак поряд з тим залишається коло невирішених проблем, зокрема, пов'язаних з тим, що часто неможливо встановити реальні доходи платника аліментів, важко притягнути його до відповідальності за невиконання своїх батьківських (материнських) обов'язків. Крім того, у таких справах завжди велике значення відіграє моральний аспект, особисті стосунки батьків тощо.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України / [за ред. Ю. Червоного]. К. : Істина, 2003. 464 с.

2. Чундак М. А. Стягнення аліментів в порядку наказного провадження. Основні проблеми та шляхи до вдосконалення законодавчих норм. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. № 15. С. 2-7.

3. Тимощук О. Аліменти на дитину: хто більше заплатить. *Юридичний вісник України*. № 32 (893), 11-17 серпня 2012 р.

4 . Вербіцька М. В. Наказне провадження у цивільному процесі України : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 192 с.

МЕНДЖУЛ Марія,
докторка юридичних наук, доцентка,
професорка кафедри цивільного права та процесу
(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)

ПРАВО ОДНОСТАТЕВИХ ПАР НА ПРАВОВЕ ВИЗНАННЯ ЇХ СОЮЗІВ: ЕВОЛЮЦІЯ ПОЗИЦІЇ ЄСПЛ ТА НАСЛІДКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Протягом останніх десятиліть позиція Європейського суду з прав людини щодо права одностатевих пар на сімейний союз та його формальне визнання суттєво змінилася.

Одним із перших рішень, яке започаткувало поступові зміни у сфері рівності гомосексуальних прав з гетеросексуальними є рішення у справі «Norris v. Ireland» [1]. У цій справі Девід Норріс, викладач англійської мови у коледжі та сенатор парламенту Ірландії, звернувся до ЄСПЛ із тим, що чинне в Ірландії

законодавство передбачало кримінальну відповідальність за прояви гомосексуальності. Європейський суд дійшов висновку, що законодавство, яке оскаржує заявник, порушує право на повагу до його особистого життя, що захищається статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенції), так як не допускає спільних гомосексуальних вчинків, навіть у тих випадках, коли їх вчиняють дорослі чоловіки з особистої згоди. У результаті цього рішення Ірландія декриміналізувала гомосексуалізм у 1993 році.

Саме з винесення рішення «Norris v. Ireland» ЄСПЛ стоїть на захисті прав гомосексуальних пар з позиції принципу рівності. Не дивлячись на те, що у справі «Schalk and Kopf v. Austria» Європейський суд дійшов висновку, що не було порушень, у випадку коли одностатеві пари не могли укласти шлюб, важливою є позиція суду про те, що: «стосунки заявників (одностатевої пари), яка має стабільні партнерські відносини, охоплюються поняттям «сімейне життя», так само як відносини різностатевої пари в такій же ситуації» [2]. Крім того, Європейський суд з прав людини підкреслив, що відбулася стрімка еволюція суспільного ставлення в Європі до одностатевих пар за останнє десятиліття.

Дискримінаційним було визнано ставлення до одностатевих пар у рішенні по справі «Karner v. Austria» [3]. А саме норми статті 14(3) Закону про оренду житла Австрії передбачали перехід права оренди житла після смерті одного з подружжя та не допускали такого щодо гомосексуальних союзів. У справі «P.B. and J.S. v. Austria» ЄСПЛ визнав що є дискримінація до одностатевої пари, так як страховий захист заявника поширювався тільки на гетеросексуальних партнерів [4].

Проте «переломним» є рішення ЄСПЛ у справі «Oliari and others v. Italy», в якому констатовано право одностатевих пар на формальне визнання їх союзів. Заявники оскаржили відсутність в Італії для одностатевих пар правової визначеності, оскільки вони не мали ні права на шлюб, ні іншого формального визнання їх союзу. ЄСПЛ зауважив, що одностатеві пари можуть вступати у стабільні стосунки і, що вони перебувають у релевантно подібній ситуації з різностатевою парою щодо потреби у юридичному визнані їх відносин. У зв’язку з тим, що заявники не мали права на укладення шлюбу, а також не було жодних правових норм, які б регулювали їх відносини (наприклад, як цивільні партнерства або реєстровані партнерства) та гарантували права як для осіб у стабільних стосунках, то ЄСПЛ дійшов висновку, що уряд Італії перевищив свободу розсуду, не виконав позитивні зобов’язання щодо забезпечення заявниками спеціальної правової бази, яка б гарантувала визнання та захист їх одностатевих союзів [5].

У справі «Orlandi and others v. Italy» заявники оскаржували дії італійської влади щодо не визнання їх одностатевого шлюбу, що був укладений закордоном. З 2017 року були внесені зміни до законодавства та передбачено, що одностатеві пари, які уклали шлюб або цивільне партнерство (інший аналогічний союз) закордоном, мають право здійснити реєстрацію їх шлюбу (союзу) як партнерства в Італії. Оскільки зміни до законодавства були внесені тільки в 2017 року і була

відсутня правова визначеність для заявників до 2016 року, то ЄСПЛ вирішив, що мало місце порушення їх прав [6].

Зважаючи на гетерономний підхід у статті 12 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яка чітко встановлює право на шлюб для чоловіка та жінки, досі ЄСПЛ відстоює позицію про необхідність правової визначеності для одностатевих пар та доволі широку свободу розсуду держав у питанні надання таким парам права на шлюб. Тому серед європейських держав нема консенсусу у цьому питанні, - є країни, що дозволяють укладати і одностатевий шлюб і партнерство, а є держави, які після надання права на укладення одностатевого шлюбу, не дають права на укладення одностатевого партнерства. Досі такі європейські держави забороняють укладати одностатеві шлюби і дозволяють реєструвати тільки партнерства: Греція, Естонія, Італія, Кіпр, Ліхтенштейн, Монако, Словенія, Хорватія, Чеська Республіка, Чорногорія, Угорщина.

У Регламенті Ради ЄС № 2016/1104 про впровадження посиленого співробітництва у сфері юрисдикції, застосовного права, визнання та виконання рішень у справах про майнові наслідки зареєстрованих партнерств міститься рекомендація державам-членам ЄС встановити правову визначеність для одностатевих партнерств і водночас встановлено, що держави не зобов'язані гарантувати їм право укладати шлюб [7].

Незважаючи на практику ЄСПЛ та Регламент Ради ЄС № 2016/1104 до цього часу такі держави не надають право одностатевим союзам на укладення шлюбів та партнерств: Болгарія, Латвія, Литва, Польща, Румунія та Словаччина.

Враховуючи це, євроінтеграційний напрям розвитку України не означає автоматичного обов'язку щодо надання одностатевим парам права на шлюб. Водночас в рамках недопущення дискримінації та позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Україна має гарантувати таким особам правову визначеність, яка можлива шляхом внесення змін до ЦК України і надання права на укладення договорів про цивільні партнерства особам однієї статі.

Список використаних джерел:

1. Case of Norris v. Ireland. Application no. 10581/83, 26 October 1988. URL: http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1988/22.html (Last accessed: 12.08.2021).
2. Schalk and Kopf v. Austria. Application no. 30141/04, 24.06.2010. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22002-912%22]} (Last accessed: 12.08.2021).
3. Karner v. Austria. Application no. 40016/98, 24 July 2003. URL: https://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2003/395.html (Last accessed: 14.08.2021).
4. P.B. and J.S. v. Austria. Application no. 18984/02, 22 July 2010. https://www.legislationline.org/download/id/6761/file/ECHR_P.B.%20and%20J.S.%20v.%20Austria_2010_en.pdf (Last accessed: 14.08.2021).

5. Oliari and others v. Italy. Applications nos. 18766/11 and 36030/11, 21 July 2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-156265%22]} (Last accessed: 14.08.2021).
6. Orlandi and others v. Italy. Applications nos. 26431/12; 26742/12; 44057/12 and 60088/12, 14 December 2017. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-179547%22]} (Last accessed: 15.08.2021).
7. Council Regulation (EU) 2016/1104 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of the property consequences of registered partnerships. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R1104 (Last accessed: 15.08.2021).

МОРОЗ Юлія,
здобувачка ступеня магістра
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ЗАГОСТРЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА НА ФОНІ КОРОНОВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ

В сьогоденні насильство в сім’ї, на превеликий жаль, не є рідкістю, але особливо це питання загострилось і набуло проблемного характеру в усі країнах світу саме під час пандемії короновірусу. Генеральний секретар Організації Об’єднаних Націй Антоніу Гутерріш, відзначаючи "жахливий глобальний сплеск насильства", закликав до "припинення вогню" у домогосподарствах [1].

Домашнє насильство має гендерно зумовлене підгрунтя, тому, що від дій насильника найчастіше страждають саме люди які не здатні себе захистити, ними можуть бути як жінки та і чоловіки, діти, люди похилого віку, а також інваліди.

Найчастіше домашнє насильство зустрічається у період довгого перебування сім’ї разом, у закритому просторі, що саме відбулося під час локдауну 2020 року. Оскільки частота й жорстокість випадків насильства залежить від можливостей зловмисників контролювати жертв у повсякденному житті протягом тривалого часу [2]. Тому важке становище в родині, а саме фінансові проблеми та незахищеність, стрес та невпевненість людей призвели до посилення фізичної розправи насильників над своїми жертвами, посиленню агресії до них.

Саме запровадження жорсткого локдауну урядами держав, який дуже обмежив переміщення та спілкування людей з зовнішнім світом, залишаючи при цьому потенційних жертв сам на сам з тираном та кривдником. За словами французької чиновниці Марлен Скіаппи, «локдаун є ідеальним ґрунтом для росту домашнього насильства» [3]. Ми не можемо говорити про те, що проблеми домашнього насильства до пандемії не існувало, але зараз кількість випадків,

м’яко кажучи, вражає навіть цинічних критиків. В питанні загострення проблеми насильства Україна також не стала винятком, адже пандемія коронавірусу загострила ситуацію по всьому світу. У країнах ЄС за час карантину зафіксували збільшення кількості випадків домашнього насильства. У Франції число повідомлень зросло на 30%. На 700% збільшилася кількість звернень на гарячу лінію британської організації Refuge, що допомагає постраждалим від домашнього насилля. Загалом, за період карантину у Великій Британії втричі зросла кількість жінок, убитих чоловіком удома. Статистика лякає ще більше, якщо врахувати те, що лише 40% жінок, які страждають від насилля, повідомляють про це чи звертаються по допомогу [4].

Не кожна жінка в змозі звернутися за потрібною їй допомогою тому, що під час локдауну жертви ізольовані від людей та ресурсів, які могли б їм допомогти, але навіть, коли таке трапляється то в більшості усі розводять руками. Такий стан спричиняє посилення гендерної нерівності та рівень дискримінації. Ця проблема трапляється тому, що жінки в більшості живуть в залежності від свого партнера фінансово, психологічно, матеріально, зрозуміло, що якщо таке є то людині надто важко відмовитися від звичного для неї способу життя та вийти із зони комфорту, це все психологічні аспекти міжособистісних стосунків. У випадках, коли жертвами є особи жіночої статі вони мало обізнані у тому, куди все таки можна звернутися за допомогою та, де хоча б можливо отримати якусь психологічну та фінансову допомогу, а також подолати страх осуду. Для початку потрібно було б звернутися у поліції, де особу, що вчиняє насильство, мали б притягнути за це до адміністративної відповідальності, але в більшості випадків на це реагують зухвало, та не виконують ніякі дії, щоб обмежити вплив насильника на його жертву. Варто зауважити, що адміністративна відповідальність є не виправдана міра покарання, тому, що за це потрібно ввести більш жорстокі стягнення або ж кримінальну відповідальність не за третій раз вчинення, а уже за другий, а в ідеалі за перший.

У дослідженні «Ґендерний вимір пандемії Covid-19», реалізованому в рамках проєкту «Ґендерне бюджетування в Україні», на сторінці наводяться дані офісу генерального прокурора України, за якими за травень 2020 р. кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, пов’язаних з насильством у сім’ї, зросла на 69% порівняно з відповідним періодом 2019 р.: Водночас, як зауважують дослідники, в Україні через системний брак притулків та спеціалізованих послуг для постраждалих від насильства основна частина витрат, пов’язаних з подоланням наслідків насильства, лягає на плечі самих постраждалих [5].

На сьогодні в Україні затвердили державну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року та визначили орієнтовний обсяг фінансування, але лиш цей нормативно-правовий акт, не зможе врегулювати ситуацію в державі. Ватро звернути увагу на те, що особливо важливим для нашої країни є також ратифікація Стамбульської конвенції проти гендерно зумовленого насильства.

Вже не один рік Україна зволікає із цим, хоча у 2011 році її підписала та навіть брала участь у її розробці з іншими країнами РЄ [5].

Підписання цієї Конвенції зобов'яже Україну створення й фінансувати за державний кошт притулки за постраждалих від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі; налагодження роботи соціальних служб таким чином, щоб постраждала особа могла отримати максимально ефективний комплексний захист в одному місці (п. 3 ст. 18 Конвенції), це всього лише невелика частина зобов'язань, які бере на себе держава у разі ратифікації Стамбульської конвенції [5].

В. Станчишин, психолог-психотерапевт і керівник психотерапевтичного центру «Лабораторія змін», пояснює, що в умовах карантину, без роботи і зустрічей з друзями, люди не мають емоційної розрядки, але сама ізоляція не є причиною домашнього насильства. На його думку карантин не створює проблему в сім'ї — він її показує. Насильник, незалежно від того, чи він явний — завжди насильник Проблему легше приховати, розійшовшись у різні кінці міста. Але домашнє насильство не можна виправдати за жодних умов — ані під час війни, ані під час пандемії, усі повинні про це пам'ятати [6]

Найбільш незахищена категорія осіб, які навіть, якби й хотіли, не можуть звернутися до органів та служб через свою необізнаність у цьому питанні, це діти. Вони починають сприймати насильство як нормальне явища у сімейному житті. Коли вдома батьки самі знаходяться в стані стресу та непорозумінні часто не можуть стримати свої емоції та вдаються до не гуманних методів виховання. Через це під впливом дитячих травм, особливо особи чоловічої статі, сприймають це як належне та застосовують в подальшому житті задля налагодження взаємовідносин. Кожна дитина формує свої погляди та переконання на дитячому досвіді, налагоджує свої відносини у суспільстві найперше так само ж як і з батьками, тому тут необхідна завжди допомога психолога або ж психотерапевта, щоб саме цей гіркий досвід не відклав я у дитячій свідомості як правило вирішення конфліктів, а також відстоювання своєї думки. За словами А. Кривуляк, директорки Департаменту гарячих ліній ГО «Ла Страда-Україна», було здійснено порівняльну статистику даних за 2020 рік і І квартал 2021 року, з якої стало відомо, що кількість звернень щодо випадків насильства над дітьми в період карантину зросла надзвичайно. За 2020 рік було отримали близько 100 тис. звернень від постраждалих, а вже за І квартал 2021 року було отримано більше 40 тис. звернень, таких жахливих показників не було в попередні роки [7].

В підсумку важливо зазначити, що для того, щоб хоча б якось покращити ситуацію з домашнім насильством на території нашої держави потрібно підвищити ефективність реагування органів Національної поліції та інших служб, які наділені повноваженнями протидії насильству в сім'ї, а також служб у справах дітей на звернення щодо домашнього насильства стосовно малолітніх та неповнолітніх осіб, організувати надання безоплатної багаторазової психологічної допомогу особам які її потребують, приділити більше уваги потребам кожного постраждалого, а особливо дитини, посилити механізм

ідентифікації постраждалих дітей (включно з дітьми, які були свідками домашнього насильства).

Список використаних джерел:

1. Вплив пандемії COVID-19 на домашнє насильство. Godbole, Tanika (9 April 2020). Domestic violence rises amid coronavirus lockdowns in AsiaDeutsche. Процитовано 2020-04-11.

2. Вплив пандемії COVID-19 на домашнє насильство. URL: Johnson, Kirsty (2020-04-12). Covid 19 coronavirus: Domestic violence is the second, silent epidemic amid lockdown. Процитовано 2020-04-14

3. Вплив пандемії COVID-19 на домашнє насильство. URL: Abueish, Tamara (2020-04-06). Coronavirus: A Jordanian woman pleads for help as domestic abuse cases rise globally.Процитовано 2020-04-14.

4. Чому на карантині збільшилася кількість домашнього насильстів. URL: https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/equality/217-yak-pandemiya-pidvischue-riven-domashnogo-nasilstva

5. Пандемія поглибила проблему домашнього насильства стосовно жінок. Її рішення у правовій чи виховній площині? URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/pandemiya-poglibila-problemu-domashnogo-nasilstva-stosovno-zhinok-yiyi-rishennya-u-pravoviy-chi-viho.html

6. «Пандемія всередині пандемії». Як карантин в Україні впливає на домашнє насильство URL: https://hromadske.ua/posts/pandemiya-vseredini-pandemiyi-yak-karantin-v-ukrayini-vplivaye-na-domashnye-nasilstvo

7. Домашнє насильство щодо дітей під час карантинних обмежень. Як змінилася ситуація протягом «карантинного» року? URL: https://www.google.com.ua/amp/s/uacrisis.org/uk/domashnye-nasylstvo-shhodo-ditej-pid-chas-karantynnyh-obmezhen-yak-zminylasya-sytuatsiya-protyagom-karantynnogo-roku/amp

МУРАНКА Юлія,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 2
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

На даний момент в світі не існує єдиного нормативно-правового акту, який би містив правові норми та інститути, що регулюють сферу шлюбно-сімейних відносин в різних державах за єдиним законом. Кожна світова держава має свої національні, конфесійні та культурні особливості, в тому числі і в сфері

правовідносин подібного роду; своє національне законодавство, що регулює їх. До всього іншого в деяких країнах відстежується повна відсутність кодифікованого регулювання такої галузі законодавства як сімейне право, і шлюбно-сімейні відносини, які регулюються цивільним законодавством, або прописуються в окремих законах про міжнародне приватне право.

Проблемам правового регулювання припинення шлюбу, їх правовим наслідкам, особливостям розподілу майна, тощо присвячені роботи видатних вчених юристів радянського і сучасного періодів в галузі загальної теорії права, цивільного і сімейного права: Ч.Н. Азімова, С.С. Алексєєва, М.В. Антокольської, С.М. Братуся, Є.М. Ворожейкіна, Д.В. Генкіна та інших.

Законодавство та судова практика зарубіжних країн встановлюють багато підстав розлучення. У більшості держав існує принцип свободи розлучення, але водночас є країни з правовою системою, які розглядають шлюб як нерозривні союзи і не допускають ідеї розлучення. Слід зазначити, що в різних країнах систему шлюборозлучного права можна поділити на декілька основних груп. До першої групи належать держави, які взагалі не дозволяють розлучення протягом життя подружжя, тому в цих країнах розлучення заборонено. Характеризуючи законодавство цих країн, слід зазначити, що розірвання шлюбу можливе лише завдяки певній правовій структурі, якою є смерть одного з подружжя або смерть одного з подружжя за рішенням суду. Так, Конституція Ірландії містить у собі норми, які прямо забороняють приймати нормативні акти, у яких би містилася підстава для розірвання шлюбу. Це ж передбачено законодавством Аргентини і Колумбії. Порівняно недавно можливість розірвання шлюбу була надана в Італії (1970р.), Португалії (1976р.), Іспанії (1981р.) [1, с. 99].

До другої групи відносяться країни, законодавство яких допускає розлучення у строго визначених випадках, причому в їхню кількість (поряд з такими, як подружня невірність, тяжкі образи та інше) включається взаємна згода подружжя на розлучення. Саме взаємна згода в таких країнах як Данія, Норвегія, Швеція, Мексика розглядається як самостійний привід до розлучення – на підставі його можна розлучитися без пояснення дійсних причин розладу сімейного життя [1, с. 99].

На відміну від класичного «сценарію» шлюборозлучного процесу, сформованого на території Об'єднаного Королівства, анулювати шлюб можна в будь-який момент часу після весілля (хоч на наступний день), подавши заяву на вчинення даної юридичної процедури до відповідних органів. Однак для здійснення задуманого буде необхідно довести, що шлюб, як юридичний акт, не має юридичної сили або один з подружжя сприймає його як неповноцінний по ряду причин.

По-перше, можна говорити про анулювання шлюбу, якщо останній визнається недійсним як таким, тобто шлюбний союз не мав необхідної юридичної сили, як того вимагає закон місця його скоєння, з самого початку створення нового осередку суспільства: один з подружжя не досяг шлюбного повноліття - 16 років; на момент одруження один з подружжя знаходився в

іншому шлюбі або в цивільному партнерстві (назва союзу одностатевих пар); родинні зв'язки між нареченими [2, с.63].

Якщо виходити з даних мотивів, то згідно з чинним законодавством Великобританії, якщо шлюб, як юридичний акт, не має ніякої юридичної сили, то його нібито й не існувало (ні в просторі, ні у часі). Однак при розірванні шлюбу шляхом анулювання через відсутність юридичної сили акту, колишньому подружжю все-таки рекомендується мати на руках документальне підтвердження його недійсності, щоб в подальшому не виникало ніяких непередбачених неприємних ситуацій, якщо, наприклад, один з колишнього подружжя знову вирішить створити шлюб.

Французьке законодавство говорить про причини розлучення, взаємної згоди, припинення спільного проживання. Розлучення неможливе, якщо з моменту шлюбу пройшло менше шести місяців. Подати на розлучення можуть обидва подружжя або один із них за взаємною згодою подружжя. У першому випадку вони не зобов'язані надавати жодних доказів розірвання шлюбу. По-друге, позивач має вказати причини, що призвели до неможливості продовження сімейного життя, а відповідач повинен визнати ці причини та погодитися на розлучення. У разі його незгоди суд не може задовольнити позов. Позов про розірвання шлюбу на підставі фактичного припинення спільного проживання подається у двох випадках: якщо сторони не проживали разом останні шість років; якщо відповідач страждав на психічне захворювання протягом останніх шести років і можливість відновлення сімейного життя малоймовірна [3].

Підсумовуючи зазначимо, що розлучення – це дуже тривалий, складний і витратний процес, який вимагає великих витрат як з фінансової точки зору, так і моральних і фізичних сил. Також розлучення має багато важливих юридичних наслідків не тільки для колишнього подружжя, але й для їх дітей. Одним з найважливіших питань є взаємне право на розлучення. Існують також проблеми особистого характеру, зокрема повернення шлюбних відносин. На регулювання відносин щодо взаємного утримання подружжя після розлучення впливає загальна відмова норма, яка зазначає розлучення як покарання за провину, як санкцію за шлюбний злочин. Сьогодні закони більшості країн накладають на чоловіків і жінок рівний обов'язок допомагати один одному фінансово. Він враховує стан здоров'я, вік, рівень життя під час шлюбу, фінансові потреби, поточний та майбутній майновий стан колишнього подружжя тощо.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне приватне право : навч. Посібник. І. І. Килимник, А. М. Бровдій ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 111 с.

2.Возняк А.В. Правове регулювання розірвання шлюбу у Великобританії. *Право України*, 2018. № 2. С. 63-65.

3. Драгомирова Ю. В. Особливості припинення шлюбу в Україні та окремих зарубіжних країнах. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11187/DRAHOMYROVA%20Yu%20V.pdf?sequence=1&isAllowed=y

ОНИШКО Оксана,
кандидатка юридичних анук, доцента,
доцентка кафедри теорії та і права,
конституційного та приватнго права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРАВО НА ОДНОСТАТЕВІ ШЛЮБИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Питання узаконення відносин між одностатевими партнерами уже давно гостро обговорюється і стоїть наріжним каменем у багатьох державах Європи та світу. В одних країнах спостерігається толерантне ставлення до такого виду взаємовідносин, в інших – відбуваються постійні протистояння. До уваги беруться, перш за все традиційні моральні устрої та християнські вчення про створення та розвиток сім'ї, відносин між її членами. Однак, в епоху глобалізації, толерантності та терпимості, до яких закликає більшість міжнародних нормативно-правових актів спонукає уряди багатьох країн прислухатися до потреб окремої категорії їх громадян та дотримуючись норм Хартії прав людини, Конвенції з прав людини та основоположних свобод та інших міжнародних документів та вносити зміни в національні законодавства, підтримуючи альтернативні партнерства.

Правове регулювання союзу двох осіб однієї або різної статі, що пропонує менше прав і гарантій, ніж шлюб, вперше було введено в Данії в 1989 році. Права та обов'язки, що містяться в законах, що регулюють цивільні правовідносини, відрізнялися залежно від країни, в якій вони були введені. Наприклад, у Великобританії цивільні союзи могли укладатися одностатевими парами і передбачали більшість прав, якими користувалися і традиційне подружжя відрізняється лише назвою. У Німеччині, з іншого боку, різниця між цими інституціями була глибшою, що унеможливлювало одностатевим парам, наприклад, спільний облік та усиновлення дітей. Сьогодні як у Великобританії, так і в Німеччині існує повна рівність.

В інших країнах ЄС, поряд з Німеччиною, зареєстровані партнерства вважаються еквівалентними або прирівняними до шлюбу. Усі країни, де дозволені одностатеві шлюби, зазвичай також визнають одностатеві партнерства, зареєстровані в інших країнах. У країнах, де заборонено одностатеві шлюби, але запроваджено певну форму офіційного партнерства, одностатеві шлюби за кордоном зазвичай надають особам ті ж самі права, що й зареєстроване партнерство.

У країнах, де партнерські відносини розглядаються як еквівалентні або порівняні з шлюбом, вони дають вам таке ж право на імміграцію: якщо ви живете в одній із цих країн, ваш зареєстрований партнер може приєднатися до вас. Якщо ви переїдете до іншої країни ЄС, яка взагалі не визнає зареєстрованих партнерств, ваші стосунки вважатимуться належним чином сертифікованими

довгостроковими відносинами. Нова країна буде зобов'язана дозволити вашому партнеру в'їзд і перебування [1].

У більшості країн світу умовою одруження є наявність у партнерів різної статі. Проте все більше країн відхиляються від цієї вимоги. Легалізація одностатевих шлюбів тепер можлива в таких країнах, як Нідерланди (2001), Бельгія (2003), Іспанія (2005), Канада (2003-2005), Південна Африка (2006), Норвегія (2009), Швеція (2009).), Португалія (2010), Ісландія (2010), Аргентина (2010), окремі штати у США. Окрім легалізації одностатевих шлюбів, деякі країни визнають такі шлюби в інших країнах. До них належать Ізраїль (2006), ПАР (2006) Франція (2008), Аруба (2007), Нідерландські Антильські острови (2007), Мексика, Бразилія, Венесуела (2010), Колумбія (2016) [2].

Альтернатива легалізації особистих відносин між особами однієї статі – укладення між ними окремих видів договорів, договорів цивільного партнерства. Цивільні партнерства – це союзи осіб однієї статі, санкціоновані цивільним законодавством. Людей у таких стосунках називають партнерами або партнерками. Правові наслідки партнерства подібні до шлюбу. У Європейському Союзі 16 з 27 держав-членів передбачають одностатеві партнерства у своїй правовій системі. В Україні, як і у кількох державах ЄС (Польща, Болгарія, Литва, Латвія, Словаччина, Румунія, Угорщина) відсутні правові норми щодо вступу в цивільне партнерство.

Інститут цивільного партнерства, тобто правове регулювання союзу двох осіб однієї статі, пропонує менше прав та гарантій, ніж шлюб, був вперше запроваджений у Данії у 1989 році. Права та обов'язки, що містяться у законах Данії про громадянські спілки, змінювалися залежно від країни, в якій вони були запроваджені. Наприклад, у Великобританії громадянські союзи надавали одностатевим парам усі шлюбні права і відрізнялися від них лише назвою. З іншого боку, у Німеччині різниця між цими установами була глибшою, що перешкоджало одностатевим парам, наприклад, спільний облік та усиновлення дітей. Сьогодні у Великобританії та Німеччині панує повна рівність. На відміну від цивільних партнерств, шлюбна рівність, або шлюб для одностатевих пар, базується не на створенні нового інституту, а на розширенні чинного шлюбного законодавства, щоб охопити як протилежні, так і одностатеві пари. Багато країн, які першочергово легалізували партнерство, врешті-решт запровадили шлюб для всіх.

США виступає прикладом того, що вплив державної політики на ставлення до маргіналізованих соціальних груп є вкрай рідкісними явищем, але є певні докази того, що державна політика може змінити ставлення. Наприклад, підтримка міжрасових шлюбів у США зросла на 60% після їх легалізації в 1978 році, зміна, яку різні вчені частково пояснюють вироком Верховного суду 1978 року.

У новітній історії, після президентських виборів Дональда Трампа в США 2016 року, учасники повідомляли про зростання упереджень щодо стигматизованих груп населення, до яких і відносяться ЛГБТ-спільноти, оскільки із меседжів тогочасної влади лунало упереджене та нетерпиме ставлення до такої

категорії громадян. Таким чиуом, спершу одностатеві стосунки були легалізовані лише у деяких штатах: Массачусетс (2004), Коннектикут (2008), Айова (2009), Вермонт (2009), Нью-Гемпшир (2010) і Нью-Йорк (2011) у США, а також Мехіко (2010). Штати Нью-Мексико (2007) і Род-Айленд (2007) у США визнавали такі шлюби в інших юрисдикціях, не надавши можливості таких шлюбів на їхніх територіях. Протягом тривалого часу, до 2015 р. у багатьох штатах відбувалися судові колізії з цього приводу: на одних територіях суди приймали рішення, які дозволяли одностатеві шлюби, в інших такі рішення оскаржувалися, навіть на місцевих референдумах (Каліфорнія 2008 р.). З січня 2015 р. Верховний суд США зобов'язав реєструвати одностатеві шлюби на усій території держави [3].

Польща, як одна із небагатьох держав-членів ЄС, де протистояння у сфері легалізації одностатевих шлюбів чи інституту цивільного партнерства. У червні 2020 року ЄСПЛ повідомив польському уряду про початок провадження у 7 справах (19 об'єднаних скарг). У всіх випадках громадяни, які живуть у стосунках з особами однієї статі, звинувачують Польщу у порушенні їх права на особисте та сімейне життя, перешкоджаючи їм легалізувати їхні стосунки та оскаржуючи таким чином державу у відмові в охороні правового статусу особи. У справі «Пшибишевська та інші проти Польщі» (об'єднано 10 скарг) заявникам було відмовлено у РАЦСах прийняти декларацію про відсутність перешкод для шлюбу в Польщі, а пізніше ці рішення були підтверджені судовим рішенням.

У справі «Формела проти Польщі» заявники, які уклали цивільне партнерство за кордоном і згодом одружилися, одразу намагалися скористатися юридичними привілеями, якими користуються подружжя в Польщі. В адміністративних та судових розглядах щодо реалізації права на спільне оподаткування, права на допомогу по догляду у зв'язку з доглядом за членом сім'ї та права на медичне страхуванням подружжя, в чому їм було відмовлено. Було зазначено, що вказаними правами користується лише традиційне подружжя та члени найближчої родини відповідно до польського законодавства. Їм також було відмовлено переписати ("передати" до реєстрів цивільного стану Польщі) своє свідоцтво про шлюб, укладене за кордоном. ЄСПЛ не підтримав скаргу заявників, оскільки вона стосувалася податкових питань, які не зазначені у статтях ЄКПЛ та протоколів до неї [4].

З іншого боку, у справі «Шипула та інші проти Польщі» заявники - громадяни Польщі - хотіли одружитися в іншій країні з особами тієї ж статі, але їм було відмовлено у видачі свідоцтва про можливість шлюбу за кордоном відповідно до польського законодавства. У письмових коментарях, поданих до ЄСПЛ, польський омбудсмен представив аналіз положень польського законодавства та правового та соціального становища людей, які живуть у одностатевих стосунках у Польщі, у контексті стандарту прав людини, що випливає з ЄСПЛ та прецедентної практики Суду. На думку Уповноваженого з прав людини у Польщі, немає жодних сумнівів, що з огляду на європейський консенсус та усталену практику ЄСПЛ, держави-члени Ради Європи зобов'язані надати одностатевим парам можливість легалізувати їхні стосунки. Якщо

держава не здійснює легалізацію одностатевого шлюбу, вона повинна запровадити альтернативний інститут цивільних партнерств [5]. Тим часом польські нормативні документи - незважаючи на численні законодавчі ініціативи - досі не передбачають жодної форми інституціоналізації цивільних партнерств (як для людей однієї, так і різної статі). Водночас, шлюбний інститут у Польщі залишається доступним лише для людей різної статі. На думку Омбудсмана, такий правовий статус призводить до необхідності порушення позитивного зобов'язання держави за ст. 8 Конвенції з прав людини та основоположних свобод. Це невиправдано відрізняє правове становище осіб, які залишаються у стабільних одностатевих стосунках, від осіб, які залишаються у відносинах різної статі, для яких можливість укладення шлюбу та здійснення суміжних прав залишається відкритою.

Незалежно від дискусії щодо можливості запровадження одностатевих шлюбів у Польщі у світлі формулювання ст. 18 Конституції Польщі (Шлюб як союз жінки та чоловіка, сім'я, материнство та батьківство перебувають під охороною та піклуванням Республіки Польща), на думку Омбудсмена, Конституція не перешкоджає правововій можливоті інституціоналізації одностатевих союзів. Навпаки - ст. 18 Конституції, вказуючи на особливий захист сім'ї, та ст. 47 Конституції, яка гарантує кожному правовий захист приватного та сімейного життя, зобов'язує державу забезпечувати цей захист також особам, які живуть в одностатевих стосунках. Тому їх легалізація реалізувала б положення Конституції, а не порушувала їх. Більше того, громадська підтримка легалізації одностатевих відносин у Польщі висока і постійно зростає. Незалежно від гомофобних дій частини суспільства та деяких громадських діячів, що повторюють забобони та стереотипи щодо негетеросексуальних людей, результати двох різних досліджень від 2019 року показують, що більше половини поляків виступають за надання одностатевим парам права укласти партнерські відносини. Суд неодноразово зазначав у своїй практиці. Омбудсмен підкреслив, що невиправдана диференціація правового становища одностатевих пар щодо пар різної статі призводить до непрямої дискримінації за їхньою сексуальною орієнтацією. Він обговорив правові привілеї, які залишаються у Польщі лише для подружжя або членів найближчої родини, якими особи, які живуть в одностатевих стосунках, ніяк не можуть користуватися.

Рішення ЄСПЛ у цих справах можуть мати принципове значення для правового становища гомосексуальних та бісексуальних осіб у Польщі. Їх наслідком може бути зобов'язання органів державної влади забезпечувати захист та юридичне визнання одностатевих спілок, наприклад шляхом інституціоналізації цивільних союзів. Це стало наслідком для Італії рішення 2015 року у відомій справі «Оліарі та інші проти Італії». У ньому Суд постановив, що, не надавши одностатевим особам будь-яку можливість легалізації їхніх стосунків, Італія порушила ст. 8 ЄКПЛ [6]. Італією рішення оскаржене не було, і воно набрало статус остаточного. В результаті цього був запроваджений інститут цивільного партнерства.

У своїй резолюції про права ЛГБТІК в ЄС (прийнята 387 голосами проти 161, 123 утрималися) Європейський парламент наголошує, що громадяни однієї статі повинні мати можливість повною мірою реалізувати свої права, включаючи право на вільне пересування, по всьому ЄС. У резолюції зазначено, що шлюби або зареєстровані партнерські відносини, укладені в одній державі-члені, повинні бути визнані однаково у всіх державах-членах, а до одностатевих подружжя та партнерів слід ставитися так само, як і до їхніх колег протилежної статі. Резолюція також закликає всі країни ЄС визнати дорослих, зазначених у свідоцтві про народження дитини, своїми законними батьками. Депутати Європарламенту хочуть, щоб одностатеві сім'ї мали таке ж право на возз'єднання сімей, як і пари протилежної статі та їх сім'ї. Щоб діти не залишалися без громадянства, коли їхні сім'ї переїжджають між країнами-членами, до сімей слід ставитися однаково в усьому ЄС [7].

Після ухвали Суду Європейського Союзу у справі «Coman & Hamilton v. Romania» про те, що правила щодо подружжя відповідно до Директиви про права громадян ЄС 2004/38/ЄС також поширюються на одностатеві пари, Комісія повинна вжити заходів щодо примусового виконання Румунією рішення ЄСПЛ, у сфері оновлення національного законодавства у сфері урівняння в правах різностатевих та одностатевих пар [8].

Правовий захист одностатевих пар дуже низький, хоча завдяки послідовним рішенням Європейського суду з прав людини, обсяг повноважень, які держава повинна надавати одностатевим спілкам, постійно збільшується, навіть якщо він не виконав зобов'язання дозволити їм укладати партнерські стосунки або шлюби. Хоча, одностатеві пари все ще мають проблеми з реалізацією цих прав на практиці. Знання про чинні нормативні акти не мають широкого розповсюдження серед людей, від яких залежить реалізація цих прав, - працівників сектору охорони здоров'я, державних службовців, судів.

На підставі інформації, яка міститься в Резолюції Європарламенту про виконання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, представники ЛГБТІ постійно зазнають ненависті та насильницьких нападів. Правоохоронні органи неодноразово відмовляються розслідувати кримінальні скарги представників ЛГБТ-спільнот, а саме демонстрантів Прайду, що стосуються злочинів на ґрунті ненависті чи нетерпимості. Органи державно влади досі не вжили заходів для внесення відповідних змін у Кримінальний кодекс України що стосуються заборони переслідування розпалювання ненависті чи насильства за мотивами сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності, оскільки Європейська комісія проти расизму та нетерпимості рекомендувала внести зміни до Кримінального кодексу, щоб охопити такі підстави та розглядати їх як обтяжуючі обставини [9].

Мова ворожнечі та злочини на ґрунті ненависті проти ЛГБТІ і надалі залишаються поширеними, а захист поліції не завжди надходить вчасно, як продемонстрували жорстокі напади під час Київ-прайду, де демонстранти не змогли повною мірою скористатися своїм універсальним правом на свободу мирних зібрань, не будучи захищеними від насильства.

Висновки. Неможливість легалізувати одностатеві стосунки в Україні порушує ст. 8 Європейської конвенції з прав людини, на підставі якої будь-яка держава, яка приєдналася до Конвенції (Україна ратифікувала Конвенцію з прав людини і основоположних свобод 17.07.1997) зобов'язується забезпечити охорону права на особисте та сімейне життя для всіх своїх громадян. В Україні партнери різної статі можуть скористатися особливими правами після одруження - одностатеві партнери не мають такої можливості. На думку Омбудсмана ЄС, це т.зв непряма дискримінація на основі їх сексуальної орієнтації.

Останніми роками все частіше лунають заклики до введення такого інституту в правову систему України, оскільки Рада Європи та ЄС (куди України подала заявку на членство) вимагають наближення національного законодавства до європейських стандартів. Але це настільки чутлива тема, що правлячі коаліції не хочуть налаштовувати проти себе велику кількість консервативних виборців та гостро обговорювати це питання в українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Zarejestrowane związki URL: partnerskie. URL: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_pl.htm
2. Marriage Equality: Global Comparisons. Council of Foreign Relations. URL: https://www.cfr.org/backgrounder/marriage-equality-global-comparisons
3. Same-sex marriage URL: https://www.britannica.com/topic/same-sex-marriage/United-States
4. Najnowsze orzeczenia ETPCz w sprawach polskich 14 marca 2019 r. URL: https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/najnowsze-orzeczenia-etpcz-w-sprawach-polskich
5. Tomasz Szypula against Poland and Jakub Urbanik and Jose Luis Alonso Rodrigues against Poland lodged on 11 December 2014 and 22 April 2016 respectively. First section. Applications nos. 78030/14 and 23669/16 URL:https://kirp.pl/wp-content/uploads/2020/07/szypula-v.-poland-and-1-other-application.pdf
6. Case of Oliari and others v. Italy (Applications nos. 18766/11 and 36030/11. European Court of Human Rights). Judjment. Strasburg. 21 July 2015/ Final. 21/10/2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#
7. Motion for a Resolution. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2021-0166_EN.html
8. Judgement of the Court (Grand Chamber) 5 June 2018 URL: https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=202542&doclang=EN
9. Report on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. 17.11.2020 URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0219_EN.html

ПАВЛЕНКО Стас,
здобувач ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ ЩОДО НАДАННЯ УТРИМАННЯ

Сьогодні як ніколи, набуває актуальності питання правового регулювання відносин, які опосередковують виконання батьками та повнолітніми дітьми свого конституційного обов'язку з утримання. Це пов'язано з проведенням рекодифікації цивільного законодавства України та оновлення Сімейного кодексу України.

Згідно зі ст. 51 Конституції України від 28 червня 1996 р.: "Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків" [1].

Сімейний кодекс також надає конституційний обов'язок батьків щодо утримання дітей до досягнення ними повноліття. Це означає, що дитина з народження отримує право на те, щоб бути утриманими батьками до досягнення повноліття. Дані обов'язки описані у статті 180 Сімейного кодексу України [2].

Не менш цікавим є той факт, що батьки не звільняються від свого обов'язку навіть, якщо дитина, яка досягла шістнадцяти років, складає шлюб у порядку статті 23 Сімейного кодексу України [2]. Так, п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів» передбачає, що вирішуючи спір про стягнення аліментів на неповнолітню дитину, суди повинні враховувати, що укладення нею шлюбу не припиняє передбаченого законом обов'язку утримувати її до досягнення повноліття" [3].

У свою чергу суд захищає права дітей. Це може статися у разі неналежного виконання батьками обов'язку з утримання дитини до досягнення нею повноліття. У такому випадку суд захищає дітей шляхом стягнення аліментів.

В юридичній літературі часто звучить поняття "аліменти", особливо, коли тема стосується відносин батьків і дітей щодо надання утримання. Саме тому потрібно співвіднести такі поняття, як "аліменти" та "утримання". Можна зазначити, що в Сімейному кодексі України термін аліменти вживається в декількох значеннях. Наприклад, в абз. 1 ч. 3 ст. 181 Сімейного кодексі України "За рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з якими проживає дитина" [2]. Отже, з цього можна визначити те, що аліменти – це кошти на утримання дитини.

Що стосується аліментних правовідносин, то в них є чітко визначені зобов'язані особи (батько, мати) та управомочена особа (дитина). На відміну від інших правовідносин, аліментне – не є правовідношенням з множинністю осіб на стороні боржника. Воно існує як між батьком і дитиною, так і між матір'ю та дитиною. Тривалість даних правовідношень між батьками та дитиною зумовлюється віком дитини, тому що батьки зобов'язані виконувати свій обов'язок з надання утримання до повноліття дитини, а за необхідності (окремих випадків) аліментний обов'язок може виникати і у батьків повнолітніх дітей щодо надання утримання.

Нерідко буває, існують деякі проблемні питання щодо аліментних правовідносин батьків та дітей, а також батьків і повнолітніх дітей. Наприклад, через часту зміну законодавцем мінімального розміру аліментів на дитину, виникає проблема у необхідності подання позовів про зміну розміру аліментів. Звертаючись до Сімейного кодексу України, можна виокремити статтю 192, в якій визначений порядок зміни розміру аліментів [2]. Варто зауважити, що її слід доповнити ще одною частиною, у якій би йшлося про автоматичну зміну розміру аліментів відповідно до поправок в законодавстві. Адже зараз в кожному окремому випадку, для того, щоб змінити розмір аліментів, необхідно знову подавати позов до суду.

Що стосується аліментного утримання повнолітніх дітей, то необхідно звернути увагу на те, що, положення ст. 185 Сімейного кодексу України щодо участі батьків у додаткових витратах на дитину, що обумовлені особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо) не розповсюджуються на відносини між батьками та повнолітніми дітьми згідно зі ст. 201 Сімейного кодексу України [2].

Так само правової визначеності потребують правові відносини щодо батьків, які були позбавлені батьківських прав, і повинні утримувати повнолітніх дітей під час навчання та потребують матеріальної допомоги. Така допомога може надаватися до досягнення ними віку двадцяти трьох років. На даний момент Сімейний кодекс України не може чітко врегулювати ці відносини. Передбачається, що обов'язки батьків, навіть якщо вони позбавлені батьківських прав, не можуть припинитися і після досягнення дитиною повноліття, але тільки за умови, якщо існують підстави, які передбачені законом.

Варто зауважити, що важливим фактом закріплення на законодавчому рівні є утримання батьків дітьми які відповідно потребують допомоги та піклування. В нормальних умовах діти добровільно допомагають своїм непрацездатним батькам і турбуються про них, що безумовно є відповідною компенсацією за утримання і турботу, надану батьками дитині. Однак, неможливо змусити дорослих повнолітніх дітей любити і поважати своїх батьків якщо ці почуття не були їм привиті з дитинства. Любов, доброта, порядність, чесність є етичними поняттями, а не юридичними. Разом з тим слід пам'ятати, що однією з основних

цілей регулювання сімейних відносин, відповідно до частини другої статті 1 Сімейного кодексу України, є утвердження почуття обов'язку перед батьками.

Обов'язок повнолітніх дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків закріплений в статті 51 Конституції України. Дана конституційна норма знайшла своє відображення і в Сімейному кодексі України (статті 202-206).

Відповідно до статті 202 Сімейного кодексу України повнолітні дочка, син зобов'язані утримувати батьків, які є непрацездатними і потребують матеріальної допомоги. Варто зауважити, якщо мати, батько були позбавлені батьківських прав і ці права не були поновлені, обов'язок утримувати матір, батька у дочки, сина, щодо яких вони були позбавлені батьківських прав, не виникає [4].

У випадку пред'явлення позову до одного з дітей, суд за власною ініціативою має право притягнути до участі у справі інших дітей, незалежно від того пред'явлено до них позов чи ні.

Статтею 205 Сімейного кодексу України встановлено, що суд визначає розмір аліментів на батьків у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) з урахуванням матеріального та сімейного стану сторін.

Разом із тим, пункт 1 статті 9 Сімейного кодексу України містить положення, відповідно до якого батьки і діти можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам законодавства і моральним засадам суспільства. Аналіз зазначеної норми приводить до висновку про те, що законодавець допускає можливість укладення між батьками і їх повнолітніми дітьми договорів про сплату аліментів.

Отже підсумовуючи вищевикладене можна сказати, що часто трапляються ситуації коли батьки і повнолітні діти не завжди добросовісно виконують свої обов'язки щодо рідних людей, за яких законодавством покладена на них відповідальність Ця моральна норма була спочатку зафіксована на конституційному рівні, а потім знайшла своє відображення в Сімейному кодексі України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР //Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text.

3. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 № 3. «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліменті». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text.

4. Щодо обов'язку повнолітніх дітей утримувати своїх батьків. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_18843

5. Щодо обов'язку повнолітніх дітей утримувати своїх батьків. URL: https://podil.kyivcity.gov.ua/news/1095.html

ПАРАСЮК Василь,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Гендерна рівність є одним із принципів забезпечення прав людини, основою демократичного розвитку держав та світової спільноти. Сьогодні однією з основних цінностей є справжня рівність між чоловіками і жінками. Гендерна рівність є не тільки передумовою базової соціальної справедливості і необхідним компонентом демократії, але і можливістю наблизитися до цілі сталого розвитку людського потенціалу та організувати соціальні відносини на основі принципів справедливості, чесності і терпимості. Гендерна рівність вимагає принципово нового мислення, в якому розвиток розглядається як процес розширення свободи вибору для представників обох статей.

Основні принципи гендерної рівності відображені в Конституції України, положення якої свідчать про те, що держава гарантує громадянам відсутність будь-якої дискримінації, в тому числі і за ознакою статі. Відповідно до ст. 24 Конституції України не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Рівність прав чоловіків та жінок в сімейних відносинах є одним з головних принципів сімейного права. Це є приватним проявом загального принципу гендерної рівності, закріпленого в ст. 24 Конституції України. Принцип рівноправності і свобод чоловіків і жінок віддзеркалює конкретні гендерні відносини, які є визначальним фактором в розвитку держави. Слід зазначити, що це особливо актуально, якщо мова йде про діяльність державних органів в галузі соціальної політики щодо прийняття норм, які зазвичай не враховують права і інтереси батьків. Розвиток демографічної та сімейної політики часто не враховує проблеми батьків. В результаті, чоловікам (батькам) важко здійснювати свої конституційні права, в цьому випадку дискримінація за ознакою статі допускається на законодавчому рівні. На жаль, поки не можна сказати, що

сучасне вітчизняне законодавство і правозастосовна практика не мають дискримінації за ознакою статі.

Згідно ст. 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. Батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини. Стаття 157 СК України передбачає, що питання виховання дитини вирішується батьками спільно [2].

Аналіз сімейного законодавства та судова практика показує, що не завжди застосовується принцип рівності чоловіків і жінок у сімейних відносинах, що призводить до гендерної дискримінації у чоловіків. З точки зору рівності прав чоловіків і жінок цікаві положення глави 9 СК України, яка присвячена правам та обов'язкам подружжя по утриманню. За загальним правилом дружина, чоловік повинні матеріально підтримувати один одного, але якщо у такій підтримці відмовлено чи немає договору подружжя про надання утримання, то не всі подружжя мають право вимагати виплати аліментів, а тільки:

- один із подружжя який є непрацездатним (ст. 75 СК України);
- дружина під час вагітності та у разі проживання з нею дитини (ст. 84 СК України);
- особа має право на утримання і тоді, коли вона стала особою з інвалідністю після спливу одного року від дня розірвання шлюбу, якщо її інвалідність була результатом протиправної поведінки щодо неї колишнього чоловіка, колишньої дружини під час шлюбу (ч. 2 ст. 76 СК України);
- один із подружжя, який проживає з дитиною з інвалідністю, яка не може обходитися без постійного стороннього догляду, і опікується нею (ст. 88 СК України) [2].

Законодавець приділяє особливу увагу праву дружини (колишньої дружини) на виплату аліментів від чоловіка (колишнього чоловіка). Враховується стан у час вагітності, а також факт виховання дитини до досягнення віку трьох років. Дитина може виховуватись батьком, якщо мати позбавлена батьківських прав, або обмежена, або з інших причин не проживає з дитиною, не бере участі в її вихованні. За даних обставин батько дитини обмежений в можливості заробляти, забезпечувати себе і дитину. Отже, чоловік у такому випадку може звернутися до жінки з вимогою виплати аліментів на утримання своє і дитини.

В даний час зустрічається практика, де суд по низці справ визначає постійне проживання неповнолітніх за місцем проживання батька. Згідно сімейного законодавства, вирішення спору має ґрунтуватися на рівних правах і обов'язках обох батьків і віддавати перевагу одному з них, що може створити найбільш сприятливі умови для виховання дитини і захистити інтереси дитини. У зв'язку з цим, спостерігається позитивна тенденція визначення місця проживання неповнолітніх за місцем проживання батька.

Принцип рівності, згідно з яким всі члени суспільства повинні жити в однакових умовах, завжди був і залишається одним з найважливіших суспільних ідеалів. Чоловікам (батькам) важко здійснювати свої конституційні права, в цьому випадку дискримінація за ознакою статі допускається на законодавчому

рівні, а на практиці є проблеми в реалізації права батьківства. В даний час закон не в повній мірі передбачає умови виховання дитини батьком, аналогічні тим, які встановлені для матері дитини, що призводить до гендерної асиметрії статусу матері і батька в суспільстві.

Дискримінаційним є співвідношення права жінки на материнство і права чоловіка на батьківство, що врегульовані на засадах їх нерівності у прийнятті рішення про народження дитини. Згідно з ч. 6 ст. 281 ЦК України штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки, уразі якщо вона не перевищує терміну 12 тижнів [3]. Правом на штучне переривання вагітності наділена лише жінка. Законодавець залишає юридично байдужою волю чоловіка щодо завершення реалізації своєї репродуктивної функції, пов'язуючи це з тим, що здійснення аборту є тісно пов'язаним з правом жінки на здоров'я [4, с. 192].

У вітчизняному законодавстві фактично право вибору жінки розпоряджатися своїм здоров'ям та тілом, планувати сім'ю є пріоритетним над правом чоловіка на батьківство і правом ембріона на життя. У питаннях планування сім'ї юридичний принцип рівності чоловіка порушується на користь біоетичного принципу автономії жінки. Його змістом є право індивіда розпоряджатися своїм здоров'ям та благополуччям. Цей принцип має антипатерналістську спрямованість, на ньому ґрунтується концепція «інформованої згоди» [5, с. 194].

Українське законодавство ліберально вирішує питання співвідношення прав жінки на материнство та чоловіка на батьківство, хоча і не забезпечує принципу гендерної рівності. Проблемним є захист прав батька у процесі розірвання шлюбу та визначення місця проживання дитини. Сьогодні 75 % розлучень ініціюються дружинами. Перспективи чоловіка при розлученні: 50 % ймовірності втратити дітей і платити аліменти; в одному з трьох випадків — втратити будинок; в одному випадку з десяти — втратити контакт з дітьми. Більшість судових рішень (близько 90 %) визначає, що дитина має жити з матір'ю [6, с. 209]. Дискримінація чоловіків відбувається переважно у приватній сфері. В цій сфері держава має, в першу чергу, надавати свободу вибору громадянам, оскільки такі морально-етичні та міжособистісні відносини регулювати виключно за допомогою правових норм є неефективним. Протидія гендерній нерівності в сімейних відносинах має відбуватися через виховання.

Важливо відзначити, що дискримінація за ознакою статі батьків при здійсненні ними своїх батьківських прав безпосередньо зачіпає права та інтереси дітей і батьків. Тому в комплексі заходів демографічної та сімейної політики необхідно враховувати інтереси обох статей, з тим щоб забезпечити дотримання положень ст. 23 Конституції України, яка гарантує рівність прав і свобод чоловіків і жінок в різних сферах життя суспільства.

Таким чином, справжня рівність між чоловіками і жінками сьогодні є фундаментальною цінністю. Досягнення гендерної рівності є не тільки передумовою для основної соціальної справедливості і необхідною складовою демократії, а й можливістю наблизитися до мети сталого людського розвитку і організувати суспільні відносини, засновані на принципах справедливості,

цілісності і терпимості. Гендерна рівність вимагає радикально нового мислення в розвитку, як процесу розширення свободи вибору для обох статей. Гендерна рівність як цінність права є вирішальним кроком вперед у розвитку демократичного, гендерноорієнтованого суспільства.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 356.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 135.
4. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2007. 626 с
5. Панченко В. І. Прикладна етика: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 392 с.
6. Краснопольська Т. М. Гендерний аспект впровадження принципу рівності в сучасній Українській державі. *Актуальні проблеми політики*. 2011. Вип. 42. С. 207-215.

ПАШКО Андріана,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

СІМЕЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРИМУШУВАННЯ ДО ШЛЮБУ

Сім’я є динамічною системою, що відображає зміни суспільства. Прогресивна динаміка сучасної сім’ї супроводжується рядом об’єктивних і суб’єктивних труднощів, на тлі яких є актуальною потреба в соціально-психологічному вивченні шлюбу та родини. Виокремлення закономірностей їх розвитку сприяє наданню кваліфікованої допомоги вже існуючим сім’ям, а також оптимізації процесу їх створення молодими людьми. Це завдання покликана вирішувати сімейна психологія, яка є вагомою галуззю знань в межах наукового вивчення питання шлюбно-сімейних взаємин.

Добровільність шлюбу як його конститутивна ознака вперше була сформована у Давньому Римі та відображала рішення наречених поєднати свої життя та обов’язок поважати один одного.

На території України протягом тривалого часу основною формою укладення шлюбу була домовленість батьків наречених, однак, згода дітей також мала велике значення. Вважалось, що за відсутності згоди наречених батьки не мали права примушувати їх до шлюбу, адже, поважаючи права батьків, слід

цінувати й права дітей на шлюб. Примушування наречених до шлюбу позбавляє їх можливості самостійно здійснювати свій життєвий вибір без дискримінації та інших порушень прав людини. За даними Парламентської асамблеї Ради Європи, для дівчат та жінок примушування до шлюбу може супроводжуватись ізоляцією від сім'ї, позбавленням права на освіту, проблемами у сфері репродуктивного здоров'я, небажаною вагітністю, рабством та домашнім насильством у різних формах [1, с. 89].

Таким чином, у разі примушування до шлюбу порушується не лише принцип добровільності шлюбу, але й цілий комплекс базових прав людини, зокрема право на сім'ю, материнство, свободу та особисту недоторканість, повагу до своєї індивідуальності, здобуття освіти. Натепер принцип добровільності шлюбу закріплений у багатьох міжнародних нормативно-правових актах, зокрема у частині 2 статті 16 Загальної декларації прав людини 1948 року визначено, що шлюб може укладатися тільки у разі вільної і повної згоди сторін, що одружуються [2].

У пункті с. статті 1 Додаткової конвенції ООН про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956 року, інститутом, подібним до рабства, визнається обіцянка батьків, опікунів, сім'ї чи іншої особи видати заміж доньку або укладення жінкою шлюбу за грошову чи матеріальну винагороду, однією з умов отримання якої є позбавлення її права на відмову від реєстрації шлюбу [3].

Незважаючи на це, у багатьох країнах нині триває практика укладення шлюбів за домовленістю (arranged marriage), ініціаторами яких є не наречені, а члени їхніх сімей. Більш повна характеристика добровільності як необхідної умови укладення шлюбу міститься у статті 1 Конвенції ООН про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу 1962 року, за якою не допускається укладення шлюбу без повної і вільної згоди обох сторін. Згода на шлюб має бути виражена нареченими особисто, відповідно до закону, після належного оголошення, в присутності представника влади, що має право на реєстрацію шлюбу, та у присутності свідків [4].

Таким чином, повна та вільна згода наречених на шлюб підтверджується як уповноваженою державою особою, так і свідками церемонії. Згідно зі статтею 2 цієї Конвенції, не допускається реєстрація шлюбу з особою, що не досягла шлюбного віку, крім випадків, коли компетентний орган в інтересах сторін, що укладають шлюб, дозволяє реєстрацію такого шлюбу як виняток за наявності поважних причин. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року визначає порушення права жінки на добровільність шлюбу як форму дискримінації. У зв'язку з цим у статті 16 цієї Конвенції закріплено обов'язок держав-учасників гарантувати право жінок на одруження лише зі своєї вільної і повної згоди [5, с. 35].

З метою попередження укладення та збереження примусових шлюбів із міграційних мотивів або питань громадянства у статті 9 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок закріплено принцип рівності прав чоловіків та жінок у сфері громадянства. Зокрема, зміна чоловіком

громадянства чи одруження з іноземцем не може бути підставою для автоматичної зміни громадянства дружини. Жінку не можна примушувати прийняти громадянство іншої держави у зв'язку із реєстрацією шлюбу, позбавити її громадянства або закріпити за нею статус особи без громадянства у разі здійснення нею відмови від зміни або прийняття громадянства іншої держави [6].

Спеціальні правові механізми попередження, захисту та подолання наслідків різних форм дискримінації жінок, зокрема у сфері шлюбно-сімейних правовідносин, закріплені у Стамбульській конвенції 2011 року.

Такими заходами є криміналізація примушування до шлюбу та забезпечення державою права осіб, що постраждали від примусових шлюбів, на анулювання, розірвання або припинення такого шлюбу. Досліджуючи визначення примушування до шлюбу та його зміст у наведених вище міжнародних актах, слід звернути увагу на те, що добровільність шлюбу визначається, як правило, двома критеріями, а саме вільною та повною згодою на шлюб.

Натомість у частині 1 статті 51 Конституції України та статті 24 Сімейного кодексу України закріплено, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Таким чином, у національному законодавстві використовується лише термін «вільна згода», а міжнародні акти, крім вільної згоди, містять також вимоги щодо повної згоди на шлюб [7, с. 32].

У юридичній доктрині взаємність розглядається як згода кожного із подружжя на укладення шлюбу, а добровільність означає відсутність стороннього впливу, зокрема у вигляді насильства, на волевиявлення чоловіка та жінки щодо вступу у шлюб.

Примусовий шлюб зазвичай визначають як шлюб, у якому одна або обидві сторони особисто не надали свою повну та вільну згоду на його укладення. Дитячий або ранній шлюб – це шлюб, у якому хоча б один із подружжя не досяг 18 років. За даними ЮНІСЕФ, щороку близько 15 мільйонів дівчат у світі виходять заміж, не досягнувши повноліття. Кількість дитячих шлюбів щорічно зростає і за прогнозами може досягнути 150 мільйонів осіб у 2030 році [8]. Перше місце натепер у світі за кількістю дитячих шлюбів посідає країна Бангладеш, де 52% дівчат виходять заміж у 15 років.

Дитячий шлюб традиційно розглядають як різновид примусового шлюбу. Така концепція підтримується Великою Британією і пояснюється тим, що особа, яка не досягла повноліття, не може надати повну та вільну згоду на укладення шлюбу, адже через свій вік ще не може повною мірою усвідомити правові наслідки шлюбу [9].

Отже, примушування до шлюбу проявляється у відсутності згоди особи на укладення шлюбу, що може бути зумовлена економічними, міграційними, етнічними, соціальними або іншими критеріями та може стосуватись як дорослого, так і особи, що не досягла повноліття. Тому відсутність повної та вільної згоди на шлюб є єдиним однозначним критерієм визначення певного шлюбу як примусового.

Примушування до шлюбу є формою насильства, що посягає на добровільність як конститутивну ознаку шлюбу та супроводжується порушенням цілого комплексу прав людини, зокрема права на освіту, особисту недоторканість, вільний вибір місця проживання.

Список використаних джерел:

1. Бодалев А. А., Столин в. В. Общая психодіагностика. А. А. Бодалев, В. В. Столин и др. СПб.: Изд-во "Речь", 2002. 440 с.

2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України.* 2008. № 93.

3. Конвенція ООН про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956 року.

4. Конвенція ООН про згоду на взяття шлюбу, шлюбний вік та реєстрацію шлюбу 1962 року,

5. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. К.: МАУП, 2001. 96 с.

6. Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року.

7. Большой психологический словар. Б. Мещеряков, В. Зинченко. СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2005. 672 с.

8. Plan International organization. 150 million girls are at risk of child marriage by 2030: time to act now. URL: https://plan-international.org/ news/2019-01-10-150-million-girls-are-risk-child-marriage-2030-time-actnow

9. United Nations Human Rights Council. Child, early and forced marriage, including in humanitarian settings. URL: https://www.ohchr.org/EN/Issues/ Women/WRGS/Pages/ChildMarriage.aspx

САВАЙДА Олена,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

НАДУРАК Вікторія,
здобувачка ступеня бакалавра
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

АЛІМЕНТИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Сім'я є важливим явищем (правовим, суспільним, психологічним) та соціальним інститутом для кожної людини, основним елементом суспільства. Тому держава на законодавчому рівні приймає участь у її створені, функціюванні, захисті й підтримці. Держава встановлює певний соціально-економічний захист таких соціально-правових відносин, як шлюбно-сімейні

відносини (при народження дитини, сім'ям, які мають значну кількість дітей, при розірвані шлюбу тощо). У будь-якій країні одним із головних завдань є забезпечення гідного рівня життя особи, в будь-якій сфері його життєдіяльності, зокрема й шлюбно-сімейній сфері.

У 5 принципі Декларації прав дитини від 20 листопада 1959 р. зазначено, що дитина має право на належне харчування, житло, розваги та медичне обслуговування [1]. Для реалізації зазначених прав дитини необхідне виконання певних обов'язків, які дадуть можливість запрацювати та виконати вказані права дитини. Аліменти-це найпоширеніший обов'язок утримання у визначених законом випадках одним членом сім'ї інших, які потребують цього.

Питання про аліменти досліджувалося рядом вчених, а саме: Т.В. Боднар, О.В. Дзера, І.В. Жилінкова, Ю.О. Заіка, З. В. Ромовська, Ю. А. Рустамова, Л. В. Сапейко, І.С. Тімуш, Р. І. Таш'яна, С. Я. Фурса, О. О. Дерій, Л. В. Красицька, І.В. Спасибо-Фатєєва, Ю.С. Червоний, Я.М. Шевченко. Так, наприклад, О.О. Дерій зазначала, що у юридичній літературі йдеться про те, що потрібно розмежовувати поняття «аліменти» й «утримання». Термін «аліменти» вживати, коли йдеться про ситуацію в якій втрачено нормальні сімейні відносини, а термін «утримання», коли особа добровільно бере на себе зобов'язання [2, с.285]. Погоджуємося з твердженням О. О. Дерій, адже ці поняття справді варто дещо розділяти.

Обов'язки по утриманню дітей ст. 180 Сімейного кодексу України (далі – СК України) покладає на їх батьків [3]. Це їх конституційний обов'язок. Залежно від підстав встановлення у законодавстві видів утримання на дитину розрізняють виплати на дитину, які проводить той із батьків, який проживає окремо, проте за домовленістю з іншим бере участь в утриманні дитини у грошовій чи натуральній формі. Другий спосіб – це сплата аліментів на утримання дитини, розмір яких визначений судом тощо. Правова сила договору між батьками про аліменти на дитину полягає у можливості його примусового виконання. Сплата аліментів не звільняє платника від участі у додаткових витратах на дитину, які можуть бути зумовлені особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою). Додаткові витрати на дитину можуть фінансуватися наперед або покриватися після їх фактичного понесені разово, періодично або постійно [4, с. 316].

Саме інтереси дитини ставляться на перше місце. Т.В. Боднар справедливо стверджує, що принцип найкращого забезпечення інтересів дитини є одним із фундаментальних принципів міжнародного сімейного права і мав би стати домінуючим для сімейного права України [5, с. 46]. Якщо суб'єкти аліментних зобов'язань будуть належно виконувати покладені на них законом чи договором обов'язки, то, відповідно, зменшиться і кількість випадків, які негативно впливають на матеріальний стан і духовний розвиток дитини. Порядок виплати аліментів нерідко порушується платником аліментів, від чого страждають діти, які не отримують належного матеріального утримання, а в кінцевому рахунку – суспільство і держава. Так, за інформацією Міністерства юстиції України з

початку року (на 16.06.2020 р.) державними виконавцями стягнуто 2,4 млрд грн. аліментів [6].

Категорія майнового інтересу в сімейному праві займає центральне місце серед аліментних зобов'язань, інститутів права власності, управління майном, припинення права на аліменти, а також в інституті утримання дитини. Режим припинення права на аліменти набуттям дитиною у власність нерухомого майна має дуальну правову природу, яка пояснюється дією норм цивільного та сімейного права, зобов'язально-договірного регулювання з деякими адміністративними процедурами (отримання дозволу на припинення права на аліменти).

За наявності у малолітньої дитини майна батьки управляють таким майном без спеціальних на те повноважень. Проте батьки не можуть вчиняти щодо такого майна ті правочини, які не може вчиняти опікун, а окремі правочини можуть вчинятися лише з дозволу органів опіки та піклування. Управління майном дитини повинно здійснюватися на таких принципах: 1) розумність у вчиненні дій щодо майна дитини; 2) ефективність у вчиненні дій щодо майна дитини; 3) справедливість щодо одержання та передачі майна дитини та доходу від нього; 4) збереження майна дитини; 5) захист майна дитини [7, с. 90].

Мета такого реалізаційного права на таке майно – створити умови для забезпечення майнових інтересів дитини після припинення права на аліменти (закінчення аліментних правовідносин) та набуття у власність дитини такого майна, яке б давало змогу її утримувати чи забезпечити майнові інтереси дитини в цілому (отримання житла), можливість отримувати прибуток, дохід чи дивіденди. Інститут припинення права на аліменти у зв'язку з набуттям права власності дитиною на нерухоме майно вирізняється особливою процедурою здійснення: від отримання дозволу – укладення договору – та закінчуючи процедурою реєстрації нерухомого майна у власність дитини.

Підсумовуючи вищесказане бачимо, що аліменти є особливим об'єктом цивільних прав, який характеризується такими ознаками: виступають водночас об'єктом і цивільних, і сімейних прав; підстави і межі стягнення аліментів визначаються законодавцем імперативно та виключно в грошовій формі; аліменти у грошовій формі можуть трансформуватися у інші об'єкти цивільних прав; за своєю правовою природою являють собою споживчу річ; є власністю дитини незважаючи на те, що фактичним розпорядником аліментів виступає їх одержувач; використовуються одержувачем виключне за цільовим призначенням – на утримання дитини. Діти є тією важливою частиною населення, яке потребує особливого захисту, створення та сприяння всіх необхідних умов для їх розвитку.

Список використаних джерел:

1. Декларація прав дитини, прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384

2. Дерій О. О. Поняття аліментного зобов'язання. Держава і право. 2013р. №59. С. 282-287.

3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1400

4. Павліченко І.М. Про сплату додаткових витрат на членів сім'ї в сімейному праві України. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф, присвяч. 95 річниці від дня народження О.А. Пушкіна (Харків, 22 травня 2020 р.) Харків: ХНУВС, 2020. С. 315-319.

5. Боднар Т.В. Принципи сімейного права України. Спогади про Людину, Вченого, Науковця (до 60-річчя від Дня народження професора Ірини Володимирівни Жилінкової) / за заг. ред. Р.О. Стефанчука. Харків: Право, 2019. С. 42-51.

6. Гайченко А. Кожна четверта гривня аліментів стягується завдяки застосуванню до боржника встановлених законом обмежень. URL:https://minjust.gov.ua/news/ministry/andriygaychenko-kojna-chetverta-grivnya-alimentivstyaguetsya-zavdyaki-zastosuvannyu-do-borjnikavstanovlenih-zakonom-obmejen

7. Романовська Л.А. Управління майном дитини за цивільним та сімейним законодавством України: дисертація на здобуття ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.03 Київ, 2016. 248 с.

СИНИЦЯ Сінтіа-Андріана,
здобувачка степеня бакалавр факультету № 3
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ ТА ПРИЧИНИ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ

XXI століття поставило перед суспільством безліч проблем, що потребують негайного вирішення. Проте деякі не менш болючі питання залишаються «у тіні», бо люди, яких вони безпосередньо торкаються, вважають їх своїм особистим болем і намагаються вирішити їх самостійно або ж просто змиритися із наявною ситуацією. Це стосується, насамперед, домашнього насильства, бо переважно його жертви намагаються мовчати. Ймовірно це можна пояснити страхом, що не повірять чи звинуватять, можливо, боязню ганьби для сім'ї або небажанням переживати жах та приниження знову і знову, тобто кожного разу, коли доведеться комусь про це розказувати. Але від замовчування кількість жертв домашнього насильства аж ніяк не зменшиться, а навпаки, кожного дня стає більше й більше.

Рукоприкладство в сім'ї багатьма розцінюється як середньовічна дикість, у наш прогресивний час деякі люди все ще самоутверджуються саме в такий брутальний спосіб. Мабуть немає жодної країни, де б не існувало проблеми домашнього насильства, але, мабуть, важко відшукати ще країну, де приказка «Б'є, отже любить» стала би народною.

Ст.3 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами дає визначення поняття домашнього насильства як: всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім`ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [2] .

Згідно ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [3].

В Україні щороку фіксується понад 100 тис. звернень за фактами домашнього насильства, з яких 90% надходить від жінок, а в умовах пандемії COVID-19 ця цифра зросла майже у двічі. Особливо вразливими до проявів насильства є сім'ї, що перебувають у складних життєвих обставинах через низку проблем: безробіття, вживання психоактивних речовин, ВІЛ-інфекцію та інші соціально небезпечні захворювання, карантинні обмеження тощо. Причини та витоки насильства у кожному окремому випадку є різними і потребують вивчення, оцінки ситуації та визначення видів необхідної допомоги.

Найбільш поширеними причинами, що призводять до домашнього насильства є:

- соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві; пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- економічні (матеріальні нестатки; відсутність гідних умов життя та одночасно – відсутність умов для працевлаштування і заробітку грошей; економічна залежність; безробіття);
- психологічні (стереотипи поведінки);
- педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);
- правові (ставлення до насильства як до внутрішньо-сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності; недостатня правова свідомість);
- політичні (схильність до гендерних стереотипів; недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності; увага до материнства й дитинства, а не до сім'ї загалом; брак уваги до батьківства, чоловіків);

- соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів; алкоголізм, наркоманія, агресія тощо);

- фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій; прийом збуджувальних лікарських препаратів; хвороби нервової системи тощо) [1, с. 44].

Слід також зауважити, що думка про те, що лише в неблагополучних сім'ях трапляється домашнє кривдження, є міфом. Насильство може торкнутися будь-якої сім'ї: ні статки, ні освіта, ні національність чи сексуальна орієнтація не можуть бути своєрідним гарантом від домашнього кривдження.

Від домашнього насильства страждають не тільки незаможні родини, але й родини середнього та високого статку. Відсоток насильства є високим у сім'ях з малими доходами, знижується в середньо-забезпечених сім'ях, а потім знову зростає. Справа в тому, що сварки в малозабезпечених родинах найчастіше трапляються на ґрунті зловживання алкоголем та неблагополучної атмосфери в сім'ї, а у родинах середнього статку – через недовіру, ревнощі, зради. Жінки з родин з високими доходами взагалі не звертаються до правоохоронних органів, побоюючись непотрібного розголошення.

Запобігання домашньому насильству – це система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються.

Для активізації та ефективної профілактики домашнього насильства, на нашу думку, потрібно:

• розробити і поширити превентивні заходи щодо попередження домашнього насильства з метою охоплення якомога більшої кількості дітей та молоді;

• здійснити організацію і проведення серед населення, у тому числі серед дітей та молоді, інформаційних кампаній щодо запобігання та протидії домашньому насильству, роз'яснення його форм, проявів і наслідків;

• організувати професійну підготовку фахівців, які працюють з дітьми та молоддю за програмами щодо протидії домашнього насильства;

• посилити захист і підтримку дітей, які стали свідками домашнього насильства або жертвами такого насильства;

• здійснити дослідження масштабів домашнього насильства, їх причин та передумов поширення, ефективності законодавства у цій сфері; зміцнення знань про ефективні засоби запобігання домашньому насильству, тощо.

Список використаних джерел:

1. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти. Навчально-методичний посібник/ Андрєєнкова В.Л., Байдик В.В., Войцях Т.В., Калашник О.А. та ін. К.: ФОП Нічога С.О. 2020. 196 с.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція): Довідник для членів парламенту. URL: https://rm.coe.int/1680096e45.

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text.

СОЛОВСЬКИЙ Олег,
здобувач ступеня бакалавра факультету № 1
(*Львівський державний університет внутрішніх справ*)

ОСОБЛИВОСТІ ПОДІЛУ МАЙНА МІЖ ОСОБАМИ, ЩО ПРОЖИВАЮТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ШЛЮБІ, В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

В сьогоденні, молоді люди, без офіційної реєстрації шлюбу, що є реаліями сучасного суспільства, дедалі частіше починають своє спільне життя. Ці відносини жодним чином не заважають їм вести повноцінні подружні стосунки, при цьому народжувати дітей, купувати житло, транспортні засоби, набуваючи спільно інше майно. В Україні понад 80% молодих людей у віці від 18 до 29 років підтримують цивільний шлюб, а 45% дорослих схвалюють такий вибір молоді [1]. Беручи до уваги стрімкий ріст кількості людей які як живуть так і підтримують фактичні шлюби (цивільні шлюби) гостро постає питання про правове регулювання даних відносин.

Питання правового регулювання майнових правовідносин у сім'ї, і найперше у шлюбі як основі сімейного союзу, завжди є актуальними. Одним із найважливіших аспектів майнових відносин подружжя є відносини власності. Власність подружжя становить матеріальне підґрунтя добробуту кожної сім'ї, забезпечуючи задоволення її матеріальних, культурних та інших потреб [2. с.152].

Насамперед слід зазначити, що визначення поняття «цивільний шлюб» як таке в законодавстві відсутнє. Натомість в нормативно правових актах та судовій практиці нерідко зустрічається термін: «фактичні шлюбні відносини» [3]. В це поняття включається проживання в одній оселі, спільний побут та ведення домашнього господарства, основані на почуттях любові, взаємоповаги із бажанням створити сім'ю. При цьому такі сімейні відносини офіційно не зареєстровані [4].

У свою чергу, для більш детального з'ясування, що ж таке цивільний шлюб, необхідно звертатися до Сімейного кодексу України, а саме до Ст. 74 Сімейного кодексу України встановлює таке поняття, як жінка та чоловік, що проживають однією сім'єю, але не перебувають у зареєстрованому шлюбі між собою [5].

Такі відносини між чоловіком і жінкою можна називати «фактичним шлюбом», «цивільним шлюбом» і вони повинні відповідати таким критеріям**:** у фактичних шлюбних відносинах можуть перебувати тільки жінка та чоловік (різностатевість); намір жінки та чоловіка встановити стійкі відносини, притаманні шлюбу; відсутність зареєстрованого в органах державної реєстрації актів цивільного стану шлюбу як між особами, що спільно проживають, так і з будь-якою іншою особою; особи проживають разом; ведуть спільне господарство; взаємне матеріальне забезпечення та піклування; не анонімність (публічність) відносин, відсутність приховування їх перед третіми особами [6].

Однією з найбільших проблем які пов'язані із проживання осіб у фактичному шлюбі є їх менша юридична захищеність при поділі майна на відміну від фіційно зареєстрованого шлюбу. Саме це питання хотілось б і розглянути детальніше.

Певну ясність в регулювання таких відносин було внесено з прийняттям 10 січня 2002 Сімейного кодексу України, зокрема Розділу 2 «Шлюб. Права та обов'язки подружжя» [5].

У цьому розділі вперше на законодавчому рівні дається поняття шлюбу, яке до цього часу давалося тільки у навчальній і науковій літературі. Шлюб — це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі РАЦС (ст. 21 СК). Підхід законодавця залишився незмінним у цьому питанні, породжує правові наслідки лише шлюб, зареєстрований у встановленому законом порядку. В зв'язку з цим викликає подив поява ст. 74 СК, яка поширила на майно, набуте жінкою та чоловіком, що проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, правовий режим, що виникає на майно у подружжя, а саме право спільної сумісної власності. Таким чином фактичним шлюбним відносинам надано значення юридичного факту, який служить підставою для поширення на них сімейно-правового регулювання, що ввійшло в суперечність ч. 2 ст. 21 СК, відповідно до якої проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [7, ст. 21-22].

Отже, норма яка закріплена у статті 74 і прирівнює у правах законне подружжя та осіб, які в офіційному шлюбі не перебувають, на отримання в спільну сумісну власність майна, набутого за час спільного проживання. Не зважаючи на це проблема в повній мірі проявляється, коли право власності на майно було оформлено лише на одного з них якщо при зареєстрованому шлюбі це не має юридичного значення, то за умов «фактичних шлюбних відносин» має, і досить велике. Так, майно, оформлене на одного з учасників вільних відносин, є виключно його майном. Друга сторона права на таке майно не має, доки не доведе, що воно є спільним, для цього необхідно довести не сам факт

перебування у «фактичних шлюбних відносинах», а факт придбання даного конкретного майна за кошти або внаслідок трудової участі обох фактичних чоловіка й дружини. Практика показує, що зробити це не завжди просто. Одним із найефективніших способів переконати суд є показання свідків. Більшу ж доказову силу мають лише документи, які можуть підтвердити наявність заробітку чи іншого доходу, отримання кредиту в банку на ім'я одного або обох учасників «фактичного шлюбу», договори про позику, дарування грошей, або документи, що підтверджують витрати на спільне майно [8].

У постанові від 11 лютого 2021 року, справа № 158/431/19, Верховним Судом зроблено висновок про те, що для вирішення майнового спору між чоловіком та жінкою, які не перебували в зареєстрованому шлюбі суд повинен встановити факт проживання однією сім`єю чоловіка та жінки без шлюбу в період, протягом якого було придбано спірне майно. Належними та допустимими доказами проживання чоловіка та жінки однією сім`єю без реєстрації шлюбу можуть бути, зокрема, показання свідків; ділова та особиста переписка; свідоцтва про народження дітей, в яких чоловік у добровільному порядку записаний як батько; виписки з погосподарських книг про реєстрацію чи вселення; докази про спільне придбання майна як рухомого, так і нерухомого (чеки, квитанції, свідоцтва про право власності); заяви, анкети, квитанції, заповіти, довідки житлово-експлуатаційних організацій, органів місцевого самоврядування про спільне проживання та ведення господарства [9].

Отже, щоб уникнути безлічі проблем при розділі майна без шлюбу, слід звернути увагу на певні речі, які допоможуть в подальшому уникнути затяжної судової тяганини ,зокрема в договорах купівлі-продажу вказувати двох покупців – цивільних чоловіка і дружину, не забудьте прописати частки кожного. Щоб правильно скласти договір, зверніться за допомогою до кваліфікованих юристів. Так можна бути впевненим, що не залишитесь ні з чим після розриву відносин.

Список використаних джерел:

1. Права та обов'язки осіб, які перебувають у цивільному шлюбі. URL: https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/prava-ta-obov-yazky-osib-yaki-perebuvayut-u-tsyvilnomu-shlyubi/

2. Сімейне право України: підручник, за ред. А. О. Дутко. Львів: львДУВС, 2018. 480 с.

3. Цивільний шлюб: ризики, підводне каміння. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014950

4. Правове регулювання прав та обов'язків осіб, що проживають в цивільному шлюбі. URL: https://mykolaivska-gromada.gov.ua/news/1620834513/

5. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text.

6. Поняття фактичних шлюбних відносин та їх відмінність від громадянських шлюбів. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%A4%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96_%D1%88%D0%BB%D1%8E%D0%B1%D0%BD%

D1%96_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8

7. Сімейне право України: Підручник. Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової та І. В. Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 200 с.

8. Правове регулювання фактичних шлюбних відносин. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8795

9. Докази проживання однією сім`єю без реєстрації шлюбу. URL: https://protocol.ua/ru/yak_podiliti_mayno_nabute_u_faktichnih_shlyubnih_vidnosinah/

СТЕЦЮК Наталія,
кандидатка юридичних наук, доцента,
доцентка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ШЛЮБУ В УКРАЇНІ (ПИТАННЯ ІНТЕРПРИТАЦІЇ)

1. Відзначення чверть столітнього ювілею Конституції України в черговий раз привернуло увагу до стану правового регулювання найбільш важливих суспільних відносин в країні. Адже, не дивлячись на те, що чинним Основним Законом держави фактично виконано два надзвичайно важливих історичних завдання (уконституювання відновлення державної незалежності Українського народу та закладення необхідних політико-правових засад переходу від тоталітарних до демократичних форм правління в Україні [1,с.193]), значна частина чинних конституційних приписів та положень потребують свого удосконалення. Причин останнього більш ніж достатньо - від кардинальних змін у суспільних відносинах, що автоматично потребує, як мінімум, кореляції їхнього правового регулювання, і до банального «виправлення» перенесених у свій час положень із попереднього (ще радянського) основного закону держави. При цьому, очевидно, не йдеться про т.з. республіканську (Української РСР) нормативно-правову систему, оскільки остання була не була насправді «самостійною» по відношенню до союзного (Союзу РСР) законодавства. Майже класичним прикладом подібної ситуації є історія конституційного закріплення інституту шлюбу в Україні.

2. Конституційне закріплення положень про «шлюб» в колишньому Радянському Союзі вперше появилося у 1977 року з прийняттям т.з. «конституції розвинутого соціалізму». Частина друга ст.53 Конституції СРСР (1977), зокрема, говорила, що «шлюб ґрунтується на добровільній згоді жінки і чоловіка; подружжя є повністю рівноправним у сімейних відносинах»[2]). Через рік дане положення було продубльовано у ст.51 новоприйнятої Конституції Української РСР (1978)[3]). Згодом, воно не зазнавши жодних змін після відновлення державної незалежності Українського народу в 1991 році, було майже повністю

«перенесено» до нової Конституції України. Якщо, в Конституції СРСР 1977 року, було - «шлюб ґрунтується на добровільній згоді жінки і чоловіка; подружжя є повністю рівноправним у сімейних відносинах», то в Конституції України 1996 року стало – «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» (1996) [4]).

3. Від часу нормативного закріплення «інституту шлюбу» як суспільно-правового явища, що повинно було «ґрунтуватися на добровільній/ вільній згоді жінки і чоловіка» минуло майже півстоліття. Від тоді, «інститут шлюбу» зазнав значних змін як у світі загалом, так і на європейському континенті зокрема. В багатьох країнах реальністю стали одностатеві (гомосексуальні) шлюби. Їхня офіційна реєстрація узаконена в Австралії, Австрії, Аргентині, Бельгії, Великій Британії, Данії, Ірландії, Іспанії, Канаді, Новій Зеландії, Норвегії, Португалії, Сполучених Штатах Америки, Фінляндії, Федеративній Республіці Ніимеччині, Франції Швеції та ін. Найближчим часом, одностатеві шлюби можуть бути також узаконені в Швейцарії, адже понад 60 відсотків її громадян на підтримали узаконення одностатевих шлюбів на загальнонаціональному референдумі 26 вересня 2021 року[5]. При цьому, прикметним є те, що саме Швейцарія стала однією з останніх країн Західної Європи, в якій на офіційному рівні підтримано одностатеві шлюби як такі.

4. В Україні формально (офіційно) одностатеві шлюби як такі не визнаються. Крім того, будь-які інші форми союзів одностатевих пар законодавством не передбачені. Очевидно, що цьому сприяє як зміст «конституційних засад» шлюбу в Україні (частина перша ст.51 Конституції України за якою «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка»), так і відповідні положення Сімейного кодексу України 2002 року. В них, зокрема, зазначено, що «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану» (частина перша ст.21, назва статті «Поняття шлюбу»), що «шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається» (частина перша ст.24, назва статті «Добровільність шлюбу»). Крім того, цілою низкою законодавчих положень встановлено обмеження щодо перебування у шлюбі. Зокрема, у шлюбі між собою не можуть перебувати особи, які є родичами прямої лінії споріднення; у шлюбі між собою не можуть перебувати рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра; у шлюбі між собою не можуть перебувати двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця; у шлюбі між собою не можуть бути усиновлювач та усиновлена ним дитина і т.д. (ст.26, назва статті – «Особи, які не можуть перебувати у шлюбі між собою») [5].

5. В українському суспільстві існують думки стосовно «шлюбу» та його правового змісту. Зокрема, представники ЛГБТ-спільнот вважають, що невизнання на офіційному рівні одностатевих шлюбів негативно відбивається на звуженні їхніх правових можливостей, що саме через це вони зазнають різних форм дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Про це часто заявляється на т.з «маршах рівності». Поруч з цим, варто пригадати, що у 2011 році Верховна Рада України ратифікувала Європейську конвенцію про усиновлення дітей, окремі положення якої, серед іншого, містять інформацію про усиновлення дітей одностатевими парами. У тому ж році Україна підтримала на сесії Ради ООН з прав людини в Женеві спільну заяву країн-членів ООН про

необхідність припинення насильства та порушення прав людини за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Згодом планувалося розробити Урядом законопроект щодо легалізації «одностатевого цивільного партнерства» в Україні, який би враховував питання володіння й спадкування майна, утримання одного партнера іншим у випадку непрацездатності, закріплення конституційного права не давати свідчень проти свого партнера тощо. [7].

Однак, все це викликає глибоку стурбованість прихильників традиційних сімейних цінностей від різних політичних партій до діячів культури та релігійних організацій. Яскравим свідченням останнього стала Заява Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо необхідності захисту традиційних сімейних цінностей українського народу від 14 вересня 2021 року [8].

8. Легалізація (узаконення) одностатевих шлюбів в нашій країні видається недоцільною та такою, що не сприятиме її належному конституційному розвитку. Не випадково, ухвалюючи чинну Конституцію України, народні депутати акцентували свою увагу на «усвідомленні відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями», спираючись при цьому «на багатовікову історію українського державотворення» [4].

9. Існуючі конституційні засади «шлюбу» в Україні, як видається, потребують свого підсилення саме в напрямку збереження традиційних сімейних цінностей. Останнє можна було б досягти внесенням відповідних змін до Конституції України, зокрема, виклавши перше речення частини першої ст.51 Основного Закону України у більш переконливій (категоричній) формі щодо закріплення саме традиційного (християнського) розуміння «шлюбу» як такого. Однак, така процедура, відповідно до розділу XIII Основного Закону держави, як мінімум, потребуватиме значного часу.

Іншим, більш «швидшим» (в часі), але менш дієвим в нормативному значенні, могло б стати офіційне тлумачення Конституційним Судом України відповідних положень частини першої ст.51 Конституції України. При цьому, надзвичайно важливим було б здійснення такого тлумачення у нерозривному зв'язку положень частини першої ст.51 Конституції України із конституційними приписами статей 3 та 16 Основного Закону держави. Йдеться насамперед про ті приписи, які визначають людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку «найвищою соціальною цінністю»; а безпосереднім обов'язком Української держави - «збереження генофонду Українського народу»[4]. Окремо слід зазначити, що положення частини першої ст. 51 Конституції України про «шлюб» жодного разу не були предметом офіційного тлумачення [9].

Список використаних джерел:

1. Україна: 30 років на європейському шляху / Ю. Якименко [та ін.]; Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. К.: Заповіт, 2021. 392 с.

2. Конституція (Основний Закон) Союзу Радянських Соціалістичних Республік. К.: Політвидав України, 1977. 61 с.

3. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р. К.: Політвидав України, 1978. 44 с.

4. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
5. Швейцарці на референдумі підтримали узаконення одностатевих шлюбів. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3322386-svejcarci-na-referendumi-pidtrimali-uzakonenna-odnostatevih-slubiv.html.
6. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.
7. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1393-р від 23 листопада 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80#Text
8. URL: https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-statement-on-protection-of-traditional -family-values
9. Алфавітно-предметний покажчик до рішень і висновків Конституційного Суду України (1997-2020)/ уклд. Ю.М.Михеєнко; відп.ред. В.М.Безчастний. Житомир ТОВ «505», 2021. 156.

СУКМАНОВСЬКА Лідія,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),

РЕПАН Микола,
старший викладач кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ)

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ВИКЛИК СЬОГОДЕННЯ У СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

На сьогодні домашнє насилля являється одною із найгостріших проблем соціуму, достатньо розповсюдженою у світових масштабах, та прогресуючих із кожним роком. Доведене існування домашнього насильства в усіх без винятку соціальних групах, незалежно від статусу кривдника і жертви, а також інших супутніх умов. Факти сімейного насилля фіксуються як у неблагополучних сім'ях, так і в заможних. Найчастіше від таких правопорушень постраждалими є діти та жінки, яких можна сміливо назвати найменш захищеними у суспільстві.

Генезис домашнього насилля має глибоке коріння. Свого часу як на українських територіях так і в інших країнах державами або санкціонувалось застосування насильницьких дій в межах сім'ї або ж просто не заперечувалось проти таких встановлених «традицій» та «звичаїв». В теперішній час

відбувається зміна стереотипів щодо привілейованого положення чоловіків стосовно жінок у соціумі, у тому числі в сім'ї. Проте зміна стереотипів у суспільстві є дуже тривалою та часто не достатньою для вирішення конкретної ситуації в житті окремої людини. Саме з такої причини державою повинні застосовуватись усі необхідні засоби і заходи задля вирішення проблеми домашнього насильства у сучасному суспільстві.

Регулювання внутрішньо-сімейних відносин у країнах Європи свого часу здійснювалося за допомогою норм канонічного права. Це обумовлювалось важливим статусом католицької церкви і її сильним впливом на усі сторони життя у суспільстві та державного управління. Однак з XV-XVII століть у Великобританії, Франції і Німеччині королівська влада відійшла від церковних законів з приводу регулювання шлюбу, що почав сприйматися не тільки як релігійний обряд, а також як акт громадянського стану. Водночас, подружнім відносинам (повна влада чоловіка та виключне підкорення йому дружини), регульованим нормами канонічного права, була притаманна нерівність особистих та майнових прав, залежне положення дружини від чоловіка тощо. Можна твердити про нерівність у правах чоловіка, жінки, дітей, обумовлену традиціями, культурою та релігією, патріархальним устроєм у суспільстві [1, с. 173].

У багатьох країнах мужчини були наділені широкими особистими повноваженнями стосовно інших членів сім'ї. До прикладу, лондонською поліцією на початку XX століття враховувалось таке правило: «Чоловік сварливої дружини мав право побити її вдома, за умови, що палиця, якою він її б'є, не буде грубшою за його великий палець». У 1924 році в Америці законом у деяких штатах було офіційно звільнено чоловіків від відповідальності за умисне фізичне покарання дружини за обставин «крайньої необхідності». Довгий час на українських територіях чоловіка, котрий побив свою дружину, картали, котрий убив – засуджували, а дружину, котра убила свого чоловіка – живцем закопували у землю. Тільки в 70-ті роки XX століття проблема насильства в сім'ї стала суспільно вагомою, а насильство між подружжям було визнаним недопустимим в європейських країнах.

Патріархальна система цінностей та принизливість у ставленні до жінок відстежуються в усній народній творчості, що мала вплив на плин життя людей та стереотипи їх поведінки. Прикладом слугує правило «трьох К» у німців - «Kinder, Küche, Kirche» (діти, кухня, церква); приказки, характерні для українців: «Жінка не бита як коса не клепана», «Б'є значить любить». Панування культурно-моральних настанов має велике значення для існування такого негативного явища як домашнє насилля. «Підлегле становище жінки в суспільстві закріплюють соціально-культурні традиції, що мають дискримінаційний характер, і економічна нерівність. Це зумовлює уразливість жінок і дівчат численними формами насильства, такими, як фізичне, сексуальне і психологічне насильство в родині, аж до побиття, сексуальні наруги над дівчатками в родині; насильство, пов'язане з посагом; подружнє ґвалтування; операції на жіночих статевих органах, що калічать; інша традиційна практика, що

завдає шкоду жінкам, насильство не від чоловіка й насильство, пов'язане з експлуатацією» [2, с. 274].

За радянських часів питанням домашнього насильства практично зі сторони держави уваги не приділялось. Після розпаду Радянського Союзу збільшився ряд чинників, сприяючих інтенсивнішому росту агресії і жорстокості: утрата соціальних орієнтирів, зміна життєвих цінностей, невпевненість у майбутньому, відсутність стабільності в соціально-економічній сфері, низький рівень життя тощо. У той час зароджувалось становлення України як незалежної держави та відбувалось вирішення багатьох проблем на державному рівні. Лише з кінця XX – початку XXI ст.ст. держава та суспільство почало вбачати проблему існування домашнього насилля. Провідна роль у цьому напрямку належала міжнародній спільноті.

У 1991 році в Україні було прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який вперше на теренах пост-радянських держав давав визначення насильству в сім'ї як будь-яким умисним діям фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини і громадянина та наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [3]. Даний законодавчий акт був чинним до грудня 2017 року та являвся нормативною основою у сфері попередження та протидії сімейному насильству.

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 року визначено домашнє насильство як діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [4]. Зазначений законодавчий акт виокремлює фізичне, сексуальне, психологічне та економічне домашнє насильство.

Таким чином, стандарти протидії домашньому насильству знайшли своє відображення у вітчизняному українському законодавстві, а одним із пріоритетів державної політики став напрямок із запобігання та протидії домашньому насиллю.

Список використаних джерел

1. Бабенко О.Е. Історичні витоки гендерної нерівності як причини виникнення сімейного насильства: матеріали регіонального круглого столу (Донецьк) 18 лютого 2009р. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. 2016 с.

2. Сукмановська Л.М. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2016. № 3. (Серія юридична). С. 272-281.

3. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15 листопада 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*, 2002. № 10. Ст. 70.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19.

ШАПОВАЛ Леся,
кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільно-правових дисциплін
(Національна академія внутрішніх справ)

ПРАВО НА УТРИМАННЯ У ОСІБ, ЯКІ НЕ ПЕРЕБУВАЮТЬ У ШЛЮБІ МІЖ СОБОЮ

Фактичні шлюбні відносини існували задовго до виникнення правового інституту шлюбу і були зумовлені різними чинниками об'єктивного та суб'єктивного характеру.

В Україні «фактичний шлюб» має прадавнє коріння, хоча ставлення до нього в різні часи зазнавало досить відчутних трансформацій. Згідно з положеннями сучасного сімейного законодавства України за особами, які перебувають у «фактичних шлюбних відносинах», визнається ряд майнових прав, хоча ані самого поняття «фактичного шлюбу» («фактичних шлюбних відносин»), ані детальної регламентації згаданих прав та відповідних обов'язків Сімейний кодекс України (далі – СК) та інші акти сімейного законодавства не містять, що призводить до виникнення спорів між учасниками цих відносин, а також іншими особами, чиї інтереси виявляються порушеними.

Між «фактичним подружжям» виникають особисті немайнові і майнові правовідносини.

Договірний спосіб упорядкування відносин між «фактичним подружжям» є чи не єдиним способом захисту їх прав та інтересів. Так, фактичний чоловік і дружина можуть укладати між собою договір про поділ майна, яке знаходиться в їх спільній власності, а також договори про порядок володіння, користування, розпорядження таким майном та про поділ плодів і доходів від використання спільного майна.

О.І. Сафончик, аналізуючи викладене вище, робить висновок, що ст. 74 і частини 1 та 2 ст. 91 СК прямо суперечать ст. 21 СК, в якій зазначено, що «проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя». Також це суперечить принципам сімейного законодавства та інституту шлюбу. З одного боку СК не визнає фактичні шлюбні відносини як одну з форм офіційного визнання співжиття чоловіка і жінки без його реєстрації у встановленому законом порядку,

а з іншого — в сфері майнових та аліментних прав та обов'язків такий вид відносин є законним і визнаним державою, більше того — встановленим у законі.

До числа майнових правовідносин, що виникають між чоловіком та жінкою, яких пов'язують відносини «фактичного шлюбу», крім речових, належать також зобов'язальні правовідносини, зокрема, правовідносини щодо взаємного утримання один одного.

Аналізуючи положення СК, О.І. Сафончик дійшла висновку про те, що право «фактичного подружжя» на утримання може виникнути лише за наявності двох обов'язкових умов: 1) тривалий час проживання однією сім'єю; 2) наявність непрацездатності в чоловіка або жінки, які перебували у фактичних шлюбних відносинах тривалий час.

Ураховуючи те, що закон не зазначає прямо ті обставини, які є підставою виникнення аліментних правовідносин, застосування аналогії закону і використання на цій підставі положень ст. 75 СК, яка містить ряд рішень, придатних для регулювання аліментних відносин між учасниками фактичного шлюбу, дозволило О.І. Сафончик зробити висновок про те, що хоча і не всі, але більшість положень ст. 75 СК може бути застосовано в порядку аналогії закону до аліментних відносин учасників фактичного шлюбу. Це дозволяє достатньо точно визначити юридичний склад та юридичні умови, що є підставою виникнення відповідних правовідносин. Елементами юридичного складу, який є підставою виникнення аліментних правовідносин за участю фактичного подружжя, є наступні обставини:

1) перебування чоловіка та жінки у фактичних шлюбних відносинах (проживання однією сім'єю); 2) непрацездатність того з «фактичного подружжя», хто претендує на утримання.

Але крім того, юридичними умовами, що роблять юридичний склад повноцінним і, які мають існувати разом із згаданими обставинами, слід визнати: 1) тривалий час перебування у фактичних шлюбних відносинах (проживання однією сім'єю); 2) настання непрацездатності у того з «фактичного подружжя», хто претендує на утримання, під час проживання однією сім'єю; 3) нужденність (тобто об'єктивно існуюча потреба в утриманні) того з «фактичного подружжя», хто претендує на аліменти; 4) можливість другого з «фактичного подружжя» надавати матеріальну допомогу непрацездатному і нужденному учаснику фактичного шлюбу.

У сукупності зазначені обставини та умови є юридичним складом, що є підставою виникнення аліментних правовідносин за участю «фактичного подружжя» [1].

Таким чином, порівнюючи правове регулювання аліментних відносин подружжя, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі, та чоловіка та жінки, які перебувають у «фактичному шлюбі», погоджуємось з висновком О.І. Сафончик про те, що чоловік і жінка, які знаходяться у зареєстрованому шлюбі, мають більш чітко визначений і більш універсально врегульований обов'язок

матеріально підтримувати один одного за будь-яких обставин (крім випадків, спеціально визначених у законі). Для «фактичного подружжя» встановлені додаткові умови виникнення аліментних правовідносин.

Як зазначає Ю.С. Червоний, застосовуючи правила ст. 91 СК дуже складним є вирішення питання про те, як бути, якщо один із фактичного подружжя перебуває у зареєстрованому шлюбі. У такому разі за наявності юридичних фактів, передбачених статтями 76 і 91 СК, він зобов'язаний сплачувати аліменти другому з фактичного подружжя, а за наявності юридичних фактів, передбачених ст. 75 СК, – тому з подружжя, з яким він перебуває у зареєстрованому шлюбі, тобто фактично визнається можливість полігамії (багатошлюбності), що суперечить положенню ст. 25 СК [2].

На нашу думку, для уникнення таких суперечок, варто ч. 1 ст. 91 СК доповнити та надати їй такого вигляду: «Якщо жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, тривалий час проживали однією сім'єю, той із них, хто став непрацездатним під час спільного проживання, має право на утримання відповідно до статті 76 цього Кодексу *лише у випадку, якщо той, хто має надавати таке утримання не перебуває у шлюбі, зареєстрованому у органі державної реєстрації актів цивільного стану з іншою особою*». Таким чином, вважаємо за необхідне надати перевагу в забезпеченні реалізації права на утримання тій особі, яка перебуває в зареєстрованому шлюбі з особою, яка має надавати таке утримання.

А також, варто зазначити, що якщо один з учасників фактичного шлюбу, виявить бажання надавати утримання іншому учаснику фактичного шлюбу і при цьому буде перебувати в зареєстрованому шлюбі, то здійснювати таке утримання він зможе лише після поділу спільно нажитого майна, щоб не виникало ситуації, що утримання фактичної дружини чи фактичного чоловіка здійснюється за рахунок спільної сумісної власності подружжя, яке перебуває у зареєстрованому шлюбі. Після поділу спільної сумісної власності між подружжям, яке перебувало в шлюбі, особа, яка бажає надавати утримання колишній дружині (чоловікові) і (або) фактичній дружині (фактичному чоловікові) може укласти з ним (нею) договір про утримання, договір довічного утримання, спадковий договір тощо, і при цьому буде витрачати на утримання особисті кошти.

Список використаних джерел:

1. Сімейне право України: Підручник / За ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. К.: Істина, 2010. 320 с.

2. Сімейне право України: Підручник /За ред. Ю.С. Червоного. К.: Істина, 2004. 400 с.

ПАНЧЕНКО Олена,
аспірантка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ),
суддя Авдіївського міського суду Донецької області

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В ПРИВАТНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ

Термін «the rule of law», який нині перекладається українською мовою як «верховенство права», ввів у науковий обіг англійський вчений і політичний діяч Д.Гаррінгтон 1656 року. Іншому, англійському вченому конституціоналісту Альберту Дайсі та його послідовникам належить також системне оформлення доктрини верховенства права. Верховенство права традиційно є однією з найвищих демократичних цінностей багатьох західних й східних держав. Він давно став найважливішою складовою міжнародно-правових актів, особливо присвячених правам і свободам людини і громадянина. Все частіше верховенство права як принцип фіксується у національних конституціях і законах, ним активно оперують міжнародні і національні суди. Не залишилася осторонь цієї безпрецедентної підтримки верховенства права і Україна.

Надзвичайна складність і багатогранність цього поняття робить безперспективною будь-яку спробу дати якесь універсальне визначення принципу верховенства права, придатне на всі випадки життя. У понятті верховенства права переплітаються правові і політичні, культурні і етичні мотиви, внутрішньодержавні і міжнародні, національні, цивілізаційні і загальнолюдські аспекти, наукова істина і цінності добра і справедливості, досягнення правової теорії і практичний юридичний досвід, правові ідеї і здоровий глузд тощо. Все це робить цю філософсько-правову категорію досить динамічною, що не дозволяє втиснути її в рамки будь-якої юридичної дефініції.

Це підтверджується не тільки західною правовою теорією, про що згадувалося вище, а й юридичною практикою, зокрема практикою Європейського Суду з прав людини, який неодноразово акцентував увагу на ситуативності змістовної інтерпретації поняття верховенства права, традиційно уникаючи такого його різноманітне застосування, яке можна було б поширити на всі без винятку життєві обставини.

Тому варто зупинитись на аналізі певних положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950р. [1], що ратифікована Україною у 1997 році та окремих рішень практики Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини як офіційних джерел права України відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» (ст.17) [2].

Серед положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод з урахуванням Протоколів до неї слід виокремити положення ст.8

Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя» та ст.5 Протоколу № 7 до Конвенції «Рівноправність кожного з подружжя» [3].

Зокрема, у ч.1 ст.8 Конвенції визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. А відповідно до ст.5 Протоколу №7 кожен із подружжя у відносинах між собою і відносинах зі своїми дітьми користується рівними правами та обов'язками цивільного характеру, що виникають зі вступу у шлюб, перебування в шлюбі та у разі його розірвання. При цьому дана норма не перешкоджає державам вживати таких заходів, що є необхідними в інтересах дітей.

Оскільки Конвенція гарантує такий основоположний принцип, що притаманний демократичному суспільству, як право на повагу до свого приватного і сімейного життя, то варто зосередити увагу на поняттях «повага до приватного і сімейного життя» та «приватне» і «сімейне життя» в розумінні практики ЄСПЛ, а також на питаннях, що охоплюються цими поняттями.

Так, поняття «приватне» і поняття «сімейне життя» у практиці ЄСПЛ не є чітко визначеним. Вони тлумачаться широко і присвячені різноманітному діапазону питань. Це ілюструється рішеннями у конкретних справах. Проте варто відзначити, що кількість заяв щодо порушення прав на приватне життя, є більшою порівняно із кількістю заяв щодо порушення прав на сімейне життя.

Ще одним важливим аспектом дотримання та функціонування приватного та сімейного життя людини є ст.8 Конвенції щодо захисту інтересів дитини під час якої, відбувається реалізація верховенства права.

Відповідно до норм міжнародно-правових актів, зокрема Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, Європейської конвенції про здійснення прав дітей від 25.01.1996 року, норм вітчизняного законодавства домінуючим принципом у відносинах між батьками та дітьми є принцип забезпечення найкращих інтересів дитини.

У статті третій Конвенції ООН про права дитини зазначено: «В усіх діях щодо дітей незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини»[4].

Розгляд того, що полягає в найкращих інтересах дитини, має першорядне значення у кожному подібному випадку. Залежно від їх природи та серйозності інтереси дитини можуть переважати інтереси батьків.

Так, у рішенні *«М.С. проти України»* від 11.07.2017 ЄСПЛ констатував порушення Україною права заявника [5], гарантованого ст.8 Конвенції, у зв'язку з рішенням національних судів про визначення місця проживання дитини заявника. ЄСПЛ наголосив, що в усіх подібних випадках основне значення має вирішення питання про те, що найкраще відповідає інтересам дитини.

При цьому зауважив, що, визначаючи найкращі інтереси дитини, в кожній конкретній справі необхідно враховувати два аспекти. По-перше, інтересам дитини найкраще відповідає збереження її зв'язків із сім'єю. По-друге, у

якнайкращих інтересах дитини міститься забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі.

ЄСПЛ зробив висновок, що здійснений національними судами аналіз перед ухваленням рішення про визначення місця проживання дитини заявника разом із матір'ю був недостатньо ретельним. Тому, попри широкі дискреційні повноваження, надані національним органам у сфері встановлення опіки над дітьми, ЄСПЛ визнав, що обґрунтування ухваленого ними рішення не є належним та достатнім.

Таким чином, бачимо, що у справах про порушення поваги до сімейного життя Європейський суд з прав людини, рішення якого є джерелом права для суддів України, дуже ретельно й індивідуально підходить до розгляду кожної заяви, застосовуючи принцип верховенства права, виходячи з того, що найвищими є саме інтереси дитини.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15.
3. Протокол № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (введено у дію 01.11.1988 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_804.
4. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
5. Рішення ЄСПЛ у справі «М. С. проти України» від 11.07.2017 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/SOO00995?an=2.

ТОПІЙ Юлія,
здобувачка ступеня бакалавра,
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Згідно ч. 1 ст. 3 Сімейного кодексу України (далі СК України): «Сім'я є первинним та основним осередком суспільства» [1]. Зазвичай під поняттям «сім'я» розуміють союз, який складається з подружжя та їхніх дітей. Проте, на сьогоднішній день, не кожна пара може стати батьками немовляти. Проблема безпліддя з кожним роком набуває все більш актуального значення у світі.

Застосування допоміжних репродуктивних технологій, а саме сурогатне материнство, стало одним із рішень даної проблеми.

Спеціалісти в галузі сімейного та цивільного права досліджували інститут сурогатного материнства. Загальні аспекти були висвітлені у наукових працях О. Михальчука, В. Москалюка, В. Ватраса, І. Вереса, Л. Красницької, В. Самойлової, Т. Сорокіної. Детально розглянули проблеми цього методу репродуктивних технологій у своїх роботах К. Стеблева, О. Митрякова, Ю. Дронова.

Сурогатне материнство дозволене не на всіх територіях світу, є ряд країн де це категорично забороняється. Зокрема у Швеції, Австрії, Франції, Естонії, Польщі. Дозволено у: США, Грузії, Білорусі, Росії, Україні, Чехії,. У Канаді, Греції, Індії, Данії, Великій Британії – користуватися послугами сурогатної матері можна, але без виплати грошової винагороди.

Вперше поняття про сурогатне материнство з'явилося в Сполучених Штатах Америки у 1976 році. У 1980 році Елізабет Кейн стала першою сурмамою, яка виносила немовля для безплідної жінки. У 1995 році вперше був реалізований метод сурогатного материнства в Україні (Харків).

Сорокіна Т. В. вважає, що під сурогатним материнством слід розуміти процес імплантації, виношування та народження дитини виконавцем (сурогатною матір'ю), яка зачата з використанням генетичного матеріалу замовника (замовників), донора чи самої сурогатної матері, на основі договору сурогатного материнства між сурогатною мамою і можливими батьками на оплатній чи безоплатній основі [1, с. 216].

На думку В. В. Самойлової, сурогатне материнство – метод допоміжних репродуктивних технологій, за допомогою якого жінка на підставі взаємної домовленості з особами, що звернулися до неї за наданням вказаної послуги, проходить процедуру імплантації ембріона, створеного в результаті ЕКО, виношує дитину з метою народити та передати її цим особам. При цьому в дане поняття мають також включатися випадки, коли досягнути мети народити та передати дитину особам, які звернулися за такою послугою, не вдається [2, с. 234].

Нормативне регулювання відносин сурогатного материнства в Україні потребує вдосконалення і доповнення. Необхідно створити закон, який би чітко визначав поняття, а також комплексно регулював відносини сурогатного материнства, включаючи всі права та обов'язки суб'єктів, які вступають у ці відносини. На сьогодні законодавчими актами методу вирішення проблеми безплідності є: Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. «Про затвердження порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні».

Згідно законодавства України сурогатною мамою може бути повнолітня дієздатна жінка, яка має власну здорову дитину, за умови її добровільної письмової згоди, а також відсутності медичних протипоказань. Також вона не може перебувати у безпосередньому генетичному зв'язку з немовлям.

Документи, які повинна надати жінка, яка має стати сурогатною матір'ю, замовнику: заява сурогатної матері; копія паспорта сурогатної матері; копія свідоцтва про шлюб або про розлучення сурогатної матері (крім одиноких жінок); копія свідоцтва про народження дитини (дітей); згода чоловіка сурогатної матері на її участь у програмі сурогатного материнства (крім одиноких жінок) [4]. Оскільки, згідно ч. 2 ст. 54 СК України – найважливіші питання у сім'ї вирішуються спільно, на засадах рівності.

Дружина та чоловік мають право на материнство та батьківство статті 49, 50 СК України. Згідно ч. 2 ст. 123 СК України, у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжям (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя [1].

Державна реєстрація немовляти, народженого за допомогою допоміжних репродуктивних технологій, здійснюється за заявою біологічних батьків. Разом з документом, який засвідчує факт народження сурогатною мамою дитини подається заява про її згоду на запис подружжя батьками, а також довідка про спорідненість батьків з плодом, які подаються до відділу державної реєстрації актів цивільного стану громадян.

Згідно ч. 2 ст. 139 СК України сурогатна мати не має права оспорювати материнство. А також не може залишити собі народжене немовля [1].

Оксана Кашинцева, адвокат, член Комітету медичного та фармацевтичного права та біоетики Національної асоціації адвокатів України, кандидат юридичних наук вважає: «Сурогатне материнство народження зачатої in-vitro дитини гестаційним кур'єром (сурогатною матір'ю) – є методом лікування безпліддя. Таким же методом як і решта, передбачених відповідним наказом Міністерства охорони здоров'я. Юридичні підстави і наслідки такого методу лікування визначаються сьогодні Цивільним та Сімейним кодексами України. Вульгаризоване сприйняття гестаційного кур'єра (сурогатної матері) як «торгівлю тілом» є таким же абсурдним, якби ми закидали донорам крові торгівлю своїм біологічним матеріалом» [5].

Незважаючи на те, що застосування допоміжних репродуктивних технологій є одним із способів вирішення безпліддя, багато людей виступають проти сурогатного материнства. Обґрунтовуючи свою позицію тим, що це заохочує торгівлю жіночим тілом, а діти виступають товаром.

Олена Зайцева, експерт з оцінки гендерного впливу, юрист НГО «Центр «Розвиток демократії» підтримує позицію проти, зазначаючи: «сурогатне материнство порушує права дітей і права жінок, є зловживанням вразливим становищем людей, сприяє нерівності та дискримінації, несе великі ризики для життя та здоров'я як сурогатним матерям, так і їх дітям…» [5].

Отже, сурогатне материнство є одним із способів вирішення безпліддя. Для багатьох сімей це шанс народження довгоочікуваної дитини. Проте кожен із нас вирішує своє ставлення до застосування допоміжних репродуктивних технологій. І для уникнення суперечок між цими поглядами необхідно прийняти комплексний закон про сурогатне материнство.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
2. Сорокина Т.В. Суррогатное материнство: понятие и критерии его определения. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 5: Юриспруденция*. 2010. Т. 5. № 2 (13). С. 216.
3. Самойлова В.В. Суррогатное материнство как правовой институт. *Теория и практика общественного развития*. 2014. № 4. С. 234.
4. Про затвердження порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: наказ Міністерства охорони здоров'я від 09.09.2013 № 787. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13.
5. «Сурогатне материнство: бути чи не бути?» URL: http://jurfem.com.ua/surogatne-materynstvo-buty-chy-ne-buty/

ФЕДІНА Наталія,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри теорії права,
конституційного та приватного права,
(*Львівський державний університет*
внутрішніх справ)

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БАТЬКІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ

В Україні, як демократичній, соціальній та правовій державі і враховуючи наше історичне минуле, сім'ї завжди вважалася основним осередком суспільства і відповідно, що для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей, державою мають бути надані необхідні захист і сприяння у їх розвитку, з тим щоб вона могла повністю покласти на себе зобов'язання і відповідальність за свої дії та вчинки в рамках громадянського суспільства.

Для того, щоб дитина була повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві, для повного гармонійного розвитку її особи, необхідно, щоб вона зростала в сімейному оточенні, в атмосфері любові, щастя та розуміння і виховувалася в дусі миру, рівності, свободи та гідності.

Беручи до уваги, що, як зазначено в Декларації прав дитини, «дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження». З метою забезпечити дітям щасливе дитинство та користування передбаченими нею правами і свободами для їхнього особистого блага та блага суспільства і закликає батьків, чоловіків і жінок як окремих осіб, а також добровільні організації, місцеві влади і національні уряди до того, щоб вони визнали і намагалися дотримуватися цих прав шляхом законодавчих та інших заходів [1].

Згідно Конституції України у ст.53 чітко зазначено, що кожен має право на освіту і повна загальна середня освіта є обов'язковою [2].

Варто зазначити, що згідно чинного законодавства України, батьки (або особи, які їх замінюють) є відповідальними за освіту дитини. Так, у Сімейному кодексі України (ст. 150, п.2) зазначається, що батьки зобов'язані «піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток» та «забезпечити здобуття дитиною повної загальної середньої освіти, готувати її до самостійного життя» (ст. 150, п.3) [3].

Відповідно у Законі України «Про освіту» вказано про відповідальність батьків за здобуття дітьми дошкільної освіти (ст. 11 п.3, ст. 55 пп.2, 4), а також про те, що батьки зобов'язані сприяти виконанню дитиною освітньої програми та досягненню дитиною передбачених нею результатів навчання, дбати про фізичне і психічне здоров'я дитини, створювати належні умови для розвитку їх природних задатків, нахилів та здібностей [4].

Варто зауважити, що в Законі України «Про дошкільну освіту», зазначено, що батьки несуть відповідальність перед суспільством і державою за здобуття дітьми дошкільної освіти (ст. 9 п.4), за розвиток, виховання і навчання дітей, а також збереження їх життя, здоров'я, людської гідності (ст.8 п.3). Закон також застерігає, що «відвідування дитиною закладу дошкільної освіти не звільняє сім'ю від обов'язку виховувати, розвивати і навчати її в родинному колі» (ст.8 п.2) [5].

Також говорить про відповідальність батьків – у здобуванні дитиною загальної середньої освіти згідно стандартів у Законі України «Про загальну середню освіту» (ст.6 п.5, ст. 29 п.2) [6].

Варто акцентувати увагу на тому, що разом з декларацією обов'язків батьків щодо освіти і розвитку дітей у законодавстві вказується на гарантії держави щодо забезпечення права дитини на належне батьківське виховання, яке забезпечується системою державного контролю, що встановлена законом. У разі виявлення фахівцями закладу дошкільної освіти або закладу загальної середньої освіти у дитини труднощів у засвоєнні Базового компоненту дошкільної освіти, або стандарту загальної середньої освіти, вони зобов'язані повідомити про це батьків, оскільки у разі навчання дитини у закладі освіти, його фахівці розділяють з батьками відповідальність за дотримуванні рівня якості освіти (ЗУ «Про дошкільну освіту», ст.8 п.4, ЗУ «Про загальну середню освіту, ст.33 п.1).

Для визначення статусу дитини, яка має труднощі у засвоєнні програми, як дитини з особливими освітніми потребами, а також для організації психолого-педагогічної та корекційно-розвиткової допомоги і побудови її подальшого освітнього маршруту в умовах інклюзивного навчання за Законом України «Про освіту» батьки повинні звернутися до Інклюзивного ресурсного центру для отримання комплексної оцінки розвитку дитини і визначення її статусу (ЗУ «Про освіту», ст.20, п.4, Положення про ІРЦ). Таким чином, законодавчо забезпечено захист права дитини з особливими освітніми потребами на освіту.

Проте в нашому суспільстві трапляються не поодинокі випадки, коли батьки відмовляються проходити комплексну оцінку розвитку дитини в умовах Інклюзивного ресурсного центру [7].

Потрібно зазначити, що Законом України «Про охорону дитинства», дитина має право на достатній життєвий рівень (ст. 8), і батьки несуть відповідальність за створення умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України [8]. Якщо батьки ухиляються від виконання своїх обов'язків (у даному випадку – обов'язків щодо забезпечення дитини дошкільною та загальною середньою освітою, і їх перешкоджання вивченню причин відставання і відмова звертатися за комплексною оцінкою розвитку дитини в ІРЦ, що призводить до того, що дитина не може отримати повноцінну освіту) це надає дитині статус «дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах» (ст. 1 абз. 9). І цей статус тягне за собою проведення низки заходів (соціальне інспектування, соціальна профілактика, згідно Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», ст.1 [9]., а також Закону України «Про охорону дитинства», ст.4 – про встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди) [8].

Важливим моментом закріпленим в законодавстві держави є те, що згідно ст. 35. Закону України «Про охорону дитинства», особи, винні у порушенні вимог законодавства про охорону дитинства, несуть адміністративну, цивільно-правову, або кримінальну відповідальність відповідно до законів України [8].

Відповідно, право на виховання дітей є передумовою здійснення обов'язків щодо виховання. Право та обов'язок батьків неможливо відокремити від їх особи, вони не можуть відмовитись від прав і обов'язків щодо дитини, тільки за рішенням суду можуть бути позбавлені прав. Скасування судом прав та обов'язків щодо дітей, не звільнює батьків від матеріального утримання дитини.

Важливо зазначити, що згідно ст. 164 Сімейного Кодексу України підставою для виникнення питання про позбавлення батьківських прав є: якщо буде встановлено, що батьки ухиляються від своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей; без поважних причин відмовляються забрати дитину з пологового будинку або з іншого закладу охорони здоров'я, а також з дитячих лікувально-профілактичних чи навчально-виховних закладів і протягом шести місяців не виявляють батьківського піклування щодо дитини; жорстоке поводження з дітьми; експлуатація дитини у вигляді примушування до бродяжництва та жебракування; якщо батьки є хронічними алкоголіками чи наркоманами або були засудженні за вчинення умисного злочину щодо дитини [10].

Підсумовуючи викладене можна зазначити, що права дитини в нашій державі

захищені на високому законодавчому рівні і знаходяться під всебічною опікою державних органів, що і вимагається від правовій державі, яка прагне стати рівноправним членом Міжнародного співтовариства.

Список використаних джерел:

1. Декларація прав дитини. Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року.
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, №30, ст. 141.
3. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135.
4. Про освіту Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, №38-39, ст.380.
5. Про дошкільну освіту Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст.259.
6. Про повну загальну середню освіту Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226.
7. Відповідальність батьків щодо навчання дитини з особливими освітніми потребами URL: https://novoguyvynske-miskrada.gov.ua/news/1618219905/
8. Про охорону дитинства Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, №30, ст.142.
9. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, №42, с.213.
10. Відповідальність батьків за виховання, навчання і розвиток дітей URL: https://khm.gov.ua/uk/content/vidpovidalnist-batkiv-za-vyhovannya-navchannya-i-rozvytok-ditey

ШЕВЦІВ Юлія,
наукова співробітниця
відділу організації наукової роботи
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

В умовах сьогодення, розвиток правової системи України потребує ґрунтовного історичного екскурсу. Одним із завдань юриспруденції є не тільки показати історію становлення та розвитку певної галузі права, а й розкрити причинно-наслідковий зв'язок змін цих явищ для вдосконалення сучасного законодавства.

Формування галузей українського Національного законодавства здійснювалося у різні історичні періоди та під впливом різноманітних чинників. Сімейні правовідносини, що регулюються нормами сімейного законодавства з поміж інших галузей права, мають не найбільшу історичну проекцію.

Сім'я є основою і складовою суспільства, а суспільство в свою чергу формує державу. Впродовж історії змінювалися форми укладення й розірвання

шлюбу, умови їх здійснення, правовий статус членів сім'ї, їх права та обов'язки тощо. Спробуємо дослідити як регулювалися шлюбно-сімейні відносини в Київській Русі – до і після прийняття християнства.

Згідно теорій новітніх європейських авторів, сім'я не є початковим і першим із кровних союзів. До утворення сімейного союзу суспільство жило в родовому і навіть в племінному кровному союзі, в якому не було індивідуального шлюбу не тільки моногамного, але й полігамного, де жінки всього племені належали чоловікам всього племені. В історичному розвитку наступає друга форма кровних союзів – материнське право, де уже плем'я ділиться на окремі кровні групи, кожна під владою матері, адже мати завжди відома, тоді як батько не завжди. Після цього, наступає третя форма кровних союзів – індивідуальний шлюб і полігамна сім'я під владою батька [2, с. 45].

Різні дослідники вітчизняного права висловлюють розбіжні думки щодо походження і значення сім'ї та шлюбу на Русі. Проте практично всі солідарні в тому, що сім'я була центром життя середньовічної людини. Пануючою формою сім'ї в середньовічній Русі була мала індивідуальна сім'я [2, с. 45].

У дохристиянській Русі шлюб регулювався звичаєвим правом та язическими обрядами і виглядав як звичайна майнова угода, що вільно укладалась та розривалась. Шлюб мав більш соціальний характер, ніж індивідуальне волевиявлення. Укладення шлюбів часто залежало не від особистої волі людини, а від рішення чи потреби общини, нерідко було викликане бажанням поріднитись родами або ж добавити в сім'ю лишні робочі руки. В основі шлюбу також неодноразово лежали політичні вигоди правлячої верхівки, які шукали розширення та укріплення міжнародних контактів Русі. Поширеним на Русі цього періоду було і багатоженство (полігамія) [2, с. 45].

Таким чином, в основі шлюбних відносин Русі періоду до прийняття християнства спостерігається договірна теорія походження держави.

У дохристиянській Русі можна виділити три основні форми укладення шлюбу: 1) умикання (викрадення) нареченої; 2) купівля нареченої; 3) приведення.

Найдавнішою формою укладення шлюбу було «умикання», тобто викрадення хлопцем дівчини, яку він хотів мати за дружину. Така шлюбна традиція була поширена на українських землях в IV-VII століттях. Видатний вчений Беляев І.Д., розглядаючи побут сіверян, зазначає, що шлюби у них укладалися під час великих свят, де наречена віддавалася нареченому у присутності великої кількості народу. Насильницьке викрадення із часом трансформувалося у звичай викупу нареченої. Друга форма укладення шлюбу являла собою лише перехід влади на наречену, за обумовлену ціну, від батьків до її майбутнього чоловіка. Приведення ж як форма укладення шлюбу, передбачала певні особливості: по-перше, тут вже простежується існування як віна (майно, яке приносив у шлюб чоловік), так і приданого нареченої; по-друге, шлюб, укладений у формі приведення, набував більш вагомого юридичного значення, порівняно з іншими язичницькими формами шлюбу; по-третє, як найбільше наближена форма шлюбу до християнського

світосприйняття, елементи цієї форми шлюбу залишалися в українській шлюбній звичаєвій обрядовості ще на багато століть [4].

Отже, дослідивши форми укладення шлюбу в дохристиянській Русі, можна стверджувати, що створення шлюбу в даний історичний період характеризувався різними звичаями і традиціями. Деякі з них можна спостерігати й в шлюбній обрядовості сучасності, правда в більш гуманних проявах.

«Руська правда» не містила спеціальних статей, які регулювали би сімейно-шлюбні відносини, за винятком ст. 1 (Коротка редакція), де йшлося про родичів, пов'язаних правом та обов'язком кровної помсти [1, с. 59].

Після прийняття християнства у 988 році наші предки отримали законодавство про шлюб. Хрещення Русі сприяло прийняттю нормативних актів, джерелами яких були візантійські церковні акти.

Основним джерелом шлюбно-сімейного законодавства того часу був візантійський звід церковних правил, постанов вселенських і помісних соборів, думок авторитетних діячів церкви й імператорських постанов щодо церкви – Номоканон. Доповнений постановами князів, він отримав назву Кормчої книги [5, с. 28].

Разом з новою вірою по-новому почали формуватися поняття про шлюб і сім'ю. Християнство надало святості шлюбу, визнало шлюб не лише природнім союзом чоловіка та жінки, в який вони добровільно вступають, обіцяючи бути вірними один одному, але й Таїнством, духовним єднанням. Установлювалась одношлюбність (моногамія). Християнське право вступало в конфлікт із звичаями дохристиянської доби і визнавало шлюби освячені церквою, обрядом вінчання. Церква прагнула відмінити весільні обряди, що існували раніше, щоб люди брали шлюб лише за церковним обрядом і забули дохристиянські звичаї. Це було пов'язано з бажанням об'єднати населення на основі однієї віри під владою одного князя [2, с. 46].

Візантійське законодавство визначало й шлюбний вік (повноліття) для юнаків – 14-15 років, а для дівчат – 12-13 років. В укладанні шлюбу за часів «Руської правди» звертали увагу на вільне волевиявлення сторін, вимагали згоди як наречених, так і їхніх батьків, доведення відсутності кровного споріднення [1, с. 59].

Шлюбу передувало сватання, коли між сторонами уклалася угода про одруження, після них обидві сторони збиралися на так звані змовини чи зговір.

У Київській Русі взаємини між чоловіком і дружиною здійснювалися на принципах рівноправності, духовності, гуманізму і справедливості. Правове становище жінки в сім'ї було, як для того часу, на високому рівні, її права охороняла держава. У Київській Русі жінка була наділена цивільною дієздатністю і за життя чоловіка зберігала своє окреме майно, яке й після його смерті не входило до спільної спадщини, а вона ставала повноправним головою сім'ї. Жінка самостійно вела господарство, розпоряджалася власністю і від неї залежало відділення синів для ведення власного господарства. Жінка могла укладати різноманітні договори купівлі-продажу, позики, застави, дарування, успадкування [3, с. 30].

Тодішнє право обумовлювало причини розірвання шлюбу. Як стверджують дослідники, розлучення як явище з'явилось у другій половині XI - на початку XII ст. і увійшло до Просторової «Руської правди». У ній було передбачено норми розлучення тільки внаслідок вчинку жінки. Так, чоловік мав право залишити дружину у випадку підтвердження її зради. Судячи з пізніших записів, жінка могла йти від чоловіка тільки у тому випадку, коли він безпідставно звинуватив її у зраді з підтвердженням свідків [1, с. 60].

За візантійським (церковним) правом, розлучення можна було просити у випадках: порушення подружніх обов'язків; нездатності чоловіка до інтимних стосунків, після трьох років співжиття; коли чоловік або жінка задумували позбавити одне одного життя; захворювання заразною хворобою. Згодом до цих основних причин було додано інші: коли невідомо, де чоловік перебував протягом 5 років; коли чоловік чи жінка постригались у ченці; коли жінка задумала забрати майно чоловіка без його відома; коли вона без дозволу чоловіка зустрічалася з чужими чоловіками або милася з ними в лазні; коли жінка без дозволу чоловіка ночувала не в хаті, а у своїх родичів тощо [1, с. 60].

Згідно з церковним уставом, дружина мала право домагатися розлучення: коли чоловік торгував честю жінки; коли чоловік задумував недобре проти держави або знав про інших зловмисників і не доповідав; коли він звинувачував жінку в інтимних зв'язках з іншими чоловіками і не міг цього довести; коли він у хату приводив коханку чи було встановлено його зв'язок з іншою жінкою [1, с. 60-61].

З поступовим розпадом патріархальних відносин почала розвиватися свобода заповітних розпоряджень. Деякі члени сім'ї починають претендувати на більшу частину спадку (сини), інші ж члени сім'ї повністю відсторонюються від спадкування (дочки та дружини). Так виникло спадкування за заповітом. Обмежувалося свавілля чоловіка при складанні заповіту. Він мав право заповідати лише тим, хто був визнаний спадкоємцем у законі. Лише на користь церкви можна було заповідати за наявності інших спадкоємців за законом. Батько мав право розподілити своє майно серед синів, а от бояри – і серед дочок також [7].

Отож, сфера сімейно-шлюбного регулювання, в Київській Русі після прийняття християнства була компетенцією церкви, й свідчить про високе становище жінки у тогочасному суспільстві. Так, жінка-дружина зберігала своє окреме майно, а після смерті чоловіка одержувала частину спадщини і ставала зверхницею сім'ї (при неповнолітніх дітях). Дружина і діти раба, у випадку передання його володільцем іншому за крадіжку, не поділяли його участі, якщо самі не були співучасниками цього злочину [1, с. 61].

Щодо усиновлення, то в джерелах, які належать до цього періоду, про це не згадується. Проте, усиновлення було поширене серед європейських народів, і дослідники вважають, що це явище мало місце і в Київській Русі [6, с. 64].

Отже, формування норм шлюбно-сімейного права у Київській Русі відбувалося на основі взаємодії місцевих правових звичаїв і християнських канонів, що були декларовані церквою з рецесією візантійського сімейного права.

Християнська церква стала стабілізуючим фактором суспільно-політичного ладу і правового розвитку як Київської Русі, так і сучасної України. Справді, морально-етичні канони християнства, закладені ще за Київської Русі,

пройшовши довгий шлях, в частині збереглися й дотепер. Вплив церкви на шлюбно-сімейні відносини, що було закладено в період Київської Русі, незважаючи на відділення її від держави в сучасному суспільстві, зберігається і донині. Більше того, це сфера морально-етичного та звичаєвого життя кожної людини (хрещення дитини, вінчання, обітниці подружжя) здатні мати куди більший вплив на регулювання відносин, ніж правила поведінки, встановлені державою.

Список використаних джерел:

1. Терлюк І.Я., Забзалюк Д.Є. Історія держави і права середньовічної України. Львів: Каменяр, 2010. 232 с.

2. Бирилюк О.М. Формування шлюбу в Київській Русі: норми звичаєвого та церковного права. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 44–48.

3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX–XX): навч. посіб. / І. Й. Бойко. Львів. нац. ун-т. ім. Франка. К.: Атіка, 2013. 347 с.

4. Озель В. Форми укладення шлюбу в Україні у дохристиянські часи (історико-правове дослідження). URL: http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/14292/%C2.

5. Красвітна Т. Генезис зобов'язання подружжя з утримання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 28–32.

6. Васильченко В.В. Спадкування усиновленими та усиновлювачами за новим цивільним законодавством. *Підприємництво, господарство і права*. 2004. № 4. С. 63-65.

7. Походзіло Ю.М. Розвиток шлюбно-сімейних відносин часів Київської Русі. URL:https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10060/1/Pokhodzilo.pdf

ШИШКО Валерій,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії права,
конституційного та приватного права
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

БОРОВЕЦЬ Вероніка
здобувачка ступеня магістра
(Львівська філія ПВНЗ «Європейський університет»)

СІМ'Я ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Сім'я – це суспільна одиниця, заснована на шлюбі і відносинах кровного споріднення. Сім'я виникла на ранніх стадіях розвитку людського суспільства. За всю історію суспільства сім'я перетерпіла і перетерплює істотні зміни, як за формою, так і за виконанням визначених функцій. Ці зміни тісно пов'язані зі змінами самого суспільства, його матеріальних умов. З розвитком суспільства змінювалися і функції сім'ї. Загальновідомо, що вона фокусує в собі практично всі аспекти життєдіяльності суспільства і виходить на всі рівні соціальної практики – від індивідуального до суспільно-історичного, від матеріального до

духовного. Сім'я виступає важливим носієм культури та її складових: цінностей, аксіологічних орієнтацій, традицій, соціальних норм, правил поведінки тощо. Отже, не дивно, що в складних трансформаційних умовах сьогодення проблеми сім'ї привертають до себе все більше уваги вчених та дослідників.

Ідеї матріархату та історичного розвитку сім'ї знайшли підтримку в роботах видатних філософів, культурологів, антропологів та соціологів різних країн: Л. Моргана, Ф. Енгельса, Е. Дюркгейма, П. Сорокіна та інших.

Перші теорії сім'ї намагалися пристосувати для аналізу еволюції родинних стосунків між людьми дарвінівську теорію еволюції. Ядром теорії американського антрополога Люїса Моргана є обґрунтована ним на великому фактичному матеріалі теорія про єдиний прогресивний шлях розвитку людства. У своїй книзі «Стародавнє суспільство» 1877 року виділив три стадії в розвитку людства: дикунство, варварство і цивілізацію, а також ряд послідовних форм сім'ї, які змінювались в процесі цього розвитку, зокрема: кровнородинну сім'ю; парну сім'ю; патріархальну і моногамну сім'ї. Кожній з цих форм сім'ї відповідав свій порядок шлюбу – груповий, парний та моногамний. У «Стародавньому суспільстві» Л. Морган обґрунтував своє відкриття універсальності материнського роду, розбивши тим самим переважаючу до того часу теорію, згідно з якою, коміркою людського суспільства була патріархальна сім'я, заснована на приватній власності та владі батька. При цьому моногамна сім'я, на думку Л. Моргана, сформувалася завдяки переходу від материнського роду до батьківського в результаті виникнення власності та зміни умов її успадкування [5].

Ф. Енгельс спирався на теорію Л. Моргана у праці «Походження сім'ї, приватної власності та держави», щоб розвинути, як випливає вже з назви, теорію того, яким чином постання класового суспільства привело як до появи держави, котра представляє інтереси панівного класу в повсякчасній класовій боротьбі, так і до появи сім'ї як засобу, за допомогою якого перші панівні класи заволоділи особистим багатством і передавали його далі. Ф. Енгельс розвив гіпотезу Л. Моргана про те, що перетворення первісного суспільства у класове було зумовлене економічними причинами. Він підкреслював, що моногамна сім'я – це не підсумок індивідуальної любові, а відбиття економічних умов панування чоловіка, і що народження дітей, які успадкували його багатство, – справжня мета моногамії [4, с. 23-171]. Теорія Ф. Енгельса домінувала до другої половини XX ст., коли здобули визнання інші теорії, зокрема теорія структурного функціоналізму.

Оскільки сім'я є предметом дослідження багатьох наук, це спричиняє існування великої кількості підходів до вивчення цього складного феномену. Однак в їх основі лежить поділ на соціальний інститут та малу соціальну групу, що виявляє та підкреслює роль сім'ї у взаємовідносинах з суспільством, з одного боку, і в міжособистісній взаємодії – з іншого. Це і зумовлює наявність двох важливих методологічних підходів, один з яких вивчає сім'ю як малу соціальну групу, а інший розглядає її як соціальний інститут.

Так, згідно з інтеракціоністським (інституціональним) підходом, який ґрунтується на переконанні, що природа людини і упорядкованість суспільного життя є продуктом соціальної комунікації, сім'я розуміється як сукупність суто соціальних ролей, які виникають і реалізуються у взаємодії її членів, зумовлюючи їхні позиції. Згідно з цим підходом сім'я вважається відносно закритою системою, яка має досить слабкі зв'язки з навколишніми інститутами [2, с. 23]. Цей підхід вивчає сім'ю як соціальну групу, яка має точну нормативну структуру і є затверджена суспільством. Цей підхід висвітлює мультифункціональний характер сім'ї, зокрема: сім'я має виконувати низку завдань (репродуктивність, захист, соціалізація, релігійність, економічна кооперація), вона відповідає за забезпечення потреб і цінностей, як особистих, так і соціальних примітивного характеру, сексуальний розподіл праці є фундаментальним; сім'я охоплює всю людську істоту в її щоденному житті (хоча деякі стосунки можуть також розвиватися поза межами сім'ї); сім'я як «автономія» по відношенню до системи виступає: (а) як самодостатня (наприклад ізольована сільськогосподарська сім'я в феодальному типі суспільства); як самонормативна (аутонормативна, має своє власне керування структурою відносин) [3].

Проте функціональний (структурно-функціональний) підхід, який набуває свого розповсюдження, починаючи з 50-х років XX століття, аналізує сім'ю як соціальний інститут. Модель сім'ї має ієрархічну структуру: по вертикалі — найвища влада у батьків, найнижча у дітей, по горизонталі розподіл ролей між чоловіком, жінкою, дітьми. Інтеграція сім'ї у суспільство базується на її участі у домінуючих цінностях суспільства. Згідно з цим підходом, сім'я не є маленьким суспільством, як в попередньому підході, але є підсистемою, незалежною від зовнішнього суспільства, яка спеціалізується на контролі, що стосується сексуальності, соціалізації та піклування про дітей. Разом з тим він досліджує особливості взаємодії сім'ї з іншими соціальними інститутами; вивчає соціокультурні функції сім'ї [3].

На особливу увагу заслуговує футурологічний підхід до дослідження сім'ї, який виник у західній філософії та соціології у 60 – 70-і роки XX ст. Даний підхід значною мірою поєднує в собі згадані вище підходи та розглядає сім'ю як соціальний інститут і як малу соціальну групу одночасно. Яскравим його представником є Е. Тоффлер. Згідно з концепцією вченого розвиток людства відбувається хвилеподібно, і в умовах наближення нової цивілізації (третьої хвилі) нуклеарна сім'я (складається з батьків та їхніх дітей, які ще не перебувають у шлюбі) вже не відповідає очікуванням та потребам більшості людей [5].

Для сучасної сім'ї характерним є той факт, що з соціального інституту вона перетворюється у малу соціальну групу. Німецький соціолог Х.Тірелл характеризує «розчинення» сім'ї в суспільстві та зміни її функціональних кордонів як процес деінституалізації сучасної сім'ї. Цей процес зумовлений багатьма причинами: втрата економічного значення сім'ї; підставою шлюбу поступово стає інтимна сфера та виховання дітей; відбувається подальша

приватизація життя людей та ізоляція сім'ї від суспільства; обов'язок поступається місцем сучасним індивідуалістичним цінностям або вартостям самореалізації і самоствердження. Майже всі західні дослідники визнають, що з усіх традиційних засад побудови сім'ї нині збереглася тільки одна — турбота про нащадків. Лише у ставленні до дітей та їх соціалізації (тобто підготовці до вступу в доросле соціальне життя) на Заході ще зберігається значення сім'ї як соціального інституту. Сім'я дістає переважаючу орієнтацію на дитину і, що найбільш важливо, усвідомлення цієї орієнтації. Історико-культурні дослідження засвідчують, що зі зростанням темпів індустріалізації тої чи іншої країни з дитиною пов'язують в більшій мірі психологічні, аніж матеріальні цінності. Одночасно змінюються й рольові позиції батьків: на зміну піклуванню про матеріальне забезпечення дитини приходить нова потреба: можливість розкриття себе в дитині. Сім'я все більше унезалежнюється від держави і суспільства в цілому. Ставлення держави до сім'ї поступово перестає бути суто споживацьким та інструменталістським. Держава позбавляється функцій контролю і застосування каральних санкцій по відношенню до сімей та їх членів, перш за все підлітків і неповнолітніх. На перший план виступає забезпечення державою сприятливих умов для утворення та існування сімей, особливо молодих, і відображення цих процесів в державній сімейній політиці [1, с.299].

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що сім'я як складне соціокультурне явище ґрунтується на шлюбному союзі між чоловіком та жінкою, в якому відбувається матеріальне, духовне та душевне єднання чоловічого та жіночого начал, народження і виховання нового покоління. Діти є тим важливим елементом, який надає сім'ї глибинного сенсу й природного призначення. Основою ж буття сім'ї є любов, в справжньому розумінні цього слова. В атмосфері складних соціокультурних умов сьогодення, дослідження феномену сім'ї потребують нової філософської парадигми, нового осмислення процесів, які відбуваються в сім'ї, і взагалі нового ставлення до неї.

Список використаних джерел:

1. Білоцерківець І. П. Виховання сімейних цінностей у нових соціокультурних умовах. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал:* матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2012 рік / [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Беха, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника ; літ. ред. І. П. Білоцерківець]. Івано-Франківськ: НАІР, 2013. Вип. 3. С. 298-301.

2. Володько В.В. Рольова теорія в сучасній соціологічній перспективі. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/04/19-33__no-2__vol-25__2008__UKR.pdf

3. Соціологія сім'ї. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D1%81%D1%96%D0%BC%27%D1%97

4. Engels, F. The Origin of the Family, Private Property and the State. New

York, 1972. p. 31. URL: https://www.marxists.org/archive/marx/works/download/pdf/origin_family.pdf
5. Morgan, Lewis H. Ancient Society. 1877. URL: https://www.marxists.org/reference/archive/morgan-lewis/ancient-society/ch24.htm
6. Toffler, Alvin. The Third Wave, 1980. URL: https://gtmarket.ru/library/basis/4821/4839#t95

ЯСІНЕЦЬКА Юлія,
здобувачка ступеня бакалавра факультету № 1
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

Останнім часом, з огляду на низку причин проблемою населення багатьох держав світу є безпліддя. За даними статистики, в Україні від безпліддя страждають близько одного мільйона подружніх пар. Однією із сучасних репродуктивних технологій, спрямованих на подолання проблеми безпліддя, є сурогатне материнство. Україна – одна з небагатьох країн світу, де сурогатне материнство повністю законне. Втім, регулювання сурогатного материнства пов'язано з низкою проблем етичного, морального та правового характеру. Розглянемо деякі проблемні аспекти правового регулювання сурогатного материнства.

Слід зазначити, що проблематика правового регулювання сурогатного материнства була предметом дослідження у працях Айвар Л.К., Басай Н.М., Булеци С.Б., Верес І.Я., Головащук А.П., Дякович М., Керецман К.В., Коломієць А.С., Лещенко М.В., Онищенко О.Є., Слишинського І.В., Сопель М.В., Челобітченка М.В., Явор О.А. та інших. Однак, на жаль, чимало проблемних аспектів сурогатного материнства не визначено в законодавстві та залишаються недостатньо дослідженими.

Сурогатне материнство – це запліднення жінки шляхом імплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу подружжя, метою якого є виношування і народження дитини, яка буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю. Чинне законодавство не містить легальної дефініції поняття «сурогатне материнство», в науковій літературі дане питання залишається дискусійним.

Так, Ю. Таланов визначає сурогатне материнство як запліднення генетично сторонньої жінки (без використання її біологічного матеріалу) шляхом імплантації або трансплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі з метою виношування і народження дитини, яка надалі буде визнана такою, що походить від подружжя, на підставі відповідного договору між подружжям і сурогатною матір'ю [1, с. 361]. Ю.

Коренга розглядає сурогатне материнство як договір між особами, що бажають стати батьками, та жінкою (сурогатною матір'ю), що згідна на перенесення в її організм ембріона людини в умовах акредитованого закладу охорони здоров'я, виносити, народити дитину з подальшою її передачею іншій стороні, за винагороду або без неї [2, с. 136]. Сурогатне материнство може набувати двох форм: гестаційне сурогатне материнство (коли сурогатна матір народжує дитину, але при цьому не є її генетичною матір'ю); традиційне сурогатне материнство (коли сурогатна матір є біологічною та генетичною матір'ю дитини). [3, с. 10].

Сурогатна матір – це повнолітня дієздатна жінка, яка має власну здорову дитину, за наявності добровільної письмово оформленої згоди, а також за відсутності медичних протипоказань. Вивчаючи досвід зарубіжних країн щодо правового регулювання сурогатного материнства, зазначимо, що існують три основні режими його здійснення: альтруїстичний режим (Австралія, Канада, Великобританія, Нідерланди, Бельгія), за яким сурогатне материнство дозволяється державою, але сурогатна матір отримує компенсацію витрат лише на медичне обслуговування та інші витрати, пов'язані з вагітністю. Майбутні батьки, що укладають договір із сурогатною матір'ю, не мають права сплачувати за послугу щодо виношування та народження дитини. Подібна практика покликана запобігати перетворенню на товар як сурогатної матері, так і дитини; дозвільний режим (Грузія, Індія, Російська Федерація, Україна), за яким країни дозволяють сурогатне материнство на законодавчому рівні, з певним регулюванням деяких аспектів та окремими варіаціями правового режиму. Наприклад, в Ізраїлі, сурогатне материнство контролюється державою, тобто на кожен крок потрібно отримати дозвіл. У Південній Африці контракт із сурогатною матір'ю повинен бути підтверджений судом; заборонний режим (Франція, Швеція, Угорщина, Німеччина, Ісландія, Італія, Японія, Швейцарія, Пакистан, Саудівська Аравія, Сербія), за яким укладання договорів про сурогатне материнство не дозволяється. Країни, які вирішили прийняти такий режим, керувалися морально-етичними принципами, зокрема, мова йде про уникнення перетворення дітей на товар та експлуатації сурогатних матерів [3, с. 10–11].

В українському законодавстві не закріплено право одинокої жінки на реалізацію права на материнство. Законодавство України передбачає як суб'єктів договору про сурогатне материнство подружжя, сурогатну матір та медичний заклад. Таким чином, генетичними батьками дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства, можуть бути лише особи, що перебувають в зареєстрованому шлюбі [4, с. 545].

З метою уникнення численних позовів з оспорювання батьківства та материнства існують чіткі обмеження щодо цього в законодавстві, зокрема, ст. 139 Сімейного кодексу України (далі СК України) передбачає заборону оспорювання материнства жінкою, яка народила дитину. З цієї точки зору, Україна є однією із небагатьох країн світу (нарівні з ПАР), в яких сурогатна матір фактично позбавлена права залишити дитину собі. Вона лише виношує чужу дитину, генетичними батьками якої є подружжя. Частина 2 ст. 123 СК України передбачає, що у разі імплантації в організм іншої жінки зародка, зачатого

подружжям, батьками дитини є подружжя. Якщо зародок, зачатий чоловіком, який перебуває у шлюбі, та іншою жінкою, імплантовано в організм його дружини, дитина вважається такою, що походить від подружжя [5, с. 98]. Одним із юридичних засобів захисту інтересів обох сторін – як подружжя, так у сурогатної матері, є цивільно-правовий договір між ними, який має бути укладений до зачаття дитини і, яким мають бути врегульовані усі права та обов'язки сторін, а серед інших і умови проживання сурогатної матері до народження дитини, розмір її матеріальної винагороди, а також можливість відшкодування моральної шкоди у випадку відмови з її боку передати дитину [6, с. 300].

На сьогодні сурогатне материнство в Україні займає належне місце серед репродуктивних технологій у лікуванні безплідності, але породжує значну кількість юридичних та морально-етичних проблем, які в подальшому можуть стати не допомогою безплідній родині, а, навпаки, зруйнувати сімейні блага, набуті впродовж усього подружнього життя. Доки законодавство чітко не регламентує усі положення даного питання, сурогатне материнство в багатьох випадках буде засобом маніпуляції. Саме тому важливе значення має ефективний контроль з боку держави за застосуванням сурогатного материнства, метою якого є захист інтересів як дитини, так і сурогатної матері та подружжя.

Список використаних джерел:

1. Таланов Ю.Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України / Ю.Ю. Таланов // *Вісник ХНУВС*. 2012. Вип. № 1 (56). С. 360–368.

2. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // *Бюл. Мін. юстиції України*. 2012. № 5. С. 133–137

3. Міжнародний досвід законодавчого регулювання питання використання репродуктивних технологій (включаючи сурогатне материнство) / уклад. : А. Брашовяну. К., 2013. 60 с

4. Челобітченко М.В. Проблеми регулювання сурогатного материнства в Україні / М.В. Челобітченко // Сучасна цивілістика : тези наукових робіт учасників V Міжн. цивіл. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Одеса, 31 березня – 1 квітня 2010 року) : у 2-х кн. Одеса, 2010. Кн.1. С. 544–546.

5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 №2947-III // ВВР України.

6. Ромовська З.В. Українське сімейне право : підручник для студ. вищ. навч. закл. / З. В. Ромовська. К. : Правова єдність, 2009. 500 с.

ЗМІСТ

БАЛИНСЬКА Ольга. Культурний код сім'ї у праві 3

БАРАНКЕВИЧ Анна. Охорона спадкових прав неповнолітніх осіб 6

БАТРУХ Вікторія. Розірвання шлюбу – проблематика демократичних держав 9

БІЛА Яна. Особливості життєдіяльності й розвитку сім'ї в сучасній Україні 12

ГУДАК Віталій. Етично-правові проблеми одностатевих шлюбів в Україні 15

ГУРКОВСЬКА Катерина, ДОВГА Вікторія. Особливості та наслідки припинення шлюбно-сімейних правових відносин 18

ДОЛИНСЬКА Марія. До питання поняття сім'ї у фермерському законодавстві України 21

ЗДРЕНИК Іванна. Сімейна медіація в Україні: проблеми та перспективи 24

ІЛЬКІВ Наталія. Особливості правового режиму земельної ділянки, набутої подружжям під час шлюбу 27

КАЛІНЮК Анжела. Актуальні питання правового регулювання сімейних відносин батьків і дітей у змішаних сім'ях 30

КИРИЛЬЧУК Софія. Шлюбний договір в зарубіжних країнах 33

КУРИЛО Тетяна. Реалізація принципів сімейного права: проблеми та перспективи 35

КУЦ Марія. Особливості реалізації права на материнство та батьківство в Україні 38

КУЧЕР Віталій, ЄВХУТИЧ Ірина. До питання місця сімейного права в системі права України 41

ЛИСНЯК Катерина. Порядок укладання та розірвання шлюбного договору 44

ЛИТВИН Еліна. Насильство в сім'ї – актуальна проблема сьогодення 47

ЛУЧИНСЬКА Олена. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя 49

МАРКОВСЬКИЙ Володимир. Обмеження права на шлюб в Дигестах Юстиніана: ґендерні та політичні аспекти 52

МАРКІВ Олена. Сучасна сім'я: гендерні проблеми та шляхи їх вдосконалення 55

МЕЛЬНИК Надія. Шлюбний договір: теоретико-правовий аспект 58

МЕЛЬНИЧУК Анастасія. Актуальні проблеми аліментних зобов'язань щодо утримання неповнолітніх. Шляхи їх подолання 61

МЕНДЖУЛ Марія. Право одностатевих пар на правове визнання їх союзів: еволюція позиції ЄСПЛ та наслідки для України 64

МОРОЗ Юлія. Загострення домашнього насильства на фоні короновірусної інфекції 67

МУРАНКА Юлія. Особливості припинення шлюбних відносин у зарубіжних країнах 70

ОНИШКО Оксана. Право на одностатеві шлюби: європейський досвід 73

ПАВЛЕНКО Стас. Конституційні обов'язки батьків та дітей щодо надання утримання 79

ПАРАСЮК Василь. Проблеми реалізації концепції гендерної рівності в сімейному праві 82

ПАШКО Андріана. Сімейно-правовий аспект примушування до шлюбу 85

САВАЙДА Олена, НАДУРАК Вікторія. Аліменти як об'єкт цивільного права 88

СИНИЦЯ Сінтіа-Андріана. Профілактика домашнього
насильства в Україні та причини його виникнення 91

СОЛОВСЬКИЙ Олег. Особливості поділу майна
між особами, що проживають у цивільному шлюбі,
в сучасній українській державі 94

СТЕЦЮК Наталія. Конституційні засади
шлюбу в Україні (питання інтерпритації) 97

СУКМАНОВСЬКА Лідія, РЕПАН Микола. Домашнє
насильство як виклик сьогодення у сімейних відносинах 100

ШАПОВАЛ Леся. Право на утримання у осіб,
які не перебувають у шлюбі між собою 103

ПАНЧЕНКО Олена. Реалізація верховенства права
в приватно-сімейних відносинах 106

ТОПІЙ Юлія. Сурогатне материнство:
проблеми та перспективи в Україні 108

ФЕДІНА Наталія. Законодавче закріплення
відповідальності батьків за порушення прав дитини 111

ШЕВЦІВ Юлія. Регулювання шлюбно-сімейних
відносин у Київській Русі 114

ШИШКО Валерій, БОРОВЕЦЬ Вероніка. Сім'я
як соціокультурний феномен 118

ЯСІНЕЦЬКА Юлія. Проблемні аспекти правового
регулювання сурогатного материнства в Україні 122